

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΠΕΙΡΑΤΙΚ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ — ΙΔΙΟΚΤΗΤΕΣ: ΙΣΙΔΩΡΑ ΚΑΜΑΡΙΝΕΑ — ΚΛΕΑΡΧΟΣ ΣΤ. ΜΙΜΙΚΟΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ:

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ
ΑΛΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΙΣΙΔΩΡΑ ΚΑΜΑΡΙΝΕΑ
Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ
ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ
ΝΑΠ. ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ
ΜΕΝΕΛ. ΛΟΥΝΤΕΜΗΣ

ΚΛΕΑΡΧ. ΣΤ. ΜΙΜΙΚΟΣ
ΝΥΣΗΣ ΜΕΣΣΗΝΕΖΗΣ
Θ. Μ. ΜΟΥΣΤΟΞΥΔΗΣ
Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ
Γ. Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤ. ΤΣΑΤΣΟΣ
ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΤΟΥΤΟ:

ΜΙΛΤΙΑΔΗ ΜΑΛΑΚΑΣΗ: ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ
Σ. ΜΥΡΙΒΗΛΗ: «Ο ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ Η ΓΛΩΣΣΑ» ΑΡΘΡΟ

ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ — ΤΕΥΧΟΣ 2 — ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1943

ΠΕΙΡΑΪΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ — ΙΔΙΟΚΤΗΤΕΣ
ΚΛ. ΣΤ. ΜΙΜΙΚΟΣ — ΙΣ. ΚΑΜΑΡΙΝΕΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΜΗΤΡ. ΠΟΛΕΩΣ 3 — ΑΘΗΝΑΙ

ΤΗΛΕΦΩΝΑ: 21-685 — ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ 90-616

ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΣ Τυπογραφείου Μ. ΚΑΣΙΜΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ετήσια δραχμές 5000.—

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ καὶ παραγγελίες πρὸς
τὸν: Ἀρχαῖον Ἐκδοτικὸν Οἶκον Δ.
ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε., Μητροπόλεως 3

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ, βιβλία κτλ. στέλλονται
πρὸς τὸν κ. ΚΛ. ΣΤ. ΜΙΜΙΚΟΝ,
ὁδὸς Τρικιάλων 10 — Ἀθήνας 161.

Γ' ΤΟΜΟΣ — ΤΕΥΧΟΣ 2 — ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1943

ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΤΙΜΑΤΑΙ ΔΡΑΧΜΑΣ 400.—

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ: «Μοναξιά» — «Ἡ προσευχή τοῦ ἀσώτου», (ποιήματα)	σελ. 49
Σ. ΜΥΡΙΒΗΛΗ: «Ὁ λογοτέχνης καὶ ἡ γλώσσα», (ἄρθρο)	» 51
ΑΔΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ: «Ἡ Νανώ», (διήγημα)	» 54
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΣΑΤΣΟΥ: «Ἡ σφήκα», (ποίημα)	» 62
ΠΕΤΡΟΥ ΧΑΡΗ: «Πέρ' ἀπὸ τὴν κριτική...», (στοχασμοί)	» 63
ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΑ ΛΑΓΙΑΘΙΩΤΗ: «Μότια», (ποίημα)	» 64
Θ. ΜΟΥΣΤΟΞΥΔΗ: «Προλεγόμενα στὴν Αἰσθητική», (μελέτη, συνέχεια)	» 65
ΚΛ. ΣΤ. ΜΙΜΙΚΟΥ: «Ἀπόδημος νόθος» — «Ἀπόκριση», (ποιήματα)	» 69
ΡΗΓΑ ΓΚΟΛΦΗ: «Ὁ ποιητὴς Μιλτιάδης Μαλακάσης», (μελέτη)	» 70
ΓΙΑΝΝΗ ΒΑΛΣΑΜΙΔΗ: «Ὁρεσ φθινοπώρου», (ποίημα)	» 73
ΜΙΛΤΙΑΔΗ ΜΑΛΑΚΑΣΗ: «Παραίσθηση» — «Στροφές, Ι-Υ» — «Στὸν Ἀντ. Τραυλάντων» — «Ἀνοιξιότικο τραγούδι» — «Ρεμ- βασμοί», (ποιήματα)	» 74
ΓΙΑΝΝΗ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗ: «Ἡ λευκή θυσία», (διήγημα)	» 76
ΝΥΣΗ ΜΕΣΣΗΝΕΖΗ: «Ἀντιφέγγισμα», (ποίημα)	» 78
ΝΟΤΗ Κ. ΡΥΣΣΙΑΝΟΥ: «Ἐλεγείο», (ποίημα)	» 78
ΜΕΝΕΛΑΟΥ ΛΟΥΝΤΕΜΗ: «Οἱ κερασιές θ' ἀνθήσουν κ' ἐφέτος» (μυθι- στόρημα, συνέχεια)	» 79
ΡΕΝΑΣ ΚΑΡΘΑΙΟΥ, ΑΝΤ. ΣΑΜΑΡΑΚΗ, Γ. ΣΚΡΕΠΕΤΟΥ, Π. Ν. ΜΑΡΑ- ΒΕΓΙΑ, Λ. ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΥ, (ποιήματα)	» 87
Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΥ: «Ἡ σχολικὴ Νεοελληνικὴ Γραμματική», (σημείωμα)	» 88
Ρ.—Μ. ΡΙΛΚΕ, (Μετάφραση ΙΣΙΔΩΡΑΣ ΚΑΜΑΡΙΝΕΑ): «Πρὶν ἀπὸ τῆ θερινῆ βροχῆ» — «Νανούρισμα», (ποιήματα)	» 89

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Ἡ προσπάθειά μας Μία ἐξήγηση—Κολλιτεχνικὰ πένθη—Μα-
ρία Κ. Παλαμά—Μία βιβλιοθήκη—Τὰ πένθη τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, (σημει-
ώματα).— Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗ: Τὸ ἔργο τοῦ Ἀντ. Τραυλάντων, (σκιαγραφία).—
Λ. ΚΟΥΚΟΥΛΑ: «Ἡ γυναίκα—στοιχείο», Π. Καντερόν, —«Ρόσμεροσχολμ» —«Μι-
κρὸς Ἐὐολφ», Ἐ. Ἰφεν, (κριτικὴ θεάτρου).— ΚΛ. ΣΤ. ΜΙΜΙΚΟΥ: Παραλειπό-
μενα, (κριτικὴ βιβλίου).— Ὁ Τύπος.— Χρονικά.— Ἀλληλογραφία.— Ὁ κ. Α.
Φιλαδελφεύς, μαλλιάρος, (Γράμμα).

ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ

Ποιήματα: Τ. Ἀγρα, Α. Θέρου, Κ. Ἀθ. Κωνσταντινίδη, Α. Μελαχρινού, Μυρτιώ-
τισσος, Α. Σημηριώτη, Ν. Ι. Χαντζόρα κ.ἄ.
Διηγήματα: Εἰρήνης Ἀθηναίας, Γ. Ξενοπούλου, Γ. Σκαρίμπα κ. ἄ.
Μελέτες: Γ. Θεοτοκά, Κ. Καρθαίου, Σ. Μυριβήλη, Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου, Τ.
Παπατζώνη κ. ἄ.

ΠΕΙΡΑΪΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΚΛΕΑΡΧΟΣ ΣΤ. ΜΙΜΙΚΟΣ ■ Γ' ΤΟΜΟΣ — ΤΕΥΧΟΣ 2 — ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1943

ΑΛΚΥΟΝΗ

(ΕΠΙΛΟΓΗ)

Ἔρος, ὃς κάλλιστος ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι,
λυσιμελής, πάντων δὲ θεῶν πάντων τ' ἀνθρώπων
δάμναται ἐν στήθεσσι νόον καὶ ἐπιφρονα βουλήν.

(Ἡσιόδου ΘΕΟΓΟΝΙΑ, 120 - 122)

ΜΟΝΑΞΙΑ

ἈΔΕΡΦΕ ΜΟΥ, δὲ σὲ συναπάντησα στὴν ὁδοιπορία μου.

Χτύπησα τὴν πόρτα σου, μὰ εἶχες φύγει.

Μέτρησα τὰ βήματά σου στὸ μονοπάτι.
Εἶταν τὰ βήματα ποὺ ξεμακραίνουν καὶ χάνονται στ' ἄγνωστο.

Ἀδερφέ μου, δὲ σὲ συναπάντησα στὴν ὁδοιπορία μου.

Προσπάθησα νὰ σβήσω τὴ δύρα μου στὴν παλάμη σου.
Μὰ δὲ βρήκα παρὰ τὸ κτύπελλο τῆς ὀδύνης τὸ πανάρχαιο
γεμάτο κίτρινες μνήμες καὶ νεκρὸς ἀράχνης.

Ἀδερφέ μου, δὲ σὲ συναπάντησα στὴν ὁδοιπορία μου.

Ὁ λόγος ποὺ ἔπρεπε νὰ πέσει ἀνάμεσά μας δὲν ἔπεσε.
Κ' ἔμεινα καθὼς εἶμον·
ὁ φυλακισμένος ποὺ δὲ διαβάσει τὴ Βίβλο.

Ἀδερφέ μου, ἂν ὁ δρόμος σὲ ξαναφέρει σὲ τοῦτα τὰ τριστηνά,
δὲ θέλω νὰ σὲ τρομάξει ἡ σιωπὴ καὶ τὸ σίδερό.
Εἶναι μὰ φυλακὴ μὲ κάποιο νόημα ἡ φυλακὴ μου.
Εἶναι μὰ παραθράκι καὶ κοιτάξέ με.
Ἀνοιξε τὸ παραθράκι καὶ κοίταξέ με.
Πρόσεξε τὰ χέρια μου. Κρατοῦν ἀκόμα μεσ' στὰ γυμνά τους δάχτυλα
τὸ ρόδο τῆς ἀγάπης καὶ τῆς θυσίας.

ΓΥΜΝΗ από νοσταλγία και προσδοκία,
μνήμη της μέθης, ξεχωρίζω το φλογάτο σου *ιχνογράφημα*.
Στην τριανταφυλλιά γαλήνη του λυκόφωτος
αγριοπερίστερα διαπερνούν τους λογισμούς μου.

Ευδοκία Κυρίου. Μακρινά τολμήματα και περάσματα,
χίμαιρες ταξιδευμένες στα φτερά των ανέμων,
άνομήματα κ' έξιλασμοί και μεταρσιώσεις,
πορεύες χωρίς ίχνη και μεταγνώμοι δίχως πρόφαση.

Γυμνή από νοσταλγία και προσδοκία,
μνήμη της μέθης, ξεχωρίζω το φλογάτο σου ιχνογράφημα.
Κατεβαίνεις αλαφροπεριπάτητη στην καρδιά μου,
νύχτα ταραγμένη της θεομής καμπύλης,
των πλαστικών ονείρων πραγματευτή,
πλούσιε σε δώρα ανυφασμένα στο στημόνι του πάθους.

Σου χρωστώ την άστατη μεταμέλεια και τον εύκολο κάματο.

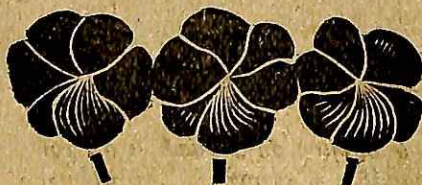
Σου χρωστώ την άστατη μεταμέλεια που ανθίζει
μέσα στη γαλάζια άπανεμιά της βίαιης νύχτας.
Πραγματευτή των πλαστικών ονείρων, άγγελε του *εγκάρδιου σκότους*,
σ' *εδγνωνονώ*, που σωριάζεις στη μνήμη μου τέτοιες μνήμες!

Σ' *ελογώ* που μου προσφέρεις την *άπεραντωσύνη*,
τη δημιουργία και την αιωνιότητα,
μετουσιωμένες στην *άστοαφτερή* σάρκα
του *καλπασμού* και του *ιλιγγου* μου.

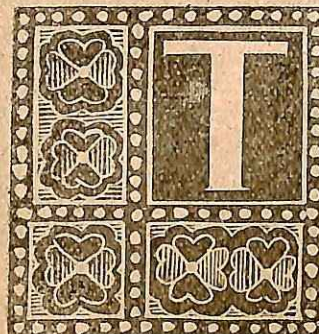
Γυμνή από νοσταλγία και προσδοκία,
μνήμη της μέθης, ξεχωρίζω το φλογάτο σου ιχνογράφημα.
Και συλλογιέμαι την ώρα του Κυρίου.
Πονηρός δοῦλος, το προσφερόμενο τάλατο δαπάνησα
σε άγονη πεῖρα, σε στεγνή σοφία και σε τούτη δώ
την άκατανόητη συγκομιδή της θεομής καμπύλης.

Κύριε των *οϊκτιρμών*, *επίβλεψε* στην *άσωτία* μου!

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ Η ΓΛΩΣΣΑ

ΟΥΣ τελευ-
ταίους τού-
τους μήνες
ήρθαν τρία
περιστατικά,
τό 'να πάνω
στ' άλλο, να
ξαναφέρουν
στή μέση, με
κάποιο δια-
φορετικό βέ-
βαια τρόπο

το καθένα, το γλωσσικό ζήτημα. Τα
περιστατικά αυτά ήταν 1ο ο κωμικο-
τραγικός διωχμός που σήκωσαν οι
καθαρευουσιάνοι καθηγητές της φιλο-
σοφικής σχολής κατάπάνω στον κ. Κα-
κριδή, 2ο η επίθεση που *οργάνωσαν*
μερικοί *εὐθυμογράφοι* του καθημερι-
νού τύπου *ένάντια* στον ποιητή Σικε-
λιανό, και 3ο η Γραμματική της Δη-
μοτικής που *έβαλε* το Κράτος να τη
συντάξουν, για σχολική χρήση, μια
έπιτροπή ειδικοί με τον κ. Τριαντα-
φυλλίδη επικεφαλής.

Χωρίς άλλο, το καθένα απ' αυτά
φαίνεται, και είναι ουσιαστικά, ένα
ξεχωριστό ζήτημα. "Όμως αν βά-
λεις κάτω και κοσκινίσεις τα όσα
γράφτηκαν γύρω σ' αυτά, θα δεις ν'
άπομένει στο βάθος του κόσκινου πά-
λι το γλωσσικό ζήτημα, με την πα-
λιά αίρεση του «μισόγλωσσων». "Αν
θυμάστε, οι *μισόγλωσσοι* ήταν «οί
φρόνιμοι» που πηγαινόφερναν τη με-
τριοπάθειά τους ανάμεσα στα δυό
στρατόπεδα. "Ανοίχτε τη «Δίκη των
τόνων» να τους βρήτε να καταθέτουν
ὕπερ και κατά του Κακριδή, διαβάστε
τις κρίσεις για τη Γραμματική και θα
τους ξαναβρήτε. "Αν θέλετε κιόλας
να τους χαρήτε, στην πιο διασκεδα-
στική τους *αὐταρέσκεια*, διαβάστε τις
φημερίδες να δήτε τις *νουθεσίες* τους
πρός τον "Αγγελο Σικελιανό.

"Όπως πάντα, και για τα τρία του-
τα πνευματικά θέματα *έκατσε* κ' *είπε*

τα δικά του ο κάθε ρωμιός που είχε
στη διάθεσή του μια *εὐκαιρη* στή-
λη και λίγους *καλοπροαίρετους* ἀνα-
γνώστες. *Εἴταν* μια *δλόφυχη* συνεισ-
φορά για τη λαϊκή διαφώτιση και
πρέπει να πούμε πως *όλοι* τό *καμαν*
με τη συγκινητική *βεβαιότητα* πως ή
γνώμη τους *εἴταν* *ἀπαραίτητη* για την
πνευματική προκοπή του *Έλληνικού*
λαού. "Η *ἀλήθεια* είναι πως ή συζή-
τηση *φούντωσε* σε *μιάν* ώρα που οί
στήλες *έχασκαν* *ἀνοικονόμητες* από
ὕλη *ένδιαφέρουσα*, *όλοι* *κάνανε* *κρά*
για ένα θέμα που να *σηκώνει* νερό και
δεν *είχαμε* τίποτ' άλλο να πούμε. *Εἴ-*
ταν λοιπόν μια *ξαλάφρωση*. "Εξ ἄλ-
λου ο καθένας βρήκε την *εὐκαιρία*
να *βάλει* μέσα στις *ἀπόψεις* που κα-
τάστρωσε για το ένα και για το άλλο
ζήτημα *καύμους*, *ἀδυναμίες*, *ναρκισ-*
σεμούς και *λαχτάρες* *όλότελα* *προσω-*
πικής φύσης. Μερικές φορές *κιάλας*,
αὐτά τα *ἰδιαίτερα* *μεράκια* μας τα
κατάφεραν *ἀρκετά* *καλά* να *πάρουν*
τόν *τόνο* της *γενικότητας*.

Το γλωσσικό, λοιπόν! Και τί *ἐπίκαι-*
ρα που ήρθε, *ἀλήθεια*, σε *μιάν* ώρα
που δεν *είχαμε* τίποτ' άλλο να *κά-*
νουμε! *Κρίμα* *μονάχα* που *αὐτή* τη
φορά *λείπουν* οί *μεγάλοι* *κονταρομά-*
χοι της *ἐπικής* του *ἐποχής*. "Ο *Ψυχά-*
ρης ο *αἰχμητής*, με τις *θύελλες* της
ὀργής και της *κοροϊδίας* του, δεν *πρό-*
κειται να *σφυρίξει* το *καμουτσι* στ'
ἀφτιά των *ἀνίδεων* *γραφιάδων*. *Οὐ-*
τε θα *ξανακατεβεί* στην *Ἀθήνα* *γυ-*
ρεύοντας *δόξα* και *χροθιές*. Και δέ θ'
ἀκούσουμε *πιά* του *Πάλλη* την *ἀντρί-*
κεια *κραυγή*, δέ θα *δοῦμε* το *Λέκα*
τόν *Ἀρβανίτη* να *χουγιάζει* από τα
ὀμηρικά του *λημέρια* τα *φλογερά*
συνθήματα του *ξεσηκωμού*, με τοῦ
γλυκού *ταμπουρά* του τα *λεβέντικα*
τραγούδια να *μᾶς* τα *λέει*, και με τοῦ
ἀπελατικίου του τις *κοπανιές* ν' *ἀνοί-*
γει *πάξες* τα *ξεροκέφαλα*. Το *Λίβε-*
ρ πουλ είναι *χρόνια* που δέ *μᾶς* *πετρο-*

βολά πια με τ' ἀξέχαστα «Κούφια καρύδια», εἶναι χρόνια πού δέ μᾶς στέλνει τὰ ἐκδοτικά καί συγγραφικά ἐκεῖνα καλλιτεχνήματα, με τὰ ὁμορφα στοιχεῖα, πού βόλευαν ἀκόμα καί τὸ ζήτημα τῶν τόνων, καί με τὸ ματσάκι τὰ κυκλάμινα πού ἔβαζε γιὰ πλουμίδι καί σύμβολο στήν πρώτη σελίδα τους — «λουλούδια τῆς πατρίδας μου» — ἡ νοσταλγία τῆς Ἑλλάδας. Στὸν κόσμο τῶν μεγάλων Σκιῶν βρίσκονται τῶρα, ἐκεῖ πού κυβερνᾷ ἡ Σιωπή. Μαζύ τους κι ὅλα τὰ πρωτοπαλλήκαρα. Ὁ Ἀργύρης ὁ Ἑφταλιώτης, ὁ Μάβιλης, ὁ ἱππότης ποιητής με τὴ ματωμένη δάφνη στὸ ψηλὸ μέτωπο, ὁ Βλαστός, τῆς «Ἀργῶς» ὁ πολύξενος ταξιδευτής, τῶν «Συνώνυμων καί συγγενικῶν» ὁ χρυσοθήρας. Μαζύ τους κι ὁ Καρκαβίτσας, ὁ Πέτρος Βασιλικός, ὁ Ταγκόπουλος, ὁ Θεοτόκης, τόσο ἄλλοι...

Κι ὁ Παλαμάς; Ὁ μεγάλος ποιητής καί στοχαστής, πού φάρδυνε καί βάθυνε τὸ νόημα τῆς γλώσσας, πού ἔσπρωξε τοὺς πνευματικούς ὀρίζοντες τῆς Ἑλλάδας, πόσο; Ὅσο δὲν τὸ ὑποπεύουνται, θαρῶ, οἱ λόγιοι πού γράφουν τόσο περιεχόμενο καί τόσο βάθος πῆρε ξαφνικά τοῦτα τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ σκέψη καί ἡ ψυχικότητά μας, πού ξεχείλισε καί δὲν τὴ χωράει πιά τὸ στενὸ κακκάβι τῆς σωστῆς δημοτικῆς! Ὁ Παλαμάς, πού σὰ βρισκόταν στήν κορφή τῆς ζωῆς καί τῆς δημιουργίας του, εἶπε μέσα στήν ἄψη τοῦ διωχμοῦ τὸ γενναῖο λόγο: «Ὁ δημοτικισμός εἶναι ἡ Ἀρετή μου»; Κι αὐτὸς τώρα κοίτεται στήν πολυθρόνα, ἀχαμνός, ξαρμάτωτος, νικημένος ἀπὸ τὰ γερατειά καί τὴν ἀρρώστεια. Σ' αὐτὸ τὸ ἀναμεταξύ μᾶς φεύγουν ὁλοένα τὰ γερά κοντάρια. Ὁ μεγάλος τεχνίτης τοῦ στίχου καί τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, ὁ Γρυπάρης. Ὑστερα ὁ Τραυλαντώνης καί συνοδιά του, κείνος ὁ Μαλακάσης, ὁ χαριτωμένος βιολιτζῆς τοῦ «Μπαταριῶ».

Τώρα πια ἄρχισαν οἱ νεώτεροι νὰ μιλοῦν με συγκατάβαση καί με προστατευτική ἀσυννορισία γιὰ τὸ Γρυπάρη, γιὰ τὸ Σικελιανό, γιὰ τὸν Παλαμά, γιὰ τὸν Καζαντζάκη, γιὰ τὸ

Σολωμό, γιὰ ὅλους. Ὅλοι αὐτοὶ ἔχουν «ξεπεραστεῖ» στὸ αἰσθητικό, στὸ ἰδεολογικό, στὸ τεχνικὸ πρωτόκλημα. Καιρὸς νὰ σωπαίνουν καί νὰ κάτσουν στ' αὐγά τους. Ὅσους δὲ σαρώνει ὁ θάνατος καί ἡ συφορά, τοὺς σαρώνουμε με μιά μονοκοντυλιά ἐμεῖς οἱ βιαστικοὶ ἐπίγονοι καί πάνε καλιά τους. Ἡ... ἐχτέλεση γίνεται σ' ἓνα κατεβατό, ἀντιστάσεως μὴ οὐσης. Καί οἱ πανέλληνες εἰδοποιούνται νὰ χειροκροτήσουν γιὰ τὸ ξαφνικὸ αὐτὸ πῆδημα, πού ἔκανε ἡ πνευματικὴ μας γενιὰ ἔτσι στὰ καλὰ καθοῦμενα: Μάσαλλα!

Γυρίζουμε χάμω τὰ μάτια, κοιτάζουμε ἀπὸ τὰ ὕψη τῶν δέκα τυπογραφικῶν τοῦ ἔργου μας τοὺς «ξεπερασμένους» καί μᾶς πίνει μερμιρία ἀπὸ τὴ ζάλη. Πόσο χαμηλὰ ἀφίσαμε τὸν Παλαμά, τὸ Σικελιανό, τὸ Γρυπάρη, τὸν Πάλλη!

Ἐκεῖ πού τὴν ἔπαθαν ὅμως γιὰ καλὰ ὅλοι οἱ νεκροὶ καί οἱ ζωντόνεκροι πού ἀνάφερα, εἶναι στὸ ζήτημα τῆς γλώσσας. Ὑπάρχει λίγη προϊστορία πάνω σ' αὐτό: Ἐνα ὠραῖο ἀθηναῖκο πρωινό, μιά καλὴ καὶ εὐνυπόληπτη κυρία τοῦ κόσμου, ἀφοῦ πέρασε τὰ χρόνια τῆς στήν Εὐρώπη, γύρισε στήν Ἀθήνα καί μιλοῦσε τσάτρα πάτρα τὰ ἐλληνικά. Ἐδῶ τῆς ἦρθε μιά ἀξίεπαινη ἰδέα. Ἀντὶ νὰ τρώει τίς ὥρες τῆς στὰ τσάγια, στρώθηκε σπῖτι καί, ἔτσι σὰν εἶδος χειροτέχνημα με τὰ κοπανέλλια, ἔγραψε μιά γραμματικὴ τῆς ἀθηναϊκῆς γλώσσας, ὅπως μιλιέται στὰ σαλόνια. Αὐτὴ τὴ γραμματικὴ τὴν τύπωσε με δυὸ τρεῖς ἀκόμα φιλογενεῖς ἀθηναῖους καί τὴν πρόσφερε στὰ ὀχτὼ ἑκατομμύρια τοὺς Ἕλληνες, νὰ κανονίσουν ἀπὸ δῶ καί μπρὸς ἀνάλογα τὴ γλῶσσα πού γράφουν. Πολλοὶ τότες χαμογέλασαν, ἐνῶ κατὰ βόθος ἐπρόκειτο γιὰ μιὰν ἀλτρουιστικὴ χειρονομία. Ὑστερα ἐπιβλήθηκε πανηγυρικὰ καί πανηγυρικῶς ἡ ἀναμφισβήτητη λογοτεχνικὴ ἀξία τοῦ Καβάφη. Ὅπου, πολλοί, ἄρχισαν νὰ θαμάζουν κοντὰ στήν ποίησή του καί τὴ γλῶσσα του. Θυμοῦμαι ἓναν ἄξιον ὁμιλητὴ, πού μᾶς ξήγησε με πάθος,

ὁλάκερο ἓνα ζεστὸ ἀπόγεμα, τί σπουδαῖο κατόρθωμα αἰσθητικὸ εἶναι κείνο τὸ «Ἐπέστρεψε». Εἴταν ἡ πρώτη μέρα πού ὑποπεύτηκα καί γὰρ ὁ ταπεινός, πῶς τὸ γλωσσικὸ αἰσθητήριό μου εἶναι ὁλότελα καθυστερημένο, ἀφοῦ μ' ὅλο πού πάσχισα εὐσυνείδητα, δὲν τὸ κατόρθωσα νὰ γοητευτῶ οὔτε με τὸ λάθος, οὔτε με αὐτὰ τὰ τέσσερα ἔψιλον στήν ἀράδα πού ἀντάμωσαν μέσα στὴν λέξη. Μολαταῦτα ὁ λόγιος πού ἔκανε τὴ διάλεξη εἶχε πάθει ἔκσταση μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ θάμα. Ἀπὸ τότες ὅλοι οἱ ἀρουραῖοι τῆς λογοτεχνίας καί τοῦ χρονογραφήματος, πού ξεπεράσαμε τὸ δημοτικὸ τραγούδι, τὸν Κορνάρο, τὴ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ», τὸ Σολωμό, τὸν Παλαμά, τὸ Γρυπάρη, τὸ Σικελιανό καί τὸν Καζαντζάκη, πιάσαμε νὰ γράφουμε λίγο πολὺ καβάφικη πεζογραφία, καβάφικη ποίηση. Καί νὰ λοιπὸν πού ἦρθε ἡ ὥρα καί ἡ γραμματικὴ τῶν σαλονιῶν, πού χειροτέχνησε ἡ εὐρωπαϊκὴ κυρία, ἄρχισε νὰ γίνεται καθεστῶς. Πρέπει νὰ ποῦμε ὥστόσο καί τοῦ στραβοῦ τὸ δίκιο. Τὸ νέο κήρυγμα εἶχε τοῦτο τὸ καλὸ. Εἴταν βολικό. Κάθε τι πού δὲν τὸ ἔφερε πῶς τὸ λέει ὁ λαός, τὸ γράφες ὅπως σοῦ ἔρχοταν, δηλαδή, «ὅπως τὸ ἀπαίτοῦσε ἡ αἰσθητικὴ τοῦ ἀφτιοῦ σου». Δηλαδή: Δηλαδή, ὅπως τὸ θυμόσουν ἀπὸ τὴ φημερίδα κι ἀπὸ τὸ σκολεῖο, πού ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια, κάτω ἀπὸ τὴ δούλεψη τῶν καθαρευουσιάνων, μαστόρευαν τὸ περίφημο γλωσσικὸ σου αἰσθητήριό καί τὸ ἀκαταγώνιστο «ἀφτί» σου. Τόσο ἀποτελεσματικὰ κιόλας ἔγινε αὐτό, πού μποροῦμε πιά σήμερα χωρὶς γλωσσοδέτη καί προφέρνουμε: «ὕσπλιγγε—σάλπιγγε—τερθρεῖα», ὅπως γράφουμε χωρὶς νὰ ξερᾶμε: «ὁ πόνος ἔφτασε μέχρι τὴν ψυχὴ». Αὐριο, με λίγο θάρρος, θὰ γράφουμε: «θὰ περάσει ὁ ξάδελφος νὰ με ἐξέλθει στὸ Ζάππειο», ὅπως τὸ λέν οἱ καμαριέρες πού μάθαν τρόπο καί γλῶσσα καί εἶναι κι αὐτὲς οἱ κακόμοιρες «μέσες ἀναγνώστριες» τοῦ «Μπουκέτου».

Τί λοιπὸν εἶναι αὐτὸ πού «ξεπεράσαμε»; Τὸν κόπο ξεπεράσαμε, βλά-

μηδες, τὸν κόπο τῆς μάθησης. πού βγαίνει μέσ' ἀπὸ τὰ ἀφθεντικὰ κείμενα τοῦ ἐντεχνου λόγου καί τῆς λαϊκῆς ποίησης, πού βγαίνει μέσ' ἀπ' τὴ σπουδὴ τῆς ζωντανῆς μιλιᾶς τῆς ἀνόμευτης αὐτοῦ τοῦ λαοῦ. Τὴν εὐσυνειδησίᾳ ξεπεράσαμε ἐκείνων πού πιστεύουν πῶς τὸ «μπάτε σκύλοι ἀλέστε» δὲν εἶναι καθόλου ἓνας ὕμνος λεφτεριάς ἀλλὰ σύνθημα ἀσυναρτησίας, ξεπεσμοῦ καί ἀδυναμίας. Καί πάνω ἀπ' ὅλα ξεπεράσαμε κάτι πολὺ σπουδαῖο. Τὴν εὐθύνη πού πρέπει νὰ νιώθει ἓνας συγγραφέας σὰν ἐκφράζει, ἢ ἔστω, φιλοδοξεῖ νὰ ἐκφράζει τὸ λαὸ πού τὸν γέννησε καί τὴ χώρα πού ἀξιολογεῖ αὐτὸν τὸ λαό. Καί ἡ εὐθύνη αὐτὴ παίρνει τὴν πραγματικὴ μορφή της στὸ νόημα τῆς ὑποταγῆς. Πρέπει νὰ ὑποταχτεῖς στήν Ἑλλάδα, τὴν Ἑλλάδα τὴ ζωντανή, ὅχι αὐτὴ τὴν ξυλένια καραβογοργόνα με περικεφαλαία, πού παίρνουν γιὰ Ἑλλάδα οἱ Γραμματεῖς καί οἱ Φαρμακοὶ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς.

Νὰ τὴν κάνεις Αὐτὴν ψυχὴ τῆς ψυχῆς σου, νὰ τὴ νιώθεις σάρκα σου, καί κατόπι νὰ ἐκινήσεις, σὰν ἐραστὴς καί σὰν ἀσκητὴς, γιὰ νὰ τὴν ἐκφράσεις, δηλαδή, νὰ κυριέψεις τίς μορφές της καί νὰ τίς σαρκώσεις πλαστικὰ στὸ μαστορεμένο λόγο. Αὐτὸ θὰ γίνῃ χωρὶς συμβιβασμούς με τὸ χρονογράφο, με τὴν κοσμικὴ τοῦ «πινάκλ», με τὸ «μέσο ἀναγνώστη» ἡγουν τὸ μέσο ἀγοραστή. Αὐτὸ θὰ γίνῃ με τὸν ἀγῶνα σου σὰ μαστορὴς λογοτέχνης, νὰ δώσεις με τὴν ἀπλὴ λέξη τοῦ λαοῦ, τὰ φάρδητα καί τὰ βάθια τοῦ νοῦ σου, πού καφκίεσαι δά. Ἀλλιῶτα θὰ πέσεις στὸ βαθὺ καί λασπερὸ βοῦρκο τῆς εὐκολῆς αὐταρέσκειας, τοῦ «ξεπεράσματος», θὰ ξαναρχίσεις μιά καθαρεύουσα με φαλλιδισμένα νί, ἢ θὰ καταντήσεις στὸ ἀποτρόπαιο ἐκεῖνο πασιτίσιο τῆς δημοτικῆς, πού κατασκεύαζαν τὰ κομμουνιστικὰ φύλλα καί περιοδικὰ καί πού σήκωνε μιά πιθαμὴ ὄρθια τὴν τρίχα τοῦ ἀνθρώπου με τὴ βαρβαροσύνη της.

Σ. ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ

Η ΝΑΝΩ

ΔΙΗΓΗΜΑ

ΟΠΑΤΕΡΑΣ ήταν σαν ήρωας πάνω σε μεγάλο φτερωτό αλόγο, που κάλπαζε. Ή χωρά αγνάντια του ανοιγότανε μαγεμένη κι οι όριζόντες γύρω όλο ένα πλάταιναν. Ο ήλιος χαίδευε την κεφαλή του καθώς αυτός την ύψωνε υπερήφανα για να κοιτάξη επίμονα, τα όσα έπρεπε να κατακτήσει. Είχε κάτι λεπτά χέρια κάτασπρα, που θαρρείς, μίλαγαν και τα μάτια του—γαλανά—φαίνονταν στιγμές στιγμές κοφτερά σα λεπίδες. Δέ χαμογελοῦσε σε κανένα. Μονάχα στη Νανώ. Κι ήταν η Νανώ πεταλούδα, πουλάκι, άγγελος, βασίλισσα. Ένα στρογγυλό πλάσμα τυλιγμένο σε ρόδινες και γαλάζιες δαντέλες. Στη φωτογραφία, που 'μεινε μαζί μ' άλλες σπίτι, όριστε και τούτη, όταν η Νανώ ήταν μονάχα δυό έτων. Σβούρα—λέει—όταν άκουγε μουσική στρίφογύριζε και στριφογύριζε. Οί άλλοι την κοιτούσαν με χαρά. Ήταν μια φωτεινή χαρά που 'χε έρθει έδω, κατεβαίνοντας χρυσές αχτίνες ήλιου, από ένα γαλάζιο έξαισιον ούρανό. Κι ο πατέρας άνοιγε στ' αντίκρυσμά της τα μάτια, γιομάτα σκέψη και χαμογελοῦσε.

—Νανώ! έλεγε. Κι όλος ο κόσμος ένοιωθε πως έπρεπε να γίνη παιγνίδι στα λευκά όμορφα χέρια του παιγνίδι για το τυλιγμένο σε φióγκους και δαντέλες μικρό πλάσμα...

Όταν ο πατέρας έπεσε ξαφνικά απ' το φτερωτό του αλόγο, και μάτωσε το πρόσωπό του, και στ' ανοιχτά του μάτια—γυαλένια τώρα—δέν άντικαθρεφτίζονταν πια τίποτε, μήτε το χρώμα τ' ούρανού, μήτε τ' όραμα του κό-

σμου, που χάθηκε έτσι γι' αυτόν, ξεγλυστρώντας, λές, πονηρά απ' τα λευκά, μαρμαρωμένα τώρα χέρια του, ή Νανώ ήταν δέν ήταν δέκα χρονών. Άλλά και πριν από το φοβερό τσάκισμα του πατέρα, το βλέμμα της είχε αρχίσει να χάνη το θάμπος της πρώτης, της ανέγγιχτης χαράς. Είχε γίνει σαν πιο αύστηρό, λές, έβλεπε περισσότερο μέσα της ή άκουγε τάχα κάποιαν κρυφή φωνή, που ψιθύριζε αλλόκοτα κι ακόμα όχι νοητά λόγια στη σκέψη της. Είχαν αρχίσει να σωρεύονται και να σωρεύονται κάτι σύγνεφα από μακριά: κι ήταν σα μιαν αρχή φθινοπώρου: μια μελαγχολία στα χρώματα, που τείνανε στο μουντό, χάνοντας αγάλια αγάλια την πρώτη τους θαυμαστή στιλπνότητα. Με το όριστικό πέσιμο του πατέρα, τα σύγνεφα γίνανε δράκοι, χίλιοι δυό θάνατοι μπλεγμένοι, σκοτεινές φαντασίες βγαλμένες, θαρρείς, από σπήλαια και βάραθρα. Και άναμαλιασμένες στρίγγλες γύριζαν τώρα κι ούρλιαζαν στον ούρανό, περνώντας από σχισμάδα σε σχισμάδα και μακραίνοντας άπιστευτα τα δάχτυλα, σκελετωμένα, μαυριδερά, όλο νύχια, με κινήσεις άρπαχτικές. Το σπίτι έτριξε συθέμελα. Ένας μεγάλος καθρέφτης, ψηλός ως στην όροφή της κυρίας αίθουσας, με κόκκινα βελούδα απ' τις δυό πλευρές, έπεσε έτσι ξαφνικά και στα θρύπαλά του έβλεπαν όλοι τώρα την ίδια τους άπελπισμένη έκφραση έκπληξης και πόνου. Δέν ήταν πια προμήνυμα αυτό, συμβολική σκηνοθεσία της μοίρας με την τραγική προσωπίδα, που σα μαῦρο δυσοίωνο πουλι είχεν έρθει να κουρνιάση στο σπίτι. Ήταν το ίδιο γκρέμισμα: ή έκπληρωση μιάς κατάρας, άόρατα δεμένης—δίχτυ—στα λευκά χέρια του πατέρα. Όταν το φτερωτό αλόγο έγινε κι αυτό ένα στυγνό σύγνεφο, που άναρριχήθηκε ως πάνω πάνω, ψηλά και μετασχηματίστηκε, όπως όλα τα

σύγνεφα, σε τέρας σκοτεινό, γράψανε έκπληκτοι οί άνθρωποι πως—άληθεια!—ήταν μια «έθνική άπώλεια» και πως ο ήρωας χτυπήθηκε τη στιγμή άκριβώς που οί έλπίδες και τα όνειρά του έκπληρώνονταν. Ήταν ή έποχή που γράφανε ώραια. Κι απ' αυτά τα ώραια λόγια, απ' την ήχώ τους ακόμη, μια μουσική άρχισε να έναρμονίζεται. Όχι λυπητερή. Κάτι που μοιαζε ύμνος κι έμβατήριο μαζί...

Σ' όλα τα άμέσως κατόπιν χρόνια, τούτη ή περίεργη μουσική συνώδεψε τη Νανώ. Ήταν σαν να της έδινε μια υπόσταση, μιαν αύτοπεποίθηση, μια δύναμη να επιβάλλεται, να προχωρή κι αύτη όπως ο πατέρας της, με ψηλά το κεφάλι κι άνοιγμένα τα γαλαζοπράσινα όμορφα μάτια, προς όριζόντες, που αν δέν έκτεινονταν άπαλά μπροστά της, τους έβλεπε ώστόσο—όραμα ύλοποιημένο—μέσα της. Κι έτσι, καθώς περνούσανε οί καιροί, στο σπίτι, στο σχολείο, παντού όπου βρισκότανε, ζούσε με την ίδια προσήλωση, την ίδια ύποταγή στην έννοια της θαυμασίας αύτης μουσικής, μοναδικό δώρο—άπόλυτα μοναδικό δώρο—που της είχε αφήσει πέφτοντας ο πατέρας της.

Ός στα δεκάξη της χρόνια είχε, λοιπόν, ή κόρη του «ήρωα» τη χαρά να βαδίζει υπερήφανα, να κοιτάη κατάντια τους άλλους. Τα όνειρά της φτερούγιζαν πάντα πάνω απ' τις μικρές, τις κακομοίρικες, τις ζαρωμένες σκέψεις των άλλων. Τη λέγανε ψυχρή κι άγέρωχη Δέν ήταν. Τα αίσθήματά της είχαν μια χάρη άπαλότητα, μια συγκίνηση και μιαν αγάπη, που φτερούγιζε πάνω σ' ό,τι προσφέρονταν άδολο κι άγνό: λουλούδια, χρώματα, άστέρια, το φως του ήλιου, ο ούρανος. (Έβλεπε, ώρες. ένα τετράγωνο ούρανού, πάνω, σκεπή στην αύλή του σχολικού κτιρίου, όπου είχε μένει τέσσαρα χρόνια «έσωτερική»). Κι οί φίλιες της είχαν πηγή τα αίσθήματά της αυτά. Ποτέ δέν είχε προτάξει την ύπεροχή του έσωτερικού της έγώ. Το έγώ της αυτό ήταν ή ίδια: δέ χωριζόταν. Δέν ήταν κάποιος που 'χε απο-

κτήσει κάτι, και τό 'ξερε και το κρατούσε για επίδειξη μονάχα... Έπειτα ήρθαν τα χρόνια που το θαυμάσιο έμβατήριο άρχισε ν' απομακρύνεται: δέν έπρεπε να το άκούη πια κανείς. Θά ρύθμιζε ώστόσο πάντα τις κινήσεις της και θα την άκολουθοῦσε έστω από μακριά, παντού. Ή κόρη του «ήρωα» είχε πάρει δίπλωμα «πρωτοβάθμιας διδασκάλλισσας». Έτσι λέγανε και «...Σας εύχομαι» πρόσθεταν «δεσποινίς, την πιο λαμπρή σταδιοδρομία: είσθε άντάξια του μακαρίτη πατέρα σας, που αν δέν πέθαινε...» κτλ. κτλ.

Και βρέθηκε έτσι ή Νανώ στον κόσμο με μια ύποχρέωση, που διαγραφόταν ζωηρά. Να είναι πάντα άντάξια του πατέρα της. Να είναι αύτη το είδωλό του πάνω στη γή...

* *

Άλλά είμαστε φτωχοί κι έχουμε σωρό σωρό ανάγκες. Είναι ή μητέρα: (τόσο νέα! τόσο νέα! Κι ο κόσμος έχει άρματωθεί και κανείς δέν προχωρεί εύκολα άνάμεσα απ' τ' άγκαθωτά συρματοπλέγματα που φράζουν κάθε όδό. Οί θύρες είναι κλειστές, κι οί πάληοι φίλοι του «άείμνηστου μακαρίτου» άπουσιάζουν ή—«Ναί! Κρίμα, κρίμα, που πέθανε έτσι ξαφνικά... Και δέ σκέφτηκε την οικογένειά του, τα παιδιά τα όρφανά... Ναί! θα δοῦμε, θα μιλήσωμε... Κάποια ύποτροφία, κάποιο βοήθημα... Ο ύπουργός... Ή τράπεζα... Και μια ύποθήκη στο μικρό σπίτι, που άπόμεινε—ρημάδι—ιδιοκτησία της. Τι λέτε;...»). Τη νύχτα φωτιές καίνε τα δάση ψηλά, πέρα, στα βουνά. Κι οί φωτιές θα ένωθοῦνε ως στην αύγή, να καταστρέψουν τα πάντα... Τη νύχτα είναι ένα μαρτύριο, μια άγωνία, μια λύπη άνείπωτη. Να θρηνματίζονταν τοίλάχιστον δλο γύρω της και να μην άκουγε το κλάμα, το σιγανό, το φοβερό κλάμα, που σέρπει και τριβελίζει και δαγκάνει και σχίζει τη σάρκα της. Α, ναί! Είναι ένα κλάμα που δέ ματακούστηκε και στάζει απ' τις εικόνες στους τοίχους, απ' τις κόχες των δωματίων, διῶλίζεται απ'

τις κλειστές γρίλλιες του παραθύρου. Είναι ένα κλάμα που γίνεται ξάφνου μορφή με μάτια. Και τα μάτια ρωτάνε: «Γιατί; Γιατί;... Κι η Νανώ;...» Στη Νανώ είχαμε πει τόσα και τόσα...

—Βασίλισσα θά γίνεις, παιδί μου, έσύ, χρυσό μου, γλυκύτατέ μου άγγελε! Μά τώρα πιά έχουμε ένα διπλώμα πρωτοβάθμιας δασκάλισσας και την προθυμία του ύπουργού να διορισθούμε άμέσως, άπ' τις πρώτες...

—'Η κόρη του Α.; Μά βέβαια, μά βέβαια θά φροντίσω, κυρία μου! Στην έπαρχία προς τó παρόν... Τί λέτε; 'Η ύπηρεσία... οί τύποι... δέν είναι δυνατό! Μά καταλαβαίνετε...

'Η μητέρα, ναί, καταλάβαινε. 'Η Νανώ όμως, όχι. 'Η Νανώ έχει τó μεγάλο όνομα κληρονομία. Νά πάη στίς χαμένες γωνιές της χώρας; 'Η ήχώ της μυστικής τώρα μουσικής έξακολουθεί να τονίζει τó έμβατήριο. Μιά υπόσχεση της δόθηκε: μία ιερή διαθήκη. Νά ένδόση; 'Αλλά δέ ζητάει τίποτε. 'Ο γλυκύτατος άγγελος έκκλεισε τά λευκά, χιονάτα, άσπιλα φτερά του. Δέν πρόφτασε να ύψωθώ, στόν αιθέριο, γαλάζιο κόσμο, να πάη πάνω, πάνω στα χρυσοφωτισμένα παλάτια με τούς πολύχρωμους κήπους και με τά συντριβάνια, όπου σκορπίζονται—σταγόνες—πολύτιμα πετράδια. Αυτή σταγόνες και τά 'δεσε τά όμορφα φτερά, με κόκκινες μεταξωτές κορδέλες. Τούτη τη θυσία, ώστόσο, τούτον τόν ένταφιασμό, όχι.

'Ο κόσμος έδώ είναι μικρός. 'Ολοι γνωριζόμαστε. 'Η όδός Σταδίου διασχίζει όλόκληρη την πόλη. Περνάει ό τάδε και ή τάδε. Ξέρουνε: ή χήρα του Α. ή κόρη του Α. Οί καημένες! 'Ενα μαστίγιο με τρεις γλώσσες χτυπάει τó φώς του ήλιου. Και τó φώς ματώνει. Οί καημένες... Αυτές! (Στό Στάδιο θά δοθεί μία άρχαία τραγωδία, στό κείμενο. 'Η 'Αντιγόνη. 'Ο Μιστριώτης είναι μία λαμπρή φυσιογνομία τούτην την εποχή. 'Εχει ένα παράδοξο παραμορφωμένο σχεδόν πρόσωπο, με κάτι άπίθανά γένια. Τά γυαλιά του μετασχηματίζουνε, βέβαια, τόν κόσμο. Και τó βάδισμά του άκόμη εί-

ναι άσυνήθιστο. Δυό βήματα προς τά 'μπρός κάνει, σάν πηδώντας, κι ένα πλάγια προς τά πίσω. Αυτός ό Μιστριώτης, λοιπόν, διδάσκει την «'Αντιγόνη». 'Εξηγεί στη μητέρα... Τί φλόγα αυτή! 'Η ποίηση! Και ποιά άπόκοσμη φωνή τονίζει τις συλλαβές: «'Ω, κοινόν αυτόάδελφον, 'Ισμήνης κάρα»). Λοιπόν να ή ζωή, όρίστε ή αλήθεια που έρχεται να θραύση τόν έλεεινό, τόν αηδιαστικό οίκτο τών ανθρώπων. Και δέν είναι μονάχα τó δράμα της 'Αντιγόνης, τó άρχαίο κλέος, τά όμορφα πράγματα που δίνουν έννοια στήν άνθρωπινη ύπόστασή μας. Είναι κι ή μουσική. 'Η Μουσική!

'Αλλά είμαστε φτωχοί... 'Υπάρχουν μικρότερα παιδιά. Είναι και τούτη ή σκιά, ή φοβερή σκιά, που μάς ακολουθεί βήμα προς βήμα:

'Ενα κρανίο δυσανάλογα μικρό, μέτωπο χαμηλό, ύφος άγριο. Εύσωμος, ψηλός, στρατιωτικός. 'Ανθρώπος που μετράει ένα ένα τά κουμπιά του, που τσακίζει τó στρατιώτη που όταν αυτός δέν προλαβαίνει να τού φροντίση τά ύποδήματα. 'Εχει άρχές. Διάβασε πολλές φορές τó «Ρακοσυλλέκτη τών Παρισίων». 'Ωστόσο πειράζει κρυφά την Παρασκευή, την υπηρέτρια, ή τη Φρόσω, τó βρωμοθήλυκο, που γλυστράει μόλις νυχτώσει άπ' τó μαγειριό στό δωμάτιό του κάτω, στήν αυλή. Είναι ό άδελφός της μητέρας. Κάθεται στό 'ίδιο σπίτι. Κι είναι—αυτός—ή σκιά:

«Μή μιλήσης» μ'ήν έχεις γνωριμίες με κατώτερους ανθρώπους... 'Η γυναίκα του τάδε είναι γνωστή σ' όλη την 'Αθήνα. 'Ο άντρας της άλλης έχει ένα παληομάγαζο στήν όδό Αιόλου. 'Ανθρωπάκια. Κι ό άδελφός του άντρα σου, είναι ένας χαμένος. Παντρεύτηκε μία... Και σέ είδαν χθές στή λεωφόρο Πανεπιστημίου...» Μιά άκατάπαυστη ύποψία: ένας σωρός άπό ύπονοούμενα: ένα ανάκátωμα άτέλειωτο άπό σκούπιδία. 'Η σκιά κάθεται μπρός σ' ένα κιβώτιο γιομάτο άπορρίμματα. Χώνει εκεί μέσα τά χέρια, και βγάζει όλοένα τις βρωμιές, να τις άραδιάση στο φώς... 'Εκπληκτη άκούει ή μητέ-

ρα. Δέν καταλαβαίνει. Δέν μπορεί να νοιώση τί είναι τούτη ή νέα μορφή της κοινωνίας, που πολεμάει με πείσμα ό άδελφός της να της παραστήση. 'Οχι, αυτή δέν ξέρει τίποτε. Τίποτε δέν μπορεί να 'χη σημασία άπ' όσα άκούει. Τά άγνοεί. Μήτε θέλει να ξέρη. Μιά άνατριχίλα: μία αυθόρμητη άπέχθεια. Βαρεία όσμή που πνίγει, τυλίγεται στα λόγια του ανθρώπου με τó δυσανάλογα μικρό κρανίο. 'Ενας κόσμος άρρωστημένος, ένας κόσμος βγαλμένος άπό κάποια μυστική χύτρα γιομάτα έρπετα και βδελύγματα. 'Οχι. Δέν καταλαβαίνει άπ' αυτά. 'Ο άληθινός κόσμος είναι πλημμυρισμένος στο φώς... Κι όμως ό «άδελφός» έξακολουθεί. Κάθε φορά που 'ρχεται πάνω, πετάει γύρω του, χάμου, τά βαλσαμωμένα βατράχια του, τά ξυλιασμένα φίδια και τις μαύρες, άραχνιασμένες σαύρες.

—Τί θά γίνεις έσύ; Τί θά γίνει ή κόρη σου; Και τά παιδιά; Και τί θά λέει ό κόσμος; Και πώς δέχεσαι τέτοιους ανθρώπους; Δέν ξέρεις ποιός είμαι έγώ; Ποιοί είμαστε έμείς;...

Ποιοί είμαστε έμείς! Μιάν άδικία μόνο, που μάς πιέζει χρόνια και πολεμάει να μάς βουλιάξη, μιάν άδικία άφόρητη ξέρει μονάχα ή μητέρα.

—Ποιοί είμαστε; Και τί κάνανε για μάς οί δικοί μας; Οί σεβαστοί μας θεοί;... (Ναί, αυτοί οί περίφημοι έβειο. Μιά τραγική ιστορία κι αυτή. Δέ σκέφτονται τουλάχιστο τη Νανώ;) Τη Νανώ! 'Οχι δέν είναι ζωή αυτή! Να φύγουμε, να πάμε αλλού. Να σπάσουμε τά δεσμά. 'Η άληθινή ζωή μάς καλεί. 'Εχει δώρα πιο πολύτιμα για μάς, έχει μία χαρά. Θέλουμε να ζήσουμε. Θέλουμε να έργασθούμε για να ζήσουμε. 'Ετσι, με τó μέτωπο ψηλά: με τά χρυσά μαλλιά στο χάδι του φωτός. Και τά παιδιά;... Τ' άγόρια; Κι ή μικρή, ή τελευταία κοπελίτσα, με τά γαλανά, γαλανά μάτια, που τραγουδάει, τραγουδάει άκατάπαυστα; Στό σχολείο, στό σχολείο, τ' άγόρια. 'Εμείς οί τρεις θά φύγουμε. 'Ενα καράβι λευκό, ένα πελώριο λευκό καράβι παίρνει τά όνειρα και τά φορτώνει

με τις άποσκευές, δεμένα καλά. 'Η Νανώ, ή μητέρα της κι ή μικρή άδελφή. Μιά κοπέλλα στα δεκάξη, δεκαεφτά της χρόνια. Μιά νέα, όμορφη γυναίκα. 'Ενα κοριτσάκι έφτά χρονώ μονάχα. Στη Μασσαλία...

* *

(Είμαστε άνθρωποι που ξέρουν να στέκονται πιο ψηλά άπ' τούς άλλους, τούς πολλούς. Δίχως έπαρση, όμως, δίχως ψευτοϋπερηφάνειες. Βγήκαμε άπό ένα χρυσό πύργο, όπου οί σημαίες ύψωνονταν στόν άέρα την αυγή και παίζανε όλημερίς στόν ήλιο. Κι ήταν οί κήποι μας, γύρω, γύρω, με τά ψηλά δέντρα, με τις άψεγάδιαστες πρασιές, τούς άνθισμένους θάμνους. Βγήκαμε άπ' τόν πύργο μας κι ήρθαμε να δοϋμε τόν κόσμο. Κάτι καθρέφτες θρυμματίστηκαν εκεί μέσα. Σε μερικές αίθουσες ύπόφωσκε μία πυρκαϊά και γιόμιζε ό χώρος άπό καπνό. 'Επειτα κλείσανε τόσες σιδερένιες θύρες και πουθενά δέ βρέθηκαν τά κλειδιά. Τέλος πάντων, ήταν και τó παράπονο που άκουγότανε τη νύχτα και σερνόταν άπό κόχη σε κόχη.

'Ο πύργος θά γκρεμισθώ. 'Ο κήπος θά γίνει κτήμα κοινό όπου ό καθένας θά πατάει τούς θάμνους και θά καταστρέψει τά δέντρα... 'Εμείς είχαμε ζήσει καιρούς και καιρούς, εκεί μέσα. Τόν κόσμο τόν ξέραμε όπως τόν βλέπαμε άπ' εκεί. Τώρα μάς συντροφεύει μία δύναμη, μία άπαράμιλλη πνοή, μία πεποίθηση. Κι επιβάλλεται βέβαια να κρατήσουμε, ανάμεσα στούς άλλους, τη θέση μας. 'Εχουμε καθήκοντα. 'Εχουμε ένα όνομα...)

Στη Μασσαλία είναι άγνωστές. 'Ωστόσο τ' όνομα τις τυλίγει τις κάνει μιάν άφαίρεση στο πλήθος αυτό άπό μάτια πόδια, χέρια, στόματα, φωνές, κορμιά, χνώτα που βρίσκονται, θαρρείς, σε βρασμό. Μιά βαρεία ανάσα ρυθμίζει τó πιεστήριο που άνεβοκατεβαίνει. 'Η ζωή της πόλης. Οί άνθρωποι άγνοούν όνόματα. Δίχως έλπίδα να σταματήσουνε ποτέ, έχουν ριχθώ σε κάποιο κυνήγι γι' άγνωστο θήραμα. Τά ξενοδοχεία, τά μαγαζιά, τó λι-

τόν ήλιο, θά φαίνονταν διάφανα. Τώρα όμως ο κόσμος αυτός, όσο πάει και χάνεται. Είμαστε τριάντα χρονών. Οι νύχτες πλέκουν άλλες εικόνες. 'Ο ήλιος, τό φεγγάρι και τ' αστέρια γκρεμίστηκαν, κάτω, κάτω, σέ βάραθρο. Μήν τὰ μεταμόρφωσε ή Μοίρα; "Η μήπως δέν υπήρξε ποτέ ο θαυμασίος ήρωας με τό φτερωτό του άλγρο που κάλπαζε; Μήπως ήταν άληθινός ο άλλος κόσμος; αυτός που 'πλαθε με τὰ λογής σκουπίδια του ο άνθρωπος με τό στενό κρανίο και τὰ φαρμακερά του γράμματα. 'Ο άνθρωπος αυτός εξακολουθεί νά υπάρχει. Σήμερα ακόμη στήνεται εμπόδιο στήν επιστροφή...

Η μητέρα δέν είναι πιά ή ξανθή, όμορφη νέα γυναίκα στη πίστευε στήν ποίηση και στή μουσική. "Εχει γεράσει. Τά μάτια της χάσανε όλα τὰ δάκρυα, τότε, όταν πέθανε ο μεγαλύτερος γιός (πόσες ελπίδες γι' αυτόν!) Τώρα δέν έχουν πιά δύναμη γιά νά κλάψουν τή μικρή κόρη, εκείνη με τὰ γαλανά γαλανά μάτια, που 'χε πάρει, παιδί κι, μαζί της. "Εσβησε σιγά σιγά, στά είκοσί της χρόνια κι αυτή. Σιγά σιγά, δίχως ν' άκουστή τό παράπονό της. Σά νά μήν υπήρχε από πάντα σά νά μήν ήταν παρά ένα όνομα— "Ελένη και τίποτε, τίποτε άλλο. Μιά πνοή, ένα χάδι, μιá μορφή ξεχασμένη σ' ένα παλιό βιβλίο μ' όμορφες ζωγραφιές... Η μητέρα έχει κουρασθή. Μόνον κάποτε, κάποτε, τό δειλινό, ψιθυρίζει με φόβο:

—Θά γυρίσουμε. Νανώ ;...

"Οχι. Νά μη γυρίσουνε! Νά μήν κουνήσουν απ' εκεί όπου βρίσκονται. Δέν ήλθε ακόμη ο καιρός. Δέν υπάρχει τόπος στη χώρα γιά νά μείνουν. Απ' τὰ δυο άγόρια, που ζούνε τώρα, ο μεγάλος έχει οικογένεια δική του. 'Ο μικρότερος ήρθε κι αυτός, πριν από χρόνια, κοντά τους και σπουδάζει ακόμη. Πρέπει νά εξακολουθήση εκεί. Θά γίνει επιστήμονας. Θά έχει μέλλον. Θά τοποθετηθή στήν πατρίδα του. Αλλά τώρα τί ζητάνε; Πώς θα ζήσουν; και ποῦ; και με τί; Με τὰ λίγα που πήρε, ο άνθρωπος με τὰ κουμπιά, τότε που πουλήσε τό μικρό

χήμα στήν έπαρχία, (πήγε —γράφει — νά καταστραφή) άγόρασε βέβαια ένα οικόπεδο κι έχτισε ένα σπίτι. Αλλά πρέπει τώρα, νά σκεφτή τόν έαυτό του. "Εχει τό δικαίωμα —νομίζει— νά μήν άσχολείται διαρκώς με τούς συγγενείς. Στο κάτω της γραφής, τί κάνανε αυτοί γιά νά ανταμείψουν τό ενδιαφέρον του; Και λόγια, και λόγια, λόγια. "Ενας άκράτητος φόβος μήν τύχη κι επιστρέψουν ξαφνικά, μήν τύχη κι έλθουν κοντά του, μήν τόν εκθέσουν τώρα που 'ναι —στήν κοινωνία, — κάτι περισσότερο από γυναικά-δελφος του ήρωα με τό φτερωτό άλογο...

...Θέλουμε τήν ήσυχία μας. Δέ μπορούμε νά σκεφτόμεθα κάθε στιγμή τις γυναίκες αυτές που φύγανε και τρέξανε πάνω κάτω, δώθε κείθε, νά δοῦνε, λέει, τόν κόσμο αυτές, που δέν ξέρουνε ότι οι άνθρωποι διαιρούνται σέ δυο τάξεις: σ' αυτούς που κάθονται σπιτάκι τους και στοῦς άλλους που τσαλαβουτούν στοῦς δρόμους. "Εμείς που καθήσαμε, φτιάξαμε τή ζωῶλα μας. "Εχουμε τήν ιδιοκτησία μας, τή θέση μας, τις αντιλήψεις μας σύμφωνα με τις αρχές της εφημερίδας μας και με τό καθημερινό χρονογράφημα του Χ. Πήραμε όσα μπορούσαμε νά πάρουμε, δίχως σκάνδαλα και δίχως τις ύποψίες τών άλλων. "Αν κάποιος έτυχε νά γίνη θῦμα μας, πώς και σέ ποιόν θα τό πή; 'Ο άνθρωπος με τό στενό μέτωπο γίνεται ένα πελώριο σύγνεφο γιομάτο μυστήρια και καταιγίδες. Φράζει τήν άνατολή ολότελα: δέν αφήνει νά γλυστήρησιν άχτίνα. Κι ο καιρός περνάει...

* *

Ξάφνου (μόλις είχε τελειώσει ένας φοβερός πόλεμος) ο άδελφός που 'χε οικογένεια δική του, καταχτάει τή χώρα. Γίνεται πρόσωπο με αξία. Ανεβαίνει. "Εχει γύρω του πληθος από υπαλλήλους, που τόν χαιρετάνε κι υποκλίνονται μπροστά του με σεβασμό. Βγάζει λόγους και τόν χειροκροτάνε αλαλάζοντας οι άνθρωποι στις πλατείες. Είναι πραγματικά άξιος —τώρα

—του ήρωα με τό φτερωτό άλογο, που δέν είχε φτάσει —αυτός— σέ τέτοιο αξίωμα. Καλεί τή μητέρα του και τήν άδελφή του. Αψηφούν αυτές τόν άνθρωπο με τὰ κουμπιά και επιστρέφουν.

Κι είναι μιá σειρά από ιστορίες, ιστορίες... 'Ο θάνατος της μητέρας, πρώτα. (Μέρες και νύχτες στήν κλινική Σώζεται; δέ σώζεται; "Οχι. Κι ένα δειλινό, τήν ώρα που όλα σκοτεινιάζουν, οι τελευταίες της λέξεις: «Νανώ... παιδί μου... μυαλό...»).

Βουνά διαλύονται, λές, φτιαγμένα από καπνό. Κι είναι ένα βουητό, ένα κακό αλλόκοτο παντού. Στο δρόμο, κάτω, περνάνε τὰ λεωφορεία με πληθος κόσμου, που συνωστιζεται. "Επειτα έρχεται ή καταστροφή. Τό Είκοσι Δύο. Οι άνθρωποι καταφθάνουν συντρίμια απ' τήν Άνατολή: «"Εχασα τόν άδελφό μου, τόν πατέρα, τή μάνα, τό παιδί μου. Μήν είδε κανείς τήν κόρη μου, τή στιγμή που τή σφάζανε; Πόσοι είμαστε και πόσοι ήρθαμε...» Ποιοί είναι αυτοί; Και πώς μιλάνε; Κ' έχουν μάτια γιά νά κλάψουν; Δέν είναι ομάδες, ομάδες, που πιάνουν τούς δρόμους και τις πλατείες. Είναι όρμαθιές, δέματα, φτυαριές από ανθρώπινα μέλη, που τὰ πετάνε —νά! — απ' τή θάλασσα έδω, νά γιομίση, νά λιπανθή με σάρκες και με αίμα ο τόπος...

Πόσο δύσκολο νά κρατηθή εκεί πάνω όπου έφτασε, ο άδελφός, που 'χε οικογένεια δική του! Γρήγορα, κάτω! Γρήγορα στη γή, νά βρεθούμε με τούς πολλούς, νά ξαναρχίσουμε τήν πορεία με τούς άλλους...

Κι ή Νανώ; Ποίος μῦθος ήταν αυτός και πόσα χρόνια τόν πίστεψε; "Αξιζε μήπως ή θυσία;... "Αν ήταν, τουλάχιστο, μιá ήσυχία, μιá γαλήνη, όπως τώρα που κάθεται μονάχη της, σιμά στο μνήμα της μάνας; "Ενας παλιός μαρμαρένιος σταυρός γυρισμένος απ' τήν άλλη του πλευρά, γιά νά χαράχθη τ' όνομά της. 'Ο οὐρανός είναι γαλάζιος και τὰ κυπαρίσσια δέ χαλάνε καθόλου τήν ήρεμία του τοπίου...

* *

Ζή με τό μικρότερό της άδελφό.

Κάτι βιολιά παίζουν άπαλά, υπόκωφα... Και τὰ χρόνια περνάνε. Σαράντα, σαράντα πέντε, πενήντα χρονών. Σκέφτεται πότε, πότε, νά γράψη μιάν ιστορία. Μιά ιστορία, όπου κάποια θυσιάζεται γιά τήν οικογένεια της. Και θα πρέπει νά τονιστή —λέει— ή πάλη της γυναίκας αυτής με τόν έαυτό της. Στιγμές, στιγμές, θα εξανίσταται: θα ζητάει νά σπάση τις άλυσσίδες της συνήθειας, που τήν αναγκάζουν νά εξακολουθή άγόγγυστα τήν προσφορά του έαυτού της, μπρός σέ εικόνες ψεύτικες και μύθους δίχως έννοια... Οι άνθρωποι, γύρω της, θα είναι παρμένοι απ' τήν άληθινή ζωή και θα μοιάζουνε άνθρωπους. Ότόσο φοβάται πώς θα γίνει —άθελά της— άφηρημένη πολύ, ή ιστορία της αυτή. Γιατί, πώς νά εξηγηθή, άλήθεια, ή επίμονη θυσία; Γιατί νά δη, ή ήρωίδα της, τόν κόσμον όλο σά νά 'ταν άπαγορευμένο ν' ανήκη σ' αυτόν κι ή ίδια; Κι έπειτα, στήν πλοκή, θα χρειαζόταν κάποιο αίσθημα, ο έρωτας —τέλος πάντων. Άνιάρη θα 'ταν —φυσικά— ή επανάληψη ενός παιδικού όνειρου. Δέ θα 'ταν δυνατό νά κρατηθή μιá αφήγηση ολόκληρη, πάνω σ' ένα τόσο πενιχρό καμβά. Και θα χρειαζόταν μιá δράση. Νά διαγραφή ή πραγματικότητα με τρόπο που νά πειθην... Και τό τέλος, ποιό μπορούσε νά 'ταν; Οι καθρέφτες θα δίνανε τό παραμορφωμένο είδωλο μιās γρηάς, που κατάπληκτη κοιτάει και κοιτάει τὰ βαθουλωμένα μάτια, τις ρυτίδες, τὰ άσπρα μαλλιά και τό τρεμούλιασμα τών χειλιών, καθώς θα κινούνται στο συνηθισμένο έρώτημα: «'Εσῶ είσαι;...» "Επειτα είναι και οι υποσχέσεις, φυσικά. "Ολοι, στο θάμπος του ήλιου —άγκαλιές, άγκαλιές ανθοδέσμες— ζητάμε υποσχέσεις. Και γιά όλους μας ή ζωή είναι τό ίδιο: μιá υπόσχεση και μιá άναμονή. "Ονειρο όμως μονάχα, απ' τήν αρχή ως στο τέλος, πώς νά δικαιολογηθή. Τό φταίξιμο της ίδιας! Τό φταίξιμο της ίδιας... (Λύκοι θα 'ναι αυτοί που οὐρλιάζουν στις λευκές εκτάσεις, πέρα ως πέρα. Λύκοι είναι αυτοί, που κοιτάνε με μά-

τια πυρωμένα, ανάμεσα στους θάμνους, πίσω απ' τους κορμούς των δέντρων, καθώς προχωρούμε, τότε διστακτικοί, τότε με βεβαιότητα, στον άγνωστο δρόμο που πήραμε. Και λύκοι θά 'ναι εκείνοι, που μεταμφιέζονται ώρες ώρες, σε οδηγούς. Χρειάζεται κάποια τόλμη για να τσακιστούν αυτές οι γενιές από λύκους. Ειδάλλως θά σκοντάψεις και θά σε ξεσκίσουν...

Τέτοιο τέλος δέ θά τό 'θελε, βέβαια, ή Νανώ για την Ιστορία, που σκέφτεται να γράψη. Θά 'θελε μονάχα να πη για την άδικία για κάποια Μοίρα, για κάτι πικρές στιγμές, για κάτι θανάτους. Δίχως πλοκή ώστόσο και δίχως συμπέρασμα. Κι αλήθεια, ποιο συμπέρασμα να βγάλη; Και πώς να μαντέψη το τέλος;...

* *

Το τέλος της δικής της αληθινής Ιστορίας, ήρθε ξαφνικό.

Ήταν να πεθάνη κι ή Νανώ σε μιιά κλινική, όπως ή μητέρα της. Την πήγανε εκεί βιαστικά. Ήρθαν κι ήρθαν οι γιατροί. Τη γύμνωναν και τη γύμνωναν. Κοιτάζανε και λέγανε λέγανε και κοιτάζανε. Ήσαν σκεπτικοί κι ανήσυχoi. Μέσα σε λίγες μέρες συμπλήρωσαν τὰ πειράματά τους. Ο μεγάλος—ο επίσημος γιατρός—προτού την κοιμίση στο χειρουργείο,

της έδωσε κι αυτός την υπόσχεσή του —Ο πατέρας μου ήταν φίλος του δικού σας. (Ναί, το ήρωα με το φτερωτό άλογο). Μου μίλησε για σας. Μην ανησυχείτε καθόλου... Να έχετε έμπιστοσύνη σε μένα!

Μετά την έγχειρηση είχε πάλι έμπιστοσύνη σ' αυτόν.

—Τον έστειλαν ο πατέρας κι ή μάνα μας, να με σώση...

Είπε ξάφνου στο μικρότερο άδελφό της, που μόρφαζε.

—Επειτα, στο τελικό παραλήρημα, είπε δυο τρεις μονάχα λέξεις ή Νανώ:

—Αίγυπτος...Λουλούδια...Κυριακή...

Και τελευταία έντελώς:

—Γιατί;...

Κι ή Νανώ πέθανε πρωτ' πρωτ'. Έκλινε το κεφάλι με τρόπο προς το μέρος της καρδιάς και κατόπιν, σά με άποστροφή, το γύρισε αντίθετα. Τα μάτια της άνοιξαν κι οι βολβοί γίνανε θαμποί, παμμέγιστοι. Κόσμοι, κόσμοι, τρέχανε, με άπερίγραπτη ταχύτητα. Άσπρα άλογα, φτερωτά. Να τὰ χρώματα· να οι λευκές έκτάσεις· να και το γυμνό κορμί που άπλώνεται, άπλώνεται σύγνεφο, τώρα, που φεύγει προς τὰ πάνω, προς τὰ πάνω πάντα.

Μιά πνοή και μιιά υπόσχεση, ή τελευταία, Νανώ! Κι ή ήσυχία...

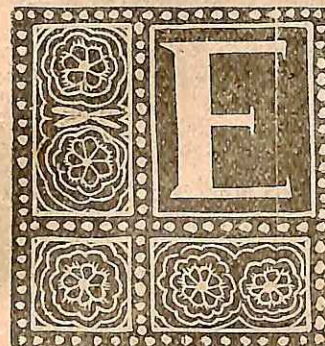
ΑΛΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΣΦΗΚΑ

ΤΑ ΔΥΟ παιδιάκια παίζουνε στής νεραντζιάς τόν 'ίσκιο.
'Απάνω απ' το πεζούλι πνέει ή θάλασσα που άστράφτει.
Πέρα ως στην 'Υδρα, ως στην 'Ερμιόνη. Ο ήλιος ο άγρουσιιάτης
διωπή προστάζει στις αλλές, στους δρόμους και στις σκέψες.
'Υπνος με δλόχρυσια φτερά, βαρύς, που δεν κουνιέται...
Μόνο τὰ γέλια γάργαρα των δυο παιδιών στο χώμα.
'Η λάσπη είν' ως στα τσίπουρα και γύρω απ' τὰ χειλάκια
που όλο και λέν... Μά ξάφνου βουίζει ή σφήκα, ή σφήκα. Δρόμο!
Δρόμο! στο σπίτι, εκεί, σ' αυτή που τὰ κακά όλα διώχνει,
στη Μάνα, την παντάνασσα κυρά, στον κόσμο πρώτη...
Κάτω απ' τη σκιά της νεραντζιάς τὰ φυτόρια κ' οι κουβάδες,
στην πλήξη του μεσημεριού και στη σιγή του κόσμου,
σκόρπια: Σά να προσμένουνε τὰ βρώμικα χεράκια...

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΣΑΤΣΟΣ

ΠΕΡ' ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΤΙΚΗ...

ΙΧΕ πάλι τις άμφιβολίες και τις άντιρρήσεις του ο καλός μου φίλος, που πίστευε στην τέχνη αλλά κ' έρευνούσε, που άφινε να παρασύρεται από ένθουσιασμούς αλλά και προσπαθούσε να τους τοποθετή σε άμετακίνητο βάθος και να τους δίνη διάρκεια.

—Αξιόθνηα, επιτέλους, να διαβάσω κ' εγώ αυτό το περίφημο βιβλίο που έφερε στην 'Ελλάδα ο Χατζόπουλος και, θέλησε να το προβάλλη υπόδειγμα τέχνης και πρότυπο πνευματικής διαίτας, το «Βιβλίο του Μικρού Άδερφου» του Γουσταύου Γκέιγκερσταμ.

—Και οι έντυπώσεις σου;

Δε βιάστηκε να μου άπαγήση, αλλά και δεν τόν άφησα να μείνη πολύ στη σιωπή του. Ή σιωπή για ένα τέτοιο βιβλίο καταλαμβάνει πώς θά με πείραζε.

—Πάλι διστακτικός, πάλι επιφυλακτικός;

—Όχι, όχι, κάθε άλλο! διαμαρτυρήθηκε. Ο Χατζόπουλος πρόσφερε με τη μετάφραση αυτή σημαντική υπηρεσία στον τόπο και άπορώ πώς ή εργασία εκείνη δεν έδωσε περισσότερους καρπούς μέσα σε είκοσι δλόκληρα χρόνια. Μην ξεχνάς ότι το «Βιβλίο του Μικρού Άδερφου» μεταφράστηκε το 1915, διαβάστηκε άρκετά και συζητήθηκε πολύ.

—Σύμφωνοι. Άλλά τότε γιατί διστάζεις να μου πής τις έντυπώσεις σου;

—Διστάζω! Δεν έδιστασα να δεχτώ όλο τον πόνο των ανθρώπων του βιβλίου αυτού και θά είχα δυσκολία να τους έλεξω, να τους ανακρίνω, ακόμα και να τους κακολογήσω;

—Λοιπόν;

—Άκούσε, αγαπητέ μου. Κάποιο μικρόβιο έχει περάσει στον οργανισμό μου και μόλις διαβάσω ένα βιβλίο, γίνομαι

άμέσως κριτικός. Και νά 'ξερες πόσο θέλω να μένω άναγνώστης, άπλως και γνήσιος άναγνώστης!

—Δηλαδή;

—Πρόσεξε και πές μου: όταν κλείσω το βιβλίο που διάβασα μ' ευχαρίστηση, αντί να μείνω στην κατάσταση που με βρίσκει ή τελευταία σελίδα του, γυρίζω στην πρώτη, δηλαδή με μιάν άνακεφαλαίωση της Ιστορίας του πηγαίνω στην άρχή της, προχωρώ έπειτα, περνάω πάλι απ' όλα τὰ κρίσιμα σημεία της και κάθε φορά καταστρώνω έναν άπολογισμό. Μά είναι δουλειά αυτή;

—Καλά που το λές.

—Το λέω, αλλά δεν μπορώ να κάνω διαφορετικά, δεν κατορθώνω να βγώ από το δρόμο των άναζητήσεων και των άπολογισμών. Κάτι με σπρώχνει στην έρευνα, στην εξακρίβωση, στο άποτέλεσμα, που το θέλω αισθητό σαν σίγουρο και ολοκληρωμένο γεγονός.

Τον εκοίταξα στα μάτια. Και δεν είδα παρά τη θέληση που οδηγεί στο ολοκληρωμένο γεγονός.

Όσοόσο έμενε πάντα όφειλέτης μου κ' έγίνα άπαιτητικώτερος:

—Επιτέλους ποιά είναι ή γνώμη σου για το όνομαστό αυτό βιβλίο; Σου άρεσε, σ' ευχαρίστησε, σε κούρασε, σε άφησε άδιάφορο;

—Πώς να μ' άφήση άδιάφορο, αγαπητέ μου! Μπορείς να ξεχάσης εύκολα το μικρό Σβέν, τη μητέρα του την 'Ελσα, τον πατέρα του;

Και μου όμολόγησε ότι πέρασε άρκετες ώρες κοντά τους, πολύ κοντά τους, ότι τους άγάπησε, ότι έζησε δλόκληρη την άτμόσφαιρα του σπιτιού τους. Άλλά κ' έφτασε στο μεγάλο ερώτημα:

—Γιατί όλ' αυτά; Πώς έγιναν όλ' αυτά; Κάτι πρέπει να ύπάρχη, κάτι πρέπει να κρύβεται, που δεν το κατάλαβα, που δεν το όσφράνθηκα, και με προκαλεί, μ'... έξευτελλίζει!

Στάθηκα έκπληκτος κ' έγίνα πιο συμβιβαστικός. Πλάϊ μου ήταν ένας άνθρωπος, που είχαν προσβάλει βαθύτατα τη νοη-

μοσύνη του οἱ ἀναρίθμητοι ἥρωες τῶν μυθιστορημάτων ποὺ διάβασε, ἀκόμα κι ὁ μικρὸς Σβέν, καὶ δὲν μποροῦσα νὰ τοῦ ζητήσω περισσότερες εὐθύνες.

Τὸν ἐρώτησα, λοιπόν:

— Πιστεύεις στὸ Θεό;

— Πιστεύω.

— Εἶς' εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν πίστη σου;

— Ἀκουμπάω σ' αὐτὴν καὶ ζῶ.

— Τὴν ἔβαλες ποτὲ κάτω καὶ βοήκεις τὴν κρύβει;

Δὲ μοῦ ἀποκριθῆκε. Ἀλλὰ καὶ δὲν ἦταν

ἀπαραίτητη ἡ ἀπάντησή του.

— Ὅταν ἐκλείσεις τὸ «Βιβλίό τοῦ Μικροῦ Ἀδερφοῦ», ἐνοιώσες μέσα σου ψυχικὴ εὐφορία;

Δὲν τὸ ἀρνήθηκε.

— Τί ἄλλο ἤθελες, λοιπόν; Ποιὸ ἄλλο γεγονός ἐπρεπε νὰ σὲ ικανοποιήσῃ; Σοῦ κρύβει ἡ θρησκεία τὰ μυστικά της. Σοῦ τὰ κρύβει καὶ ἡ φύση. Γιατί νὰ σοῦ τὰ φανερώσῃ ἡ τέχνη; Νομίζεις ὅτι αὐτὴ ξέρει λιγώτερο τὸν ἄνθρωπο;

Ἀλλὰ καὶ πάλι δὲν ἀποκρίθηκε.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΜΑΤΙΑ

ΜΑΤΙΑ συναντημένα μέσ' στὰ τρίστρατα,

— γιὰ ποιὸ σκοπό; —

ποὺ μιὰ στιγμούλα δίνουνται καὶ χάνονται
καὶ τ' ἀγαπῶ,

μάτια ἰδωμένα, ξαφνικά, στὸ στρίψιμο

τοῦ σοκακιού,

ποὺ ὄλο περὶν καὶ φεύγουνε καὶ χάνονται
καὶ πάνε — ποῦ; ...

μάτια, τὰ πρῶτα τόσο ποὺ ἀγαπήσαμε

καὶ τὰ στερνά,

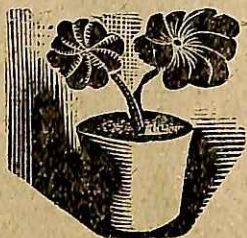
— ποὺ δίνουνται ἔτσι ἀνώφελα καὶ χάνονται,
μέσ' στὰ στενά,

καὶ ποὺ θυμίζον κάτι ποὺ δὲ γίνεται,

πολὺ γλυκό,

— κάτι ποὺ σὰ νὰ χόθηκε, γιὰ πάντα πιά,
κι' ἀπὸ καιρό...

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ

Θ. Μ. ΜΟΥΣΤΟΞΥΔΗ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ

ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ — Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ (*)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΙΜ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΟΥ

3.—ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ὅμως στὶς μετα-αἰσθητικὲς αὐτὲς ἀντιλήψεις γεννήθηκαν οἱ γονιμώτερες μελέτες ποὺ μᾶς ὁδηγοῦν στὴ νεώτερη Αἰσθητικὴ ὅπως ἐμφανίζεται σήμερα. Τὸ ἐπιστημονικὸ καὶ ἀντικειμενικὸ πνεῦμα, προπαρασκευασμένο ἀπὸ τοὺς Ἐγκυκλοπαιδιστὲς τοῦ τέλους τοῦ XVIII αἰῶνα, πῆρε τὴν ἀνάπτυξή του κατὰ τὶς ἀρχὲς τοῦ XIX αἰῶνα. Ὁ αἰσθητικὸς ὅμως πρέπει ν' ἀναμένη ἀκόμη τὰ μέσα τοῦ αἰῶνα γιὰ νὰ νοιώσῃ τὴν ἐπίδραση τοῦ πνεύματος αὐτοῦ τῆς νεώτερης ἐπιστήμης. Καὶ ὑπῆρξε πάλι ἓνος μεταφυσικὸς ποὺ γίνεται πρόδρομος καὶ ποὺ ἀποτολμᾷ τὸ πρῶτο βῆμα — βῆμα πολὺ δευρὸ — πρὸς τὴν ἀντικειμενικὴ μελέτη στὰ αἰσθητικὰ ζητήματα. Μόλις κατὰ τὸ 1871 ἀρχίζει ὁ Φέχλερ τὴ δημοσίευσή των πρῶτων ἐργασιῶν του σχετικὰ μὲ τὴν πειραματικὴ αἰσθητικὴ.

Πραγματικὰ, τὸ πρόβλημα τῆς μεθόδου στὴν αἰσθητικὴ ἐτέθη κατὰ τρόπο σαφῶς κατηγορικό. Στὴν καλλιτεχνικὴ θεωρία, ὁ καλλιτέχνης ἔδινε ὁδηγίες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον θεωρητικὲς γιὰ τὸ πῶς παράγονται τὰ τέλεια ἔργα τέχνης. Στὸ αἰσθητικὸ σύστημα, ὁ μεταφυσικὸς ἔκανε μετα-αἰσθητικὴ προσπαθοῦσε νὰ περιορίσῃ τὴν ἐνότητα, μὲ τὴ βοήθεια ἀρχῶν ποὺ εἶχαν τεθεῖ ἀ priori, τὸ σύνολο τῆς αἰσθητικῆς πραγματικότητας. Στὴν ἐπιστημονικὴ αἰσθητικὴ τὸ ἀντικειμενικὸ πνεῦμα, ἡ ὑπομονετικὴ μελέτη τῶν φαινομένων, προσπαθοῦσε, μὲ τὴ τῆς, νὰ φυλακίσῃ, νὰ ἀναλύσῃ, νὰ ἐξηγήσῃ αὐτὴ τὴ φευγαλέα πραγματικότητα.

Κ' ἡ ἐπιστημονικὴ αὐτὴ αἰσθητικὴ δὲ μποροῦσε νὰ ἐμφανισθῇ ἐνωρίτερα. Ἦρθε τὴν προεπομένην ὥρα. Γιατὶ μιὰ ἐπιστήμη δὲ μπορεῖ νὰ γεννηθῇ στὴν τύχη. Πρέπει — ὅπως ὁ κρῖκος μιᾶς ἀλυσίδας —

(*) Συνεχίζεται ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος.

νὰ ἐμφανισθῇ σὲ στενὴ συνάρτηση, μὲ τὶς ἄλλες ἐπιστήμες καὶ κατὰ τὴ στιγμὴ ποὺ οἱ ἐπιστήμες αὐτὲς, ποὺ ἦρθαν πρὶν ἀπ' αὐτὴν κι ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἐξαρτᾶται, ἔχουν ἤδη φτάσει στὴν ὀριμότητα. Ἡ φυσικὴ καὶ ἡ ἐπιστήμη τῶν μαθηματικῶν δὲν ἀπαντῶνται, στὴν πραγματικότητα, ἢ μιὰ χωρὶς τὴν ἄλλη (δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ σκεφθοῦμε τὴν κίνηση τῶν οὐρανίων σωμάτων) — ἀλλὰ ἡ φυσικὴ, ὡς σύστημα νοησιαρχικό, ὡς ἐπιστήμη, ἐπειδὴ ἔφερε ἕναν παράγοντα εἰδικώτερα πολυπλοκώτερο παρὰ ἡ ἐπιστήμη τῶν μαθηματικῶν, δὲ μποροῦσε παρὰ νὰ ἔρθῃ μετὰ τὰ μαθηματικά. Καὶ ἡ φυσικὴ εἶναι ἐκείνη ποὺ θὰ γεννήσῃ μιὰν ἄλλην ἐπιστήμη μὲ μεγαλύτερη πολυπλοκότητα, τὴ χημεία, ὅπως ἡ χημεία θὰ ἀποκαλύψῃ τὴ βιολογία ἢ βιολογία θὰ κάνῃ ὥστε ν' ἀνακύψῃ ἀφενκα ἡ ψυχολογία. Ἡ ψυχολογία θὰ γεννήσῃ καὶ τὴν ἐπιστήμην τῶν ἠθῶν καὶ τὴν κοινωνιολογία καὶ τὴν αἰσθητικὴ. Γιὰ τὴν ὥρα, καθὼς βλέπουμε, ἡ αἰσθητικὴ ἐπιστήμη βρίσκεται στὴν κορυφὴ τῆς ἐξέλιξης τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος. Τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα κατορθώνει νὰ κατακτῇ τὴν περιβάλλουσα πραγματικότητα προβαίνοντας ἀπὸ μιὰ μικρότερη πολυπλοκότητα σὲ μιὰ μεγαλύτερη — ἄλλωστε, αὐτὸ δὲν σημαίνει πῶς γιὰ νὰ προχωρήσῃ σὲ μιὰ πολυπλοκώτερον ἐπιστήμην ἢ προηγούμενη πρέπει νὰ ἔχῃ ἤδη φτάσει στὸ τέρας της καὶ στὴν τελειότητά της; θὰ ἦταν ὡς νὰ νοιοθετούσαμε τὴ σφαλερὴ ἀντίληψη τοῦ Ντεκάρτ, ποὺ παρέπεμπε τὶς μελέτες τῆς τελειωτικῆς ἠθικῆς στὶς καλὲς μελέτες τῆς τελειώσεως τῆς ἱατρικῆς. Ὅμως μιὰ νέα ἐπιστήμη γεννῶμενη ὀφείλει πρῶτιστα νὰ ὑποδεικνύῃ τὰ ὅρια καὶ τὰ σύνορα τῆς δικαιοδοσίας της, τοῦ πεδίου τῆς δράσεως της, πεδίου ποῦ, καθὼς εἶπαμε, εἶναι μεγαλύτερης πολυπλοκότητας ἀπὸ τὸ πεδίο δράσεως τῆς ἀμέσως προηγούμενης ἐπιστήμης. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπιστημονικὴ αἰσθητικὴ

— δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία ὅτι τὰ αἰσθητικὰ γεγονότα καὶ φαινόμενα ποὺ ἀφοροῦν τὶς αἰσθητικὲς τάσεις τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ἀνώτερα ὡς πολυπλοκότητα μὲ τὰ ἀπλὰ ψυχολογικὰ φαινόμενα ποὺ μελετᾷ ἡ γενικὴ ψυχολογία. Ἐξ ἄλλου, μιὰ γεννώμενη ἐπιστήμη ὀφείλει, ἀπ' τὴν ἀρχή, νὰ φτάνη στὸν καθορισμὸ, σὲ γενικὲς γραμμές, τῆς μεθόδου τῆς.

Τὸ ἀντικείμενο τῆς γεννώμενης ἐπιστήμης καὶ ἡ μέθοδός της καθορίζονται ἀπ' τὴν ἀρχή ἀλλὰ καὶ τὰ δυὸ φτάνουν σ' ἓναν πραγματικὰ αὐστηρὸν καὶ ἀντικειμενικὰ ἀσφαλῆ καθαρισμὸ μόνον μὲ τὴν πρακτικὴ τῆς ἐπιστήμης καὶ μὲ τὶς προόδους τῆς.

Ἐξ ἄλλου καθὼς κάθε ἐπιστήμη πλασιώνεται ἀπὸ δεξιὰ κι ἀριστερά, πρὸς τὰ κάτω (τὸ ὀλιγώτερο πολὺπλοκο) καὶ πρὸς τὰ ἐπάνω (τὸ περισσότερο πολὺπλοκο) ἀπ' τὶς ἄλλες, συγγενεῖς καὶ ἀπαραιτήτα βοηθητικὲς ἐπιστήμες, ὁ καθορισμὸς τοῦ πεδίου τῆς δράσης καὶ τῆς μεθόδου γίνεται μὲ αὐστηρὴ ἀναγκαῖότητα, ἰδίως ἂν οἱ προσπάθειες ἑναρμονίζονται μὲ τὶς ἄλλες ἐπιστήμες κι ἂν κάθε πρόοδος γίνεται μὲ θεμέλιο τὰ ἀποτελέσματα τὰ προερχόμενα ἀπ' τὶς ἄλλες, τὶς κατώτερες ἐπιστήμες, ἀλλὰ τὶς θεωρούμενες προσωρινὰ ὡς ἀσφαλεῖς. Γιατὶ κάθε ἀσφάλεια στὴν ἐπιστήμη εἶναι προσωρινή καὶ πρέπει νὰ ἐγκαταλείπεται μὲ τὴν ἀνακάλυψη μιᾶς ἄλλης ἀλήθειας, ποὺ φαίνεται νὰ προσαρμόζεται καλύτερα πρὸς τὸ σύνολο τῆς ἐπιστήμης καὶ πρὸς τὰ ἀντικειμενικὰ γεγονότα.

4.—Ὅσον ἀφορᾷ τὸ, ἀκόμη καὶ σήμερα, ἀτελῶς προσδιορισμένο ἀντικείμενο τῆς αἰσθητικῆς, μπορεῖ νὰ λεχθῇ ὅτι περιέχει πολλὰς ομάδες γεγονότων καὶ φαινομένων ποὺ δὲν εἶναι δυνατό νὰ καθορισθοῦν οὔτε σὲ λίγες λέξεις, οὔτε νὰ καθορισθοῦν κατὰ τρόπον ἀκαμπτο, ἀπ' τὴν ἀρχή. Πραγματικὰ, ἓνας αὐστηρὸς καθορισμὸς θὰ ἐκινδύνευε νὰ εἶναι ἢ πολὺ εὐρύς, περιλαμβάνοντας καὶ γεγονότα ξένα πρὸς τὴν αἰσθητικὴ, ἢ πολὺ στενός, ἀποκλείοντας ἄλλα γεγονότα ποὺ ἀνήκουν στὴ δικαιοδοσία τῆς.

Κατ' ἐμέ, τὸ σύνολο τῶν προεχόντων γεγονότων μὲ τὰ ὁποῖα πρέπει πρωτίστως ν' ἀσχοληθῇ ὁ ἀντικειμενικὸς αἰσθητικὸς εἶναι τὰ πρωταρχικὰ φαινόμενα ποὺ

ἐμφανίζονται κατὰ τὴ διάκριση ὁρισμένων ἀνθρωπίνων ἀγωγῶν ποὺ ἐκδηλώνονται μπρὸς τὸ ἔργο τῆς τέχνης ἢ μπρὸς σὲ ἀντικείμενα ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα τῆς τέχνης ποὺ ἐκδηλώνονται, καθὼς εἶπα, μπρὸς σὲ μιὰν ἀνθρώπινη δημιουργία, σκοπὸς τῆς ὁποίας δὲν εἶναι οὔτε ἡ καθαρὴ γνώση, οὔτε ἡ ἄμεση καὶ ἀναγκαῖα ὠφελιμότητα, δηλαδὴ ἐνὸς ἔργου ἀνθρώπινου (καὶ κάποτε φυσικοῦ) ποὺ ἔχει ἀκριβῶς ὡς μοναδικὸ τὸ σκοπὸ τὴν ἐνεργοποίησιν αὐτῶν τῶν ἀγωγῶν χωρὶς ἄλλη διακριβωμένη καὶ ὁμολογημένη σκοπιμότητα.

Τὸ ἀντικείμενο μιᾶς ἐπιστήμης δὲ μπορεῖ νὰ προσδιορισθῇ αὐστηρῶς παρὰ μόνον μὲ τὶς προόδους αὐτῆς τῆς ἰδίας τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν συγγενῶν ἐπιστημῶν. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ τὰ βιβλία τῆς ἐπιστημονικῆς αἰσθητικῆς δὲν καθορίζουν διόλου τὸ ἀντικείμενο τῆς αἰσθητικῆς ὅσον ἀφορᾷ τὰ μετααἰσθητικὰ συστήματα, αὐτὰ καθορίζουν μονάχα τὸ ἀντικείμενο τοῦτο μὲ ἀόριστους καὶ ἀφηρημένους ἔννοιες.

Πλᾶι, λοιπόν, στὴν πρώτη τούτη ομάδα ποὺ ἔχει σχεδὸν προσδιορισθῇ, πλᾶι στὰ πρωταρχικὰ αὐτὰ φαινόμενα ὑπάρχουν καὶ φαινόμενα δευτερεύοντα, τὰ ἐπιφαινόμενα, γεγονότα πολυπλοκότερα ἀπὸ τὰ πρῶτα αὐτά· εἶναι οἱ κρίσεις τῆς καλαισθησίας (γούστου), οἱ ἀξίες τῆς ὁμορφίας, τῆς χάρις, τῆς ἀσκήμιας κι ὅλες οἱ ἄλλες ἀνάλογες ἀξίες ὅλη, τέλος, ἡ ὑποκειμενικὴ, αἰσθηματικὴ, ἀβέβαιη, φευγαλέα πλευρά, ποὺ συνοδεύει τὸ κύριο αἰσθητικὸ φαινόμενο.

Ὅλα αὐτὰ τὰ δευτερεύοντα φαινόμενα γιὰ μερικὸς αἰσθητικούς, ὅπως ὁ κ. Λαλό, ἀποτελοῦν τὴν κανονιστικὴν καὶ κυριώτερη πλευρὰ τῆς αἰσθητικῆς· γιὰ τὸ αἰσθητικοὶ αὐτοί, οἱ δὴθεν ἐπιστημονικοὶ καὶ ἀντικειμενικοί, δὲ μποροῦνε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν μετααἰσθητικὴν, οὔτε νὰ νοήσουν μιὰ αἰσθητικὴν, ὡς καθαρὴ ἐπιστήμη χωρὶς κανονιστικὴ καὶ κατηγορικὴ πλευρά.

Γιὰ μᾶς ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπιφαινόμενα εἶν' ἀκόμη ἀπλὰ ἀντικείμενα τῆς ἐπιστήμης ποὺ θὰ πρέπει νὰ μελετήσουμε καὶ ν' ἀναλύσουμε μὲ ἀντικειμενικότητα χημικοῦ ποὺ ἀναλύει μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἓνα σιρόπι ὅπως καὶ ἓνα δηλητήριο. Αὐτὰ ἀποτελοῦν

τὴν ομάδα τῶν αἰσθητικῶν ἐπιφαινομένων μὲ καταγωγὴ κοινωνιολογική· εἶναι ἡ ὁμάδα τῶν αἰσθητικῶν ἀξιῶν.

Πλᾶι στὶς ἀξίες αὐτὲς ὑπάρχουν φαινόμενα καθαρὰ κοινωνιολογικῆς καταγωγῆς ποὺ παρουσιάζει ἡ ὁμαδικὴ αἰσθητικὴ ἀγωγή τῶν ἀνθρωπίνων ὁμάδων, ἀνάλογα πρὸς τὰ φαινόμενα ποὺ ἐξετάζει ἡ Ψυχολογία τῶν μαζῶν, ἀλλὰ μεταθεμένα στὸ αἰσθητικὸ πλαίσιο, ὅπως ὁ ὁμαδικὸς ἐνθουσιασμὸς ἢ ἡ ὁμαδικὴ λύπη σ' ἓνα κονσέρτο, ἢ ἡ θεατρικὴ ἠθικὴ ποὺ εἶναι τόσο διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν πραγματικὴ ἠθικὴ τῆς καθημερινῆς ζωῆς κτλ.

Θὰ πρέπει ν' ἀναφέρουμε, τέλος, τὰ πολυπλοκώτατα ἐκεῖνα φαινόμενα τὰ σχετικὰ μὲ τὴ δημιουργία, τὴν ἀνάπτυξη, τὴν ἐξέλιξη, τὴν ἐπιτυχία ἢ τὴν ἀποτυχία ἐνὸς δεδομένου ἔργου τέχνης κτλ. καὶ τελικὰ τὸ σύνολο τῶν φαινομένων ποὺ ἀφορᾷ τὸν καλλιτέχνη δημιουργό.

Νὰ εἶναι τὰ πολυπλοκώτερα φαινόμενα μελέτης καὶ ποὺ βρίσκονται στὴν κορυφὴ τῆς ἐπιστήμης: Ποιὸς μπορεῖ νὰ ξαίρη; Ἡ πολυπλοκότητά τους ἴσως νὰ δημιουργήσῃ τὸ μέλλον μιᾶς νέας ἐπιστήμης ποὺ γιὰ τὴν ὥρα ἀγνοοῦμε ἀκόμη καὶ τὸ ὄνομά της.

5.—Ὅπως νὰ μελετήσουμε τὰ φαινόμενα αὐτά; Ἴδου τὸ ζήτημα τῆς μεθόδου, τὸ σημαντικώτερο ἀπ' ὅλα, ὅταν πρόκειται κυρίως γιὰ μιὰ γεννώμενη ἐπιστήμη.

Εἶδαμε πὼς στὰ μετα-αἰσθητικὰ συστήματα τὸ χαρακτηριστικώτερο ἦταν ἡ ἀναζήτησις τῆς ἐνότητος. Προσπαθοῦσαν χάρις σὲ μιὰ ἢ δυὸ γενικώτερες καὶ εὐρύτατες ἀρχὲς νὰ ἐξηγοῦνε τὴν ἀπέραντη πολυπλοκότητα τῶν φαινομένων. Τοῦτο ἀποτελεῖ μιὰ γενικὴ τάση τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος—τοῦ πνεύματος κυρίως, σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς πρῶτες φάσεις τῆς ἐξέλιξής του: τὴ μεταφυσικὴ φάση. Ἡ πλαστὴ αὐτὴ ἐνότητα τοῦ σύμπαντος ποὺ ἐπιτυγχάνουμε μὲ μιὰν ἀπλοὴ ἀπλοποίηση τῶν γεγονότων καὶ παραλείποντας ἓνα μέρος τῶν γεγονότων αὐτῶν, δὲν ἀντιστοιχεῖ ἀτυχῶς στὴν πραγματικότητα. Ἡ ἐνότητα πολὺ ἀπέχει πρᾶγματι ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι νόμος τῶν πραγμάτων, νόμος τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Ἡ ἐπιστήμη τὸ ἀντελήφθη

ἀρχετὰ ἐνωρὶς καὶ ζητῶντας νὰ διατυπώσῃ νόμους (πρᾶγμα ποὺ ἀποτελεῖ ἐπίσης μιὰ προσπάθεια πρὸς ἐνοποίηση) νόμους ἄλλωστε ἐντελῶς προσωρινούς κ' ἐτοιμούς ν' ἀντικατασταθοῦν ἀπὸ ἄλλους, μόλις ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης τὸ ἐπιτρέψει, ἢ ἐπιστήμη, λέγω, προσπαθεῖ νὰ προσαρμόσῃ τὴν ἄμεση πρὸς τὴν πολυπλοκότητα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, δέχεται τὴν τεράστια διασκόρπισή του καὶ τὴν καταπληκτικὴν του κατανομή, καὶ βασίζεται ἀκριβῶς σ' αὐτὴ τὴν ἀπεριόριστη κατανομή γιὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ συλλάβῃ τὰ γεγονότα.

Οἱ σχολαστικοί, γιὰ νὰ ἐξηγήσουνε τὴ χώνευση, τὴν κυκλοφορίαν, τὴν ἀναπνοὴν τοῦ ἀνθρώπου, προσφεύγανε στὶς «ζωτικὲς δυνάμεις» καὶ ἡ ἱατρικὴ τους βᾶδιζεν ἐπὶ αἰῶνες μὲ βῆμα σημειωτὸ—ἐνῶ ἡ νεώτερη καὶ ἀντικειμενικὴ ἱατρικὴ ἐπιστήμη, γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὶς ἴδιες λειτουργίες, στηριζόμενη ἤδη στὶς κατώτερές της ἐπιστήμες (ὅπως ἡ ἐπιστήμη τῶν μαθηματικῶν, ἡ χημεία, ἡ φυσικὴ, ἡ βιοχημεία κτλ.) εἶναι ὑποχρεωμένη ν' ἀναλύσῃ κάθε ὄργανο, κάθε λειτουργία σὲ χιλιάδες χιλιάδων ἄλλα στοιχεῖα, κι ἂν κάποτε σταματᾷ στὸν ἀδένα, ἄλλοτε κατεβαίνει στὸ ἀπειροελάχιστο μικροβίον, γιὰ νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν αἰτία μιᾶς ταραχῆς ποὺ ἄλλοτε ἐξηγεῖτο μὲ τὴν ἀπλοϊκότητα διαταραχῆ τῶν «ζωτικῶν δυνάμεων».

Ἄλλ' οἱ ἐχθροὶ τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου, στὴν ἐποχὴ τοῦ Κλώντ Μπερνάρ καὶ τοῦ Παστέρ ἀκόμη, ὑποστηρίζανε πὼς ἡ μελέτη τῶν ζωντανῶν φαινομένων καὶ ἡ διασκόρπιση μικροβίων in vitro δὲν εἶναι δυνατὴ γιὰ τὸ ὅτι ἀναλύει τὴ ζωὴ, τὴν ἀλλοιώνει. Τὴν ἴδια ἀντίρρηση προβάλλουν καὶ πρὸς τὴν ἀντικειμενικὴ αἰσθητικὴ· προσέχεται κυρίως ἀπὸ τὴ μυστικιστικὴ σχολὴ ποὺ ἐνῶ παραδέχεται τὸν ἀπέραντο διασκόρπισμόν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, δὲν ὑποδεικνύει παρὰ ἓνα καὶ μόνον φάρμακο: τὴ συγχώνευση τοῦ παρατηρητῆ μὲ τὸ ἀντικείμενο, τοῦ ὑποκειμένου μὲ τὸ ἀντικείμενο—ἐστὶ ἐλπίς πὼς θὰ κατορθώσῃ νὰ συλλάβῃ τὴν ποιότητα ποὺ, πραγματικὰ, διαφεύγει τὴν ἐπιστήμη.

Θὰ δώσω ἓνα παράδειγμα γιὰ νὰ γίνω περισσότερο νοητός. Φαντάζομαι ὅτι βρίσκουμαι μπροστὰ στὸν πύργο τοῦ Οἰεσ-

τμίνστερ στὸ Λονδίνο, τὸ μεσημέρι. Οἱ περίφημες καμπάνες ἀρχίζουν τὸν κωδωνισμό τους. Ὁ πολυάσχολος ἄνθρωπος, ποὺ περνάει βιαστικός γιὰ νὰ πάη στὴ δουλειά του, μετράει ψυχρὰ τοὺς χτύπους· αὐτὴ εἶναι ἡ στάση τοῦ ἐπιστήμονα· ὁ καλλιτέχνης, ὁ ὄνειροπόλος, ἀκούει τὴν εὐχάριστη μικρὴ μουσικὴ καὶ τὸ πνεῦμα του παρασυρόμενο ἀπὸ τὴν ὁμίλη, ἀπὸ τοὺς θορύβους τῆς πόλης, ἀπὸ τὸ βουητὸ τοῦ Τάμεση, μεταβάλλει αὐτὸ τὸν κωδωνισμό σὲ αἰσθητικὴ ἀπόλαυση. Τότες ὁ μετα-αἰσθητικός θριαμβεῖ· ἡ ποιότητα αὐτὴ δὲν εἶναι δυνατό νὰ γίνη αἰσθητὴ παρὰ μὲ τὴν *Einfühlung* ἢ τὴν ἐνόραση· ἂν θέλω νὰ καταλάβω τί αἰσθάνεται τὴ στιγμή τοῦ κωδωνισμοῦ ὁ ὄνειροπόλος αὐτός, πρέπει νὰ τὸ νοιώσω καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος. Ἀναλύοντας αὐτὸ *in vitro*, εἶν' ὥς νὰ χαλῶμε, νὰ καταστρέφουμε ὅ,τι σημαντικώτερο περιέχει τὴν ποιότητά του.

Ὁ συλλογισμὸς τοῦ μυστικιστῆ καὶ τοῦ μετα-αἰσθητικοῦ φαίνεται ὀρθὸς καὶ ὥς-τόσο εἶναι σόφισμα. Ἡ ἐπιστημονικὴ αἰσθητικὴ, ὅπως ἄλλωστε κάθε ἐπιστήμη, δὲν ἔχει ὥς σκοπὸ τῆς νὰ συλλαμβάνῃ τὴν ποιότητα. Ἡ ἱατρικὴ δὲ ζητεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τί εἶναι ἡ ζωὴ — τὴν ποιότητα — ζωὴ. Ἡ ἐπιστήμη εἶναι ὠφελιμιστικὴ· διευθετεῖ τὸν κόσμον σύμφωνα μὲ τὶς ἀνθρώπινες ἀνάγκες καὶ δημιουργεῖ τὰ ὄργανα τῆς δράσης. Ἀναζητεῖ τις δευτερεύουσες αἰτίες γιὰ νὰ τις μεταβάλῃ σὲ χρήσιμα ἐργαλεῖα, γιὰ ν' αὐξήσῃ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐπάνω στὸν περιβάλλοντα καὶ ἐχθρικό κόσμον. Δὲν ἀναζητεῖ οὔτε ἀπόλυτες ἀλήθειες, ποὺ εἶναι ἀνύπαρκτες, γιατί ἡ ἀλήθεια ἐξελλίσσεται καὶ μεταμορφώνεται μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς ἴδιας τῆς ἐπιστήμης, κι οὔτε πρὸ πάντων, πρωταρχικὲς ἀλήθειες, πλατωνικὲς οὐσίες. Θ' ἀναφέρω ἐδῶ μιὰ περικοπὴ ἀπὸ ἕναν διδάσκαλον ποὺ ἀγαπῶ, ἀκριβῶς γιὰ τὴ μέθοδόν του· ὁ Φρόυντ, πράγματι, γράφει: «Θὰ ἦταν πλάνη νὰ πιστέψουμε πὺς μιὰ ἐπιστήμη ἀποτελεῖται μόνο ἀπὸ θέσεις ἀπολύτως ἀποδεδειγμένες καὶ θὰ εἴχαμε ἄδικο νὰ τὸ ἀπαυούμε. Μιά τέτοια ἀπαίτηση προέρχεται ἀπὸ ἰδιοσυγκρασίες ποὺ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ κύρος, ποὺ ζητᾶν ν' ἀντικαταστήσουν τὴ θρησκευτικὴ κατήχηση μὲ μιὰν ἄλλη, ἔστω καὶ ἐπιστημο-

νική. Ἡ ἐπιστημονικὴ κατήχηση περιέχει ἐλάχιστες ἀποδεικτικὲς προτάσεις. Οἱ περισσότερες ἀπὸ τις βεβαιώσεις αὐτὲς παρουσιάζουνε μονάχα μερικὰ ποσοστὰ πιθανότητας. Χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος εἶναι ἀκριβῶς νὰ μπορῇ νὰ ἀρκεῖται σ' αὐτὲς τις εἰκασίες τῆς κατὰ προσέγγισιν βεβαιότητας καὶ νὰ μπορῇ νὰ συνεχίξῃ τὸ οἰκοδομητικὸν τοῦ ἔργου παρὰ τὴν ἔλλειψη «δριστικῶν ἀποδείξεων». (Ἐισαγωγὴ στὴν ψυχανάλυσιν, γαλλικὴ μετάφραση Payot, Παρίσι, σελίδα 61).

Σκοπὸς τῆς ἐπιστήμης εἶναι νὰ μπορούμε νὰ νοοῦμε τὰ φαινόμενα, νὰ τὰ συνδυάζουμε μεταξύ τους γιὰ νὰ αὐξήσουμε τὴ δύναμή μας ἀπέναντί τους. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο εἶναι περισσότερο χρήσιμος νὰ δεχόμαστε, προσωρινά, στὴν ἐπιστήμη ἕνα ποσοστὸ ἀμφίβολης ἀλήθειας, ποὺ θὰ εἴμαστε ἔτοιμοι νὰ τὴν ἀντικαταστήσουμε στὴν πρώτη εὐνοϊκὴ περίστασι, παρὰ νὰ περνοῦμε τὸν καιρὸ μας σὲ σοφίσματα ἢ σὲ διαλεκτικούς συλλογισμούς, ὅπως οἱ συλλογισμοὶ ποὺ συναντοῦμε στὸν Πλάτωνα, — συλλογισμοὺς γιὰ τοὺς ὁποίους τὸ λιγώτερο ποὺ θὰ μπορούσε νὰ πῇ κανεὶς εἶναι, ὅτι φαίνονται ὁλότελα καὶ ἀπόλυτα στεῖροι. Ἀναγνωρίζω πὺς εἶναι ἀδύνατον νὰ φτάσουμε στὴν ποιότητα ὅπως εἶναι ἀδύνατον νὰ φτάσουμε στὴν πρώτην (πρωταρχικὴ) αἰτία· ἀλλ' ὁ ἐπιστήμονας δὲν ζητεῖ μήτε τὴν ποιότητα μήτε τὴν πρωταρχικὴν αἰτία.

Τότε ὁ μυστικιστὴς ὁ μετα-αἰσθητικός θὰ μοῦ πῇ: ἀλλὰ στὴν αἰσθητικὴ δὲν ὑπάρχει παρὰ ποιότητα· ἂν ἀφαιρέσετε τὴν ποιότητά δὲν μένει πῶς τίποτα. Καὶ θ' ἀπαντήσω: Στὴν αἰσθητικὴ, ὅπως καὶ στὴν ψυχολογία καὶ στὴν ἠθική, ὑπάρχει ἡ ποιότητα πλὴν στὴν ποσοτικὴν αἰτία σὲ κάθε φαινόμενο. Τὸ ποιοτικὸ, ἡ ἐπιστήμη δὲ μπορεῖ νὰ τὸ φτάσῃ, παρὰ σὲ ποσοτικὴς μορφῆς ἐξωτερικεύσεις — ἡ πραγματικὰ ἐπιστημονικὴ ψυχολογία παραμελεῖ ἀκόμη καὶ αὐτὴ τὴν ἐνδοσκοπήσιν καὶ γι' αὐτὴν, ὅλα τὰ ψυχικὰ φαινόμενα εἶναι πράξεις — καὶ τὰ ψυχικὰ φαινόμενα τὰ περιγράφει σὲ γλῶσσα δράσης. Ὅσα κατώρθωσε νὰ κατακτήσῃ ἡ ψυχολογία ὕστερ' ἀπὸ μακρὰ πάλη, ἡ αἰσθητικὴ οὔτε νὰ παραβλέψῃ μπορεῖ οὔτε νὰ τὰ περιφρο-

νήσῃ, οὔτε νὰ τὰ χάσῃ. Τὸ αἰσθητικὸ φαινόμενο, λοιπόν, θὰ ἀναπτύξουμε δὲ πῶς πέρα αὐτὴ τὴν ἀντίληψιν, εἶναι μιὰ πράξις, ἀλλὰ προστίθεται σ' αὐτὸ ἕνα αἰσθητικὸ

ἐπιφαινόμενο: ἡ ἀξία. Ἡ ἀξία αὐτὴ, ὅπως θ' ἀποδείξω, γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ αἰσθητικὴ εἶναι ἐπίσης μιὰ πράξις.

(Συνεχίζεται στὸ ἐρχόμενο)

ΑΠΟΔΗΜΟΣ ΠΟΘΟΣ

ΕΤΟΙΜΑΣΕΣ τὸ νόστο σου γοργό.
Μ' ἕνα φαιδρὸ, στὰ χεῖλή μου ἀναμέσσω
ρόδο θὰ σ' εὐδοδώ. Θὰ ὑποθέσω
πὺς — τάχα — ἀπὸ τὸν ἄνεμον οἰγῶ...

Ὑψωσε κύπελλο μ' αἶμα νωπὸ,
τὸ φῶς νὰ χαιρετίσῃς ποὺ σὲ χάνει
ἀλλὰ μὴ λογιστῇς πὺς μένει πλάνη
ὁ λόγος ποὺ δὲν ἐμελλε νὰ εἰπῶ.

Ὑγρὸ τὸ βλέφαρό σου ἀνασκιρτᾷ,
αὐτοὶ τὸ πέρασμά σου νὰ θοιγήσων·
καὶ ἀπὸ τὰ δάση, πνεῦμα ὡς νὰ τοὺς ἦσων
ραίνεις φύλλα χρυσᾶ, μαλλιά ζεστά.

— Ὡρα καλὴ! Τὸν πόθο μου φορεῖς:
Ἡ χάση ἦταν τοῦ θέρους μόνο τόση!
Κ' ἐγὼ φτεροὶ τῇ μνήμῃ ἔχω δόσει
σὲ γερανό, ποὺ ὑψώνεται βαρύνς...

ΑΠΟΚΡΙΣΗ

ΕΤΣΙ εἶναι, φίλε μου, ὅπως τὸ ἐννοεῖς:
Οἱ ἄνεμοι θὰ φρυσοῦν, θὰ ἐκσπᾷ τὸ κύμα.
Ὀλοένα θὰ μᾶς φέρει πρὸς τὸ μνημα
ἐγγύτερα ὁ καιρὸς... Ὡστόσο ἐμεῖς,
μακρὰ ἀπὸ χαραγμένο ἐμπρὸς μας βῆμα,
θὰ φεύγομε, ἐραστές πλάνης ζωῆς.

Ὅλα τὰ ἔχομε δόσει! Πληρωμὴ
μᾶς ἦταν ἡ ἀρνησιμὴ καὶ μᾶς ζῇ μόνο
τὸ πείσμα, ἐγγενικὸ καὶ δίχως φθόνον.
Ἐμᾶς ῥόδα γελῶν ὡς καὶ οἱ θυμοί.
Πλέκομε τὰ ὄνειρά μας σ' αἶθριο κλώνον
καὶ ἡ θλίψη μας ρομαντικὰ ἡρεμεῖ.

Τὸν ἐρωτᾷ ποθοῦμε σοβαρὸ,
μὰ ποῦ εἶναι μιὰ καρδιά νὰ μᾶς πιστεῖ;
Ἡ μοῖρα μας, τοῦ συνετοῦ εἶναι χλεύη.
Μᾶς σύρει ἡ σκέψη, φύλλα σὲ νερό...
Καὶ ἡ τρυφερότης, ποὺ μᾶς περισσεύει,
φθίνει λησμονητὴ ἀπὸ τὸν καιρὸ.

Τῆς μοναξιάς ὁ λόγος μας ἀνθεῖ.
Χωρὶς ἀντίλαλο ἐπιστρέφει ὁ τοῖχος
τὸ λόγο μας· ὁ μυστικός μας στίχος
σπαράσσεται, ὅπως ἐρημὸ στρουθί.
Γιὰ ἐμᾶς πονεῖ κ' ἐμεῖς πονοῦμε δίχως
αὐτόν, ὥσποδ' μαζί μας νὰ χαθῇ...

ΚΛΕΑΡΧΟΣ ΣΤ. ΜΙΜΙΚΟΣ

ΔΥΡΙΚΗ ποίηση της περασμένης γενεάς, θεμελιωμένη το περισσότερο με μετάφραση ξένων ρομαντικών ακουσμένων ποιητών της εποχής, είχαν στα πρώτα της βήματα μίμηση ξένης πνευματικής και αισθηματικής ζωής. Η κοινωνία μας, άγουρη ακόμα και άσχηματιστή, περιορισμένη σε μικρόν αριθμό, δεν είχε ανταπόκριση καμιά με τη γύρω της πραγματικότητα. Έπειδή όμως το Έθνος ήθελε να αποκτήσει όπως όλα τα άλλα του γράμματα, η παραγωγή σε όλα τα είδη του λόγου ήταν ποσοτική και όχι ποιοτική. Έτσι οι ποιητές της εποχής, μας πλημύρισαν από τόμους λυρικής ποίησης, που κυριώτερό της γνώρισμα ήταν η απέραντη πεζολογία, και δεν μπορούσαν να στοχαστούν πώς υπάρχει τόπος για το σύντομο τραγούδι, με το συγκινητικό ποιητικό αίσθημα.

Δώθε από το έπικό ποτάμι, πέρ' από το τραγούδι της λαϊκής μούσας, το μικρό μοντέρνο ποίημα με την αποκρυσταλωμένη έννοια, το δεμένο στίχο και τη χρυσοκαλισμένη ποιητική εικόνα, καλλιεργήθηκε συστηματικά από νεώτερους ποιητές μας. Ανάμεσά τους νωρίς ξεχώρισε ο ποιητής Μιλτιάδης Μαλακάσης, που προσπάθησε να στρώσει και θαλάσσει δρόμο σημαντικό για τη νέα μας τέχνη.

Όλη η αξία του είδους της τέχνης του Μαλακάση, στηρίζεται στην ενότητα και καθαρότητα της ποιητικής ουσίας και μορφής. Η εμπνευση έρχεται άβιαστη, δίχως τη στανική προσπάθεια και άγωνία που μαντεύει κανείς σε άλλους ποιητές. Η λεγόμενη «υψηλή ποίηση» δε βρίσκεται εκεί που πολλοί τη ζητούν, σε μακρινούς, άγνωστους ορίζοντες και σε θαμνούς ίσκιους, μα περπατά έδω, ανάμεσά μας, άδρατη κι άπιαστη, και πρέπει μέσα στη ζωή να ψάξουμε για να την αγκαλιάσουμε. Στόν ποιητή Μαλακάση πολύπλοκες συνθετικές λεπτομέρειες λείπουν. Δέ θ' άπαντήσουμε άπλόχα πετάματα της φαντασίας και λυρικά τραβήγματα έπιτυχίας άμφίβολης. Κάποια επιγραμματική λιτότητα στην έκφραση και στη διατύπωση της ποιητικής έννοιας, μία φροντίδα, ρυθμός και τάξη, που όλα τα βολεύουνε τεχνικά. Και μαζί μ' αυτά το λαγαρό, χρυσταλωμένο ποιητικό νόημα κι ό μετρημένος λυρισμός.

Έτσι, ενώ με τέτοια μέσα ό ποιητής μας ζητεί να φανερώσει τα καθέκαστα της ψυχής, να δείξει τις δίπλες όλες της καρδιάς, τις χορδές του πάθους, της μάταιης και μικρής ζωής τις εικόνες — υψώνεται στά γενικώτατα. Με τό είδος αυτό δοκιμάζεται άσφαλτα, μαζί με τη δύναμη της άτομικής του ποιητικής δεξιοτεχνίας, τό βάθος της ποιητικής ιδέας, δοκιμάζεται ακόμα και ή δύναμη της σύντομης φράσης.

Παίζει άπόψε τό φεγγάρι
μέσα στην κληματαριά,
πού ναι να τό πής, αήθεια,
στό ποτήρι.
Κι όχι τόσο γιατί παίζει
στήν κληματαριά,
όσο γιατί φέγγει δίπλα
σ' ένα παραθύρι.

Ό ποιητής που περίτεχνα δημιουργεί τό μικρό τραγούδι, αναγκάζεται για να πλάσει τέλειό τό καλλιτέχνημά του, να εργαστεί με φροντίδα και κόπο, για όλα τό στοιχεία που θά τό συνταιριάσουν. Έτσι τό αίσθημα κι ό στίχος γίνονται άχώριστα. Ψυχή και σάρκα. Κ' έπειδή τό αίσθημα αναβρúζει ραφιναρισμένο ό στίχος που θά τό έκφράσει ζητεί κάποια μουσικά μέσα. Τό ζευγάριωμά του τό φέρνει την άρμονία. Τό αίσθημα δεμένο με τόν ήχο. Και γι' αυτό έτσι καλά του στέκει τ' όνομα: τραγούδι.

Μά ό ποιητής που θά έκφραστή φυσικά, είν' εκείνος που θά καλλιεργήσει και τό έκφραστικό του όργανο, τη γλώσσα. Δίχως αυτό τό κατάλληλό έκφραστικό του όργανο, δύσκολα μπορεί να φτάσει στόν άξιο καλλιτεχνικό του σκοπό. Η καθαρεύουσα δε πάρεσε να σηκώνει τέτοιο ποιητικό είδος. Τό αίσθημα πάγωνε πριν άγγίξει τό στοχασμό. Η δημοτική τόλμησε. Και τόλμησε, άφού πέρασε από την ψυχή του Σολωμού, από την καρδιά του Βαλαωρίτη, από τό πινέλο του Κρουσάλη, από τη ξοχόγωνα θέρη του Παλαμά. Κι όμως, με όλ' αυτά, νιώθει κανείς ακόμα πώς χρειαζότανε πιο πολύχρονη και πολυποίκιλη καλλιέργεια, για να κατήση γεναιότερα τέτοιες σειρές ποιητικά πλάσματα. Μπορούμε να πούμε πώς ή άπόλυτη έκφραστική τελειότητα μας λείπει.

Ό ποιητής Μαλακάσης πρωτοφαίνεται στά 1899 με τη συλλογή του «Συντρίματα». Νέος ακόμα, τραβηγμένος πιο πολύ από τό θαύμα του φυσικού κόσμου, ξεχνάει σε ύμνους για τη γύρω του όμορφιά της πλάσης. Ζωγραφικός, τό περισσότερο, μά ή ζωγραφία του κλείνει μέσα της κι άντιλαμπίζει μιάν άγνή και άδολη ψυχή και μιάν άπλότητα στην παρατήρηση, που συγκινεί βαθιά. Άμέσως φάνηκε ποιά έτυνυμισμένη χορδή της λύρας άγγιζε τό ταλέντο του. Γαλήνη και τρυφερότητα που μας δίνονται σαν την

ήμερη μακαρισμένη γλύκα λιλουσμένου χειμωνιάτικου μεσημεριού. Συγκρατημένος πάντα, στέκεται μακριά από τό αισθηματολογικό ξεχείλισμα, που μπορεί και την πιο βαθιά ποιητική έννοια να γελοιογραφήσει. Και μόνο τό ποίημα της συλλογής αυτής, που επιγράφεται «Τό Δάσος», φτάνει να μας δείξει όλη τη λυρική του δύναμη και αξία.

Μά του νέου ποιητή τά μάτια δέν άντιχρίζουνε τόν κόσμο, όπως τόν έπλασε ή φαντασία. Όμορφος ό φυσικός κόσμος, πάντα καινούριος, πάντ' άχάλαστος, μά ό άνθρωπος δημιουργεί κ' ένα δεύτερο κόσμο, τόν ψυχικό. Η ματαιότητα της ζωής, οι συνθήκες του βίου, ή σκληρότητα της ανθρώπινης παρικής, ό άδιάκοπος πόλεμος της θέλησής μας με την πραγματικότητα, γεννούνε τη θλίψη, τόν πόνο στην καρδιά του ποιητή, που πασίζει τώρα γά τά έκφράσει στά δημιουργήματα της φαντασίας του. Ό πόνος αυτός, που αίστανεται ό ποιητής, ξεχύνεται σε παράπονο και τό παράπονο είναι αυτό τό ίδιο τό τραγούδι του. Ζητεί μόνο τό παράπονό του αυτό να μείνει άνέφελο και γλυκό, γαλήνιο και ήμερο και να μή τό άγγίξει και τό ποδοπατήσει θούρα γκρινιάρας νευρικότητας. Και μάθε τό γράφει:

Και μάθε τό, τις μελινές λαμπράδες του Δεκέβρη
και τις φεγγαροσκέπαστες του Γενναριού όμορφίες,
μήτε στις τρέλες τ' Απριλίου κανέναν θά τις εύρη,
μήτε και στις μονότονες του Μαη καλοκαιρίες.

Αν μελετήσει κανείς βαθιά τό δημοτικό μας τραγούδι, θά παρατηρήσει πώς έν' από τό άδιαφιλονέκητα σημάδια του είναι πάντα ένας ήρεμος πόνος, μιά θλιμένη πίκρα, κάποια έκκαρτέρηση. Τό στοιχείο του, βαθύτατα και γνήσια λαϊκό, είναι, μπορεί να πούμε, τό μόνο της ποιητικής διάθεσης του Μαλακάση. Έτσι τό δημοτικό λιανοτράγουδο, μαζί και με όλα τ' άλλα γνωρίσματα, τό πήρε ή άτομική, ή ιδιαίτερη, ή προσωπική τέχνη ενός ποιητή, άριστοκρατικού και άποτραβηγμένου, και τό ύψωσε σε καλλιτέχνημα.

Ένα πρωί, σαν πάντα, δέν έπρόβαλες
ν' ανοίξης τό μικρό σου παραθύρι,
στις γλάστρες με τά λούλουδα, σά λούλουδο,
τ' άχνόξανθο κεφάλι σου να γείρη.
Τ' άλλο πρωί και τ' άλλο, δέν έπρόβαλες
κι ακόμα να φάνης, ώρα, παρθένα,
και μείνει τό παράθυρο κατάκλειστο
και τά μυρσινικά σου μαράμενα.

Νά, πώς μπορεί ή λυρική μας ποίηση, στηριγμένη σε λαϊκά πρότυπα, να ύψωθεί πάνω απ' αυτά, να τους συγχρονίσει τά αίσθήματα και να βοηθήσει τόν έξευγενισμό, τόν πολιτισμό μιας άλύγιστης κοινωνικής ψυχής.

Στά 1904 με τις «Όρες», στά 1909 με τά «Περσώμενα», στά 1918 με τους «Ασφodelους», στά 1931 με τ' «Αντίφωνα» και τελευταία με τό «Έρωτικό», μας φανεώνει ό ποιητής στις συλλογές του αυτές, συγκρατητή εργασία ιδιαίτερης άτομικότητας. Τραγούδησε με χάρι, μεστή βάθος και νόημα,

την άστική ψυχή, έτσι όπως κανείς προηγουμένως δέν είχε τραγουδήσει. Τό τραγούδι του βέβαια, με όλα τά δημοτικά στοιχεία, που πήρε για να τό τεχνουργήσει, δέν είν' εκείνο που μπορεί ν' άντιγήσει τά γνωρίσματα και τους πόθους της λαϊκής μάτης, της πολιτείας και του χωριού — είναι μόνο τραγούδι στοχαστικό κ' έκκαρτικό, έχει βάθος και ουσία και διαφέρει πολύ από τά γνωρισμένα ρηχά στιχουργήματα, που κολακεύουνε τά γούστα της κοινωνίας, για μιάν άμεση έπιτυχία.

Στό Μεσολόγγι, που γεννήθηκε ό ποιητής, στά 1870, πολλοί τόν θυμήθηκαν όμορφο μικρό άνυπόταχτο παιδί, με τά πυκνά ξανθά μαλλιά, κι άργότερα παλιόρι άνήσυχο, που γύριζε στά ντερόσκια καθαλάς πολλές φορές. Ό Παλαμάς, στους «Καμηούς της λιμνοθάλασσας» έτσι θυμήθηκε και ζωγράφισε τόν πατριώτη του:

Και καβαλάρης πέραγες, ξανθόμαλλο παίδακι,
και τσάραζε τό διάβα σου τό σιγαλό σοκάκι,
στά πράσινα παράθυρα και πίσω απ' τά καφάρια
να σ' άγναντέψουν τρέχοντες τ' άπέρθενα κοράσια.
Τώρα ό καιρός ξεφούντωσε τά φουντωτά μαλλιά σου
και την ξανθή ξεθώριασε θωριά σου,
και στρατολάτης πέρσες άλλοι και ταξιδευτές.
Μά τώρα ευγενικότερο φανί καβαλικεύεις,
και τ' άλογό σου φερσιότο και πώς να τό ποτίσης,
με τό νερό της Κασταλλας της βρύσης.

Τό Μεσολόγγι έχει τό χάρισμα μιας ιδιαίτερης άπλής μαζί και πλούσιας πλάσης. Η φωτισμένη κι άνατάραχη λιμνοθάλασσα και πέρ' απ' αυτή που την κλείνει σειρά από δοξαμένα νησάκια, τό μεγάλο πέλαγος που συχνά τρικυμισμένο βογγά, δώθε ό γυμνός και γραμμένος Ζυγός, εκείθε ό μαλακός φυτωμένος κάμπος του Μποχωριού με τό λιγνό δασοφύτρωμά του, που άπάνου του βιγλίζει ό βράχος της Βαράσθας από την άλλη μεριά τά χτήματα με τ' άμπέλια και τά περιβόλια με τις πλούσιες καλόθερες πορτοκαλιές, ή πολιτεία συμιαζόμενη, σκυφή και ντροπαλή σαν ψυχή ξεμοναχιασμένη, — δίνουνε στόν τόπο κάποιο χαρακτήρα όνειρου και παθητικότητας. Ηρωική παράδοση με τις παρρημένες τάπιες και τά σκουριασμένα παλιά κανόνια, μονόξυλα και ρορία για τά ρηχά, πελάδες των φαράδων άπάνου στά νερά, κρασί της δύσης κατακόκκινο κι αίματένιο συχνά, έργατιά της λήνης ταξιδεμένη κι έρωτοπλάνιατη, όλα ταυτά πλάθουν έναν ιδιαίτερο ύποβλητική και παθητικής όμορφιάς κόσμο. Δέν είναι βέβαια κατά τύχη που από τόν τόπο αυτό της Ρούμελης ξεπήδησαν τό περισσότερα παιδιά της έλληνικής μούσας.

Παθητική λοιπόν και ύποβλητική και μυστικοπαθή, σαν τό χαρακτήρα της πατρίδας του και ή ποίηση του Μαλακάση. Μά αυτή της ύποβλητικότητας δέν είναι τέτοια που να θαμπώσει τό γυαλί του ποιητικού του καθρέφτη. Μπορεί κάποτε να έπηρεάξεται από ξεσφορτές τεχνολογίες, να έξει πάντα ό ποιητής μας γλήγορα να βείσκει την ίσορροπία του. Τούτο μπορεί να παρατηρη-

ση κανείς σε τραγούδια που έγραψε τον καιρό που έζησε στο Παρίσι, σιμά στο Μωρεάς, που ή μεγάλη του φυσιογνωμία είχε σφύρει το θαυμασμό του ποιητή. «Στο σάτυρο μιας παλιάς βρύσης» επιγράφεται ένα από τα ποιήματα του Μαλακάση και, για το γυναικείο μάτι, στέκεται το ποίημα αυτό το δείγμα του ποιητικού δρόμου, που δ' ακολουθούσε η μουσα του, αν δεν είχε την επίγνωση του εαυτού της.

* * *

«Γυρίσματα και Χαμοί» είναι ο τίτλος μιας σειράς της συλλογής «Ασφόμελοι» χωρητηριστικής για την εξέλιξη της ποιητικής του. Ο Μαλακάσης ξαναγράφει στη ζωγραφικότητα του πρώτου του βιβλίου των «Λυγροματών». Μά εδω δεν έχουμε πια την απλή ζωγραφιά του φυσικού κόσμου εμπρός στα θαμπωμένα μάτια του νέου τραγουδιστή. Η ζωγραφία του είναι περιγραφική μαζί και ψυχική. Ανά κόσμοι όλα κεραι της καοδιάς, παλιός και νέος, παιδικός και προχωρημένος, σμίγονται για να γεννήσουν εξαιρετά τραγούδια, που μπορούμε όλα μαζί να τα χαρκτηρίσουμε με τη λέξη: Μεσολογγίτικα.

Τα μυστικά του τραγουδιού μου τα 'μαθεσ' εσύ, της δούσης, Ω Μεσολογγίτικο κρασί!

Κράζει ο ποιητής σε μία στιγμή εξομολόγησης. Ξαναγράφει από χρόνια στην ήσυχη, λησμονημένη και ταπεινή του πατρίδα. Έχει άσπρη μαλλιά, μά και γλ' αδιά δάφνης δοξαστικής στο μέταλλο. Η κόρη ενός θαλασσινού και μιας μάνας, όμορφης τραγουδισμένης, της πρώτης του αγάπης ο αυγερινός, του μύνησε πριν φύγει πάλι να πάει μία μέρα να την ιδεί. Δυστυχισμένη πέρασε τη ζωή της, χωρίς να ξανασάνει στον απανωτό κόσμο, χωρίς να ξέρει άλλο δρόμο από το στενό που πάει στο κοιμητήριο.

Χιράμενη της έρωτας κι απ' την παλιά καταλειβιά στο πατριό ρημάδι, στα μαύρα και στα σκούρα, σαν την κεραυνωμένη έλξη, την ήβρα το άλλο βράδι, που και σε αγνό της πρόσωπο μαντεύονταν μονόχα θαμπά και νυχτομάχα σημάδια του παλιού καιρού, τα μυγδαλάτα της τα δυό, που να μπορούσα να σκουβώ δροσιά την πίκρα τους να τρώ στα δάκρυα βουτηγμένα για κείνη και για μένα...

Με απλότητα και φυσικότητα τέτοια, παρασταίνει σύντομα ολόκληρο ένα δράμα ψυχικό, ζωντανεύοντας το μπροστά μας με λίγες άδρες πινελιές.

Της ίδιας περιγραφικότητας δημιουργήματα, με χρώματα ζωηρά και πλούσια, με φράση άβυσσος, μπορούμε να θεωρήσουμε τρία άλλα ποιήματα συγγενικής σειράς. Ένα εμπνευσμένο από την πρώτη επίσκεψη του Μπαίρον στους καπεταναίους του Μεσολογγίου τον καιρό του ήρωϊκού του μεγαλείου. Μέσα στους καπεταναίους εκείνους

κι ο παπύς του μεσολογγίτη τραγουδιστή, που ρίχνοντάς τον μία βαθιά ματιά ο άσχημος ποίητής, ποιος ξέρει αν του προμήνυσε το φανέρομα του απογόνου του... Το άλλο ποίημα κινημένο από τη θύμηση του λεβέντη «Τάχη Πλούμα», που ντυμένος την παραδομένη ντόπια φορεσιά με την κοντή φουστανελίτσα, χιμοδσε καβαλάρης από την πλατειά πύλη της χώρας, έγοντας πίσω του ακόλουθο το μικρό αζάδερο του, που δεν ήταν άλλος παρά ο ίδιος ο ποιητής μας... Και τρίτο ποίημα — αφιερωμένο στο Μπαταριά. Ο Γιώργης Μπαταριάς, έβανε ξακουστό τραγούδι στη και λαοτυπικής στο Μεσολόγγι, που το τραγουδί το είχε 'επάγγελμα και μ' αυτό ζούσε ως στα γερατιά του. Η συντροφιά του, που αυτός της ήταν η ψυχή, είχε τρία όργανα, λαούτο του Μπαταριά, βιολί του Κατσαρού και κλαρίνο του άστρίγγανου Σουλεϊμάνη. Μά πάνον απ' όλα τούτα βασίλευε και τοίχιζε κι ανέβαινε σε ούρανο από πάθος το τραγούδι του Μπαταριά. Η φωνή του που έφτανε άβυστα τις άψηλες νότες και κατακυλούσε σκαλι σκαλι με χίλια παιγνίσματα, γυρίσματα και τσακίσματα ως στους χαμηλούς τόγους, έπαιρνε όλη τη χάρη και το αίσθημα, αφού ερχόταν στο κέφι ο τραγουδιστής με το κρασί. Η άφραστη έπιτυχία του έβανε τα γιανιώτικα, τα κλέφτικα και τα έρωτικά λιανοτραγούδια. Όποιος άκουγε το Μπαταριά στη «Λαφίνα», στην «Έξοδο του Μεσολογγίου», στον «Κατσαντώνη», στη «Φορούνη», άδύνατο να μη συγκινηθεί κατάβαθα και στο μάτι του να μην άνεβη άθέλητα το δάκρυ, τόσο έβανε το πάθος της φωνής του. Η τέχνη του, δική του όλότελα, βγαλμένη από το λαό την ψυχή, ήταν αποτέλεσμα της έπιμονης και ιερής του επίδοσης. Με το τραγούδι έμπνυσε στους νέους την όμορφιά της ζωής, τους έπλαθε κόσμους όνειρευτούς, έξευγνίζε τους άπλους εκείνους ψαράδες, που τότε λατρεύανε. Το περίεργο είναι πως πέρασε, στους δυό μεσολογγίτες ποιητές, για βιολιτζής, ενώ δεν έβαιε παρά λαούτο συνοδεύοντας τη φωνή του. Ο Παλαμάς τον ύμνησε στους «Καημούς της λιανοθάλασσας». Μά ο Μαλακάσης στον «Μπαταριά» του έλειψε ολόκληρο το Μεσολόγγι. Βέβαια ό τόσο παθητικός τόπος εκείνος δε μπορούσε να μη γεννήση κι έναν τέτοιο τραγουδιστή κι ο πόθος του Μαλακάση σ' ένα του τρίστιχο από τους «Ασφόμελους», πόσο είναι βαθύς και δικαιολογημένος!

Του Μπαταριά του έσκουστο τραγούδι, έσένα πλάνο σ' ένα σκοπό μανιακό, αρμονισμένο άπανά, να σ' είχα μισολοί μου λίγη ώρα πριν πεθάνω...

* * *

Στη νεώτερη λυρική μας τέχνη ο Μαλακάσης μαζί με τον Πορφύρι στάθηκαν οι πρώτοι «μελικοί ποιητές». Η μουσικότητα της έμπνευσης, άχώριστη από τη μουσικότητα της έκφρασης, από τη διαμαντένια διαφά-

νεια του στίχου. — μάς δίνουν καθαρά να νιώσουμε ένα βαθύ μέλος, που πλημυρίζει την ποίησή τους. Πάντα, με την έσωτερική παθητικότητα του ποιητή, ταιριάζει το στίχου ή άρμονία. Ένας τεχνίτης άσκητός, πολύ άντικειμενικός και φιλοσοφικά γενικότερος, θά έκφραστη σε στίχο άδρό, σκληρό και πολλές φορές άλύγιστο. Στους δυό αυτός ποιητές η ψυχή θρέφει κάποια ιδιαίτερη πίστη προς τη μοίρα που σέρνει τη ζωή μας, προς το πεπρωμένο, προς τη ματαιότητα του τριγυρινού μας κόσμου. Είναι σά λουλούδι, που ενώ βρόσκειται στην πιο γλυκεία του άνοξιατική ώρα, γένοι το κεφάλι προσμένοντας τη στιγμή που θά μαραθρή και θά πέση, με όλη τη γαλήνη και την έγκαρτέρηση.

Η ποίηση τούτη είναι αντίλαροσμα πιστό της ίσαμε τα 1912 περίοδος της κοινωνικής και πνευματικής μας ζωής. Ο άστικός πολιτισμός έφερε βέβαια και σε μάς την πρόοδο της εξέλιξής της. Η συγκοινωνία μας με τη ζωή της άλλης Ευρώπης πληθύνε. Η σκέψη μας κ' η διάθεσή μας βρήκανε καιρό να περάσουν ώρες μοναχικές και πληχτικές. Ωστόσο λουλούδια που φυτρώνουν στον κήπο της άπομόνωσης, όλα τα δημιουργήματα του είδους αυτού. Οι εικόνες άπλές, γλυκές, γαληνεμένες συχνά, σιγαλινές, δείχνουν το χαρακτήρα της τέτοιας ποίησης. Πόση αντίθεση με την ποίηση του Σολωμού, του Κάλβου, του Βαλαωρίτη... Πόσο καθαρά φαίνεται πως πέρασε το «Έθνος σε κατοπινούς καιρούς, μία πολύχρονη, μακριά, ειρηνική ζωή, δίχως παλμούς εξαιρετικούς και

τινάγματα ψυχικά... Έτσι οι ποιητές άληθεύουν και άθελά τους, ολόκληρη την εποχή τους, που τη βλέπουμε σαν άποκρυσταλλωμένη στο έργο τους.

Μά κι αν εξέτάσουμε πλατύτερα την ποίηση αυτή, την υποκειμενική, την «ένδιάθετη», τη λυρική, βλέπουμε ν' αντιπροσωπεύη, να έξηγη και να ψάλλη αίσθήματα αφηναρισμένα, εξαντλημένα κι άδύναμα, πολλές φορές, που άνθίζουν μέσα μας, από συνθήκες ίσως που μία πολύχρονη κοινωνική υποκριτική διαπαιδαγώγηση μάς έχει φορτώσει, δίχως βέβαια να το θέλουμε και να το ζητούμε, δίχως να το νιώθουμε. Άδιάφορο αν το τέτοιο τραγούδι βγαλμένο από άξιους ποιητές, μάς φανερώνει ειλικρινά την κατάσταση αυτή του μέσα μας κόσμου, της άζωης ζωής που ζητεί και καινούριο να βρή τοίγρω της, που λαχταρά ν' άνέβη πιο ψηλά και να τραβήξη πιο πέρα, μά δεν της είναι βολετό.

Ο Γκαίτε το νιώσε αυτό νωρίς και στις συνόμιλιές του με τον Έγκερμαν καθαρά το διατύπωσε: «...Έπειτα και η ζωή άκόμα, τους τελευταίους τούτους άθλιους αιώνας, τι άπόγινε; Τι εξάντληση! Τι άδυναμία! Που βλέπουμε μία πρωτότυπη φύση, χωρίς υποβλήσουμε να είμαστε άληθινός και να έχη κρισία; Που είναι ο άνθρωπος που να έχη τη δύναμη να είναι άληθινός και να φανερωθή όπως πραγματικά είναι; Η κατάσταση αυτή επηρεάζει τους ποιητές; πρέπει σήμερα όλα να τα άντλήσουν από μέσα τους, αφού τίποτα πιά δεν μπορούνε να βρουν τοίγρω τους».

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

ΩΡΕΣ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟΥ

ΤΟΥ φθινοπώρου εσχόρπισαν τα μέρα
οί βροχοστάτες μέσα στην αύλη
κι οί θεϊκοί ξεχείλισαν αέλοι
τη μουσική τους γύρω άβροή πλημμύρα.

Στου φθινοπώρου έστέναζε τα όργη
κι άπλωσε τ' άνοιξη κάτω ή γιοσεμιά.
Μ' έκύκλωσε ή τρελλή μου άποθνήμιά,
κι ο πόθος να σε ιδώ πως με τυλίγει!

Του φθινοπώρου ή θάλασσα κυλούσε
θαλό το κώμα κάτω στο γυαλό,
κι αν τώρα εγώ κοντά μου σε καλώ
κι ή θάλασσα ως στο δέιλι σ' έκαλούσε.

Άργά και πάλι άρχίνησε ή ψιχάλα
τις νοσταλγίες να ραίνει του βραδιού
κι άβροά με τα ματάκια ενός παιδιού
στο τζάμι κλαίει άπόψε ή βροχοστάλα...

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΑΛΣΑΜΙΔΗΣ

ΠΑΡΑΙΣΘΗΣΗ

ΠΛΗΘΟΣ στους κάμπους λούλουδα κι οὔτε ἓνα
χρῶμα πὸν ν' ἀπολείπει ἐδῶ κ' ἐκεῖ,
λές, σβοῦν κι ἀνάβουν ἄστρα σκροπισμένα,
τὴν ὥρα αὐτὴ τῇ μελαγχολικῇ.

Σὲ λίγο ἢ νύχτα πλιά θὰ τὰ συγχίσει,
καὶ θὰ τὰ ξεφυλλίσει ὥς στήν ἀγῆ
κι ἄλλα θὰ ξεθωριάσει αὔριο ἢ δύση
κι ὁ ἥλιος ἄλλα θὰ βρεῖ ὅταν θὰ βγεῖ.

Ὅσες χτυποῦσαν ἄλλοτε καρδιές πού νά 'νε;
Ψυχούλες ὅσες θρηνεῖονταν; Γιατί
τώρα σ' αὐτοὺς τοὺς κάμπους νὰ περῶνε
τόσοι ἀλησιόνητοι ἴσκιοι, ἀγαπητοί;

★

ΣΤΡΟΦΕΣ

I

ΝΑ ΠΩ εἶμαι ὁ ἴδιος, δὲν τολμῶ
ὄχι, νὰ πῶ, διστάζω
καὶ κάνω ἓνα συλλογισμό,
καὶ μοιάζω καὶ δὲ μοιάζω.

II

ΤΟ μοιρολόι σου, ἓνας χεῖμαρρος πικρὸς
καὶ με τραβᾷ ἢ ὁρμή του σαστισμένο
καὶ λέω: ἄς γίνῃ ὁ στίχος μου ὁ ἄφρὸς
τοῦ πόρου σου κι ἄς σβῇ κι ἄς σωπαίνω.

V

ΘΑΛΑΣΣΑ τὸν οὐρανὸ πιστὰ τὸν καθορτίζει
ὅταν γελᾷ, εἶναι γαλανή, κι ὅταν θυμώνει, ἀφρίζει.
Τὰ μυστικά του μοναχὰ ποτὲ τῆς δὲ θὰ μάθει,
μήτε κι αὐτὸς τῆς θάλασσας τὰ ποὺ κρατεῖ στὰ βάθη.

III

ΟΛΑ μ' ἄφισαν, ἀλήμονο! ὅλα, νὰ με,
στὸν ἀέρα σὰν τὸ φύλλο τὸ σκεβρό,
συντροφιά τὸν ἴσκιο μου ἔχω καὶ θυμᾶμαι
παραμύθια μὰ φορὰ κ' ἓναν καιρό...

IV

Α! ΠΟΙΟΣ ποτεῖ ποτὲ νὰ νοιώσει
τί κρύβει ἢ σκέπη καθενοῦ;
Ὅσοι εἶναι οἱ ἄνθρωποι ἄλλοι τόσοι
κι οἱ δαίδαλοι οἱ κρυφοὶ τοῦ νοῦ.

ΣΤΟΝ Α. ΤΡΑΥΛΑΝΤΩΝΗ

ΤΙ ΛΕΣ; Σὲ μιὰ γαῖτα πλιά μπασμένοι,
δὲν εἶν' καιρός, πρὸς τὸν ἈἰΣώστη νὰ τραβοῦμε;
Κ' ἐκεῖ σὰ φτάσουμε ἄξαφνα νὰ βροῦμε
τὴν Ἐξεδέρφη νὰ μᾶς περιμένει...

★

ΑΝΟΙΣΙΑΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

ΟΙ ΜΥΡΟΥΔΙΕΣ πὸν ταξιδεύουνε τὰ βράδια
σὲ συνεπαίρονυν κάποτε ἐλαφρές,
μέσ' σ' ἀναφυλλητὰ καὶ μεσ' σὲ χάδια
καὶ σοῦ μιλοῦν γιὰ εὐτυχίες καὶ συμφορές.

Τοῦ φεγγαριοῦ μ' τ' ἄγγιχτα μαγνῆδια,
φοροῦν τίς ἀσημένιες φορεσιές,
τῶν ἀστρῶν τὰ φεγγόβολα πετράδια,
τοὺς ἴσκιους στίς ἀφώτιστες νυχτιές.

Ἀπιαστες, καθὼς εἶναι, ὁλόγυνά σου
σὲ μαγγαρεύουν καὶ σοῦ λύνουν τοὺς ἄρμους,
μὰ δυναμώνουν πιά καὶ τὰ φτερά σου,

κι ὅπως σὲ πᾶνε σὲ οὐρανοὺς καὶ σὲ χαμόνες,
γεμάτη τὴν καρδιά σου νοιώθεις κι ἄδεια,
στίς μυρουδιές πὸν ταξιδεύουνε τὰ βράδια.

★

ΡΕΜΒΑΣΜΟΙ

ΑἶΜΑ, ποτάμι τὸ αἶμα ἔχει πυρώσει
τὸν παφλασμό τὸ θολωμένο τῆς ζωῆς,
ὅμως, μέσ' στήν ἀντάρα αὐτὴ τὴν τόση.
Λαφρούλα ἐσύ, πασάμερα θροεῖς

Ἄν ἔλειπες ἐσύ, πουλὶ σπαθάτο,
πρόσχαρο χελιδόνι τοῦ Μαρτιοῦ,
θὰ πλεν ὁ κόσμος ὅλος ἐδῶ κάτω
στὸ θολὸ δάκρυ μέσα ἐνὸς ματιοῦ.

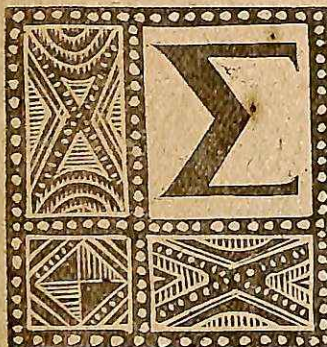
Στὸν πολυέλαιον οὐρανὸ σὰ θὰ πλασιέται
τὸ μάτι, κάποιες νύχτες ἢ ψυχὴ,
λαμπρὲς μορφές, ἐσᾶς θ' ἀναθυμιάται
στὸν ἀστρῶν, πού θὰ πέφτουν, τῇ βροχῇ.

Γέροντας, Θεέ μου, ἀνέλπιδος ἀπάνω
στήν προσταγή σου ὁ χάρος μπρὸς του νὰ με βρεῖ
ὅμως κι ἐτοῖς δὲ θέλω νὰ πεθάνω,
Ἀνάσταση ποὶ νὰ σαλπίσῃς καὶ Λαμπρόγι

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Η ΛΕΥΚΗ ΘΥΣΙΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

ΤΙΣ έφτά ή ώρα εκείνης τής βραδυάς έγιναν πολύ παράξενα πράγματα. Ένω σ' όλη την άλλη χώρα επικρατούσε γαλήνη, ό ούρανός ήταν όλο σκάθαρος και στό πλάτος του ταξιδεύαν άθωα πουλιά, έδω, στό κέντρο του κάμπου, φύσηξε άξαφνα ένας περίεργος άνεμος και τούς τύλιξε. Τούς έφερε γύρω πολλές φορές, τούς στροβίλισε μέσ' στό χωνί του κι έφυγε.

Ένα ματωμένο σύννεφο κρεμάστηκε πάνω από τά κεφάλια τους.

—Ξέρεις τίποτα; Του λέει ή γυναίκα, πού είχε πέσει πάνω στά μαλλιά της ένα κομμάτι ήλιος και τά μάτια της είχαν τό χρώμα ενός μαβιού λουλουδιού.

Ο άνθρωπος κρατούσε σιωπή.

—Δέν σοφ φαίνονται όλ' αυτά παράξενα;

Ο άνθρωπος κρατούσε χαμηλωμένο τό βλέμμα. Απόφευγε τά μενεξεδένια μάτια της ξανθιάς γυναίκας.

Πέρασε ή παράξενη άνεμική. Τό σύννεφο πήγε μακριά, πολύ μακριά κατά τή δύση κι έβρεξε τή θλίψη του στη θάλασσα. Άσπρα πουλιά ταξιδεύανε στόν ούρανό...

* *

Όταν ξύπνησε μέσα σέ κείνο τό δωμάτιο τής φάνηκε πώς ήτανε μέρα. Πάλι όμως σά νά ήτανε βράδυ. Ένα θολό συγκεχυμένο βράδυ. Μπορούσες νά υποθέσεις πώς ήτανε πρωινό και απόβραδο μαζί, γιατί τό ένα είχε μπει άξεδιάλυτα μέσ' στό άλλο.

Θυμάται πώς ό άντρας τήν όδήγησε ως έδω και τήνε κλείδωσε γυρνώντας

δυό φορές τό κλειδί στην πόρτα. Γιατί όμως δυό φορές, αυτό δέ μπορούσε νά τό εξηγήσει. Τής ήταν άκατανόητο αυτό τό στρίψιμο του κλειδιού δυό φορές στην κλειδαριά. Δέν άντισταθήκε. Πώς και γιατί ν' άντισταθεί σ' αυτόν πού τήν έφερε δώ μέσα και τήν κλείδωσε; Έτσι έπρεπε, άλλωστε, νά γίνει. Θυμάται τό στρόβιλο τής χθεσινής νύχτας. Έφυγε σάν ένα μεγάλο μάτι πάνω στόν κάμπο κι έμειναν μόνοι τους νά καλονίσουν τή ζωή και τήν άκεραιότητά τους. Σά δυό άνθρωποι, σάν ένας άνθρωπος, δέν ξέρει πιά. Ένα θυμάται, πού είναι και τό ούσιαστικό:

Τόν ακολουθήσε με έλεύθερα χέρια, τόν διάλεξε.

Τά έπιπλα, άφού έλυωσαν μέσ' στό σύθαμπο, βγήκαν άστρα στόν ούρανό και φώτισαν άνάμεσα από τις κουρτίνες τών παραθυριών. Τά έπιπλα τότες έγιναν πράγματα πού μαζί τους μπορούσε νά μιλήσει. Και κάτι άλλο: Άν έβγαζε τό άσπρο χέρι της έξω από τό παράθυρο, θά μάζευε μια χούφτα άστρα πού είχαν πέσει πάνω στη μεγάλη μονόλια.

—Οί λευκοί φωτεινοί άνθοί τής ζωής μου! Είπε: Όταν θά ρθει νά μου ανοίξει, τά πράγματα θά είναι νέα έξω. Θά έχω γεννηθεί δυό φορές.

Τής φάνηκε πώς ή πόρτα ψήλωσε κι άνέβηκε πάνω από τήν όροφή. Αίσθάνεται ένα βάρος στό κούτελο, ψαχουλεύει, δέ βρίσκει τίποτα.

Τώρα τά νερά θά 'χουν τραβηχτεί, θά μπορεί νά περάσει, νά πάει νά κρυφτεί μέσα σέ κείνη τήν κουφάλα του γέρου πλάτανου. Από κει θ' άκούει τό τραγούδι του μικρού άγοριού, πού, όταν υπάρχει φεγγάρι νά τραβήξει τά νερά, τό τραγουδεί άνεβαίνοντας τό ψηλό πευκόδασο με τό σκύλο του.

Απλώνει τό χέρι της στην κασετίνα με τό βελούδο. Τίποτα δέν τήν έμπο-

δίζει ν' απλώσει τό χέρι της. Λέει μάλιστα κάτι πού τής φαίνεται άστείο και γελάει:

—Θά κόψω κείνο τό μεγάλο άστρο από τό τσαμπί του και θά τό δώσω του μικρού μου φίλου κι αυτός θά τό δώσει του σκύλου του.

Τά γέλια της ξυπνούν τά πράγματα. Χώνει τό άσπρο, φεγγερό χέρι της στη βελουδένια θήκη με τό πιστόλι. Τό έβαλε ό ίδιος κει μέσα και είπε: «Θά τό βρεί όταν θά ξυπνήσει».

Όράϊο όπλο, τό κρατά μέσ' στό βελούδο. Μά όλη ή ιστορία είναι νά τό ύψώσει:

Η πόρτα ανοίγει. Μέσ' στό πλαίσιο της ό άντρας. Η γυναίκα θέλει νά φωνάξει, μά δέ μπορεί. Η φωνή της πνίγεται μέσ' στό στήθος της, πού άνεβοκατεβαίνει σ' λευκό κύμα. Μακρυνό βογγητό. Σηκώνει τό χέρι και πιέζει τή σκανδάλη. Δέν άκούγονται κρότοι, μά είναι βέβαιη πώς έχει ανοίξει πολλές τρύπες στο στήθος του, όπου φυτεύτηκαν κάτι πράγματα σά λευκάνθια.

Αυτός δέν ύπάρχει πιά, είναι σίγουρη γιά τήν άνυπαρξία του, όπως είναι σίγουρη πώς όλ' αυτά γίνονται κάτω από τά έκπληχτα μάτια της: Κι όμως κάποιος βηματίζει σ' ένα από τά πλαίσια δωματία. Η πόρτα της ανοίγει χωρίς κλειδί. Και ήταν βέβαιη πώς τήν είχε κλειδώσει με διπλή στροφή.

Πετάει τό καπέλο και τό παλτό του πάνω στό ντιβάνι και τήν πλησιάζει, τής πιάνει τό χέρι, πού φέγγει, μέσ' στα δικά του. Παραμερίζει τή δαντέλλα και τό φιλεί πάνω στά στιλπνά νύχια.

Οί σκοποί του είναι μεγάλοι και τρομεροί, από τήν ώρα πού τό ματωμένο σύννεφο έπεσε στη θάλασσα. Προσπαθεί νά τούς μαντέψει. Μά οί σκέψεις της είναι στυφές, άδρες σάν άγουροι καρποί. Και τά λόγια της λυώνουν στις άκριες τών δακτύλων της.

Όλοι οί άνθρωποι έχουν μια δύναμη. Άλλοι τήν έχουν στα χέρια, άλλοι στα μάτια. Αυτός είχε μια δύναμη στην προέκταση τών χεριών. Μια

φλόγα πού τρυπούσε τήν ψυχή τών πραγμάτων. Η καταγωγή του ήτανε από κείνο τό μεγάλο, τό λαμπερό και τό πιό άγέρωχο άστρο τ' ούρανού.

Μια φλόγα από γαλάζιο όνειρο και σκληρή σά μέταλλο, αλαζονία. Δέ μπορεί νά πει τίποτ' άλλο και λέει, «τρομερό». Είναι όμως τόσο βέβαιη, πώς όλ' αυτά συμβαίνουν σ' αλήθεια, πού κάνει νά τραβήξει τό χέρι της από τό δικό του πού τήν καίει:

—Δέν κοιμήθηκες ακόμα, Άννα;

(Ό, αυτό τό σύννεφο πού είχε κρεμαστεί χθές πάνω από τήν πρώτη και τελευταία τους συνάντηση κι ύστερα πήγε κατά τή θάλασσα αυτός ό άνεμος πού τούς τύλιξε, ένω λίγα μέτρα πιό πέρα ήταν ήσυχία...).

Δέν είχα ύπνο.

—Έτσι είναι κάθε βράδυ.

(Πώς είναι έτσι, άφού χθές συναντήθηκαν γιά πρώτη φορά, άφού άπόψε είναι ή πρώτη νύχτα τών λευκών γάμων τους;)

Τραβάει τό χέρι της, σηκώνεται και πηγαίνει κοντά στό παράθυρο. Έχουν τραβηχτεί οί βαριές κουρτίνες κι έδιωξαν τ' άστρα.

Ο άντρας βλέπει τό πιστόλι στη βελουδένια θήκη του και γελά. Τό κοιτάζει, είναι γεμάτο. Δέν είναι «μπιμπελό» είναι βέβαιος, όπως είναι βέβαιος και γιά τή γυναίκα του.

—Άννα! τής λέει: έχεις έδω ένα όπλο γεμάτο.

Δέν άπαντά, μά χωρίς νά τό θέλει πηγαίνει κοντά του. Αισθάνεται τώρα τό ζεστό και βαρύ χνώτο πού βγαίνει σάν πυρωμένη άνάβρα μεσ' από τά εγκατά του, νιώθει τό άδρό χέρι του σάν τή χοντρή και άξεστη φλούδα του πλατανιού και θαρρεί πώς αρχίζει νά τόν μισεί. Γιατί ένω του λέει πώς από τις έφτά ή ώρα θά συμβεί αυτό τό τρομερό πράγμα, ό μελαχρινός άνδρας χαμηλώνει τά μάτια και χαμογελάει.

Κι οί δυό σωπαίνουν... σωπαίνουν με μια σιωπή πού μιλάει. Μά σ' αυτόν ή σιωπή μιλάει πάνω σ' άκροδάχτυλα, ένω στη γυναίκα τραγουδεί μέσ' στα

μάτια καὶ λέει αὐτοὺς τοὺς στίχους
πάνω σ' ἓνα πολὺ γνώριμο μοτίβο:

“Ἐνα βράδυ μὲ φεγγάρι,
ἀγαπηθήκαμε μὲ μίση.
“Ἐνα βράδυ μὲ φεγγάρι,
μισηθήκαμε μὲ ἀγάπη.

Πηγαίνει πάλι μὲ ἀργὸ βῆμα στὸ
παράθυρο, παραμερίζει τὶς κουρτίνες
καὶ στέκεται ἐκστατική.

Ἡ αὐγὴ κυματίζει πάνω στὸ στήθος
της.

Τῆς φαίνεται πὼς ἀκούει γιὰ πρώτη
φορὰ τὴ φωνή τοῦ μικροῦ της φίλου,
ποὺ τραβάει μὲ τὸ σκύλο του κατὰ τὸ
πευκόδασο. Τὸ φεγγάρι ἔχει τραβήξει
τὰ νερὰ καὶ θὰ μπορέσει νὰ περάσει
χωρὶς νὰ βρέξει τὰ γόνάτα του.

ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

ΑΝΤΙΦΕΓΓΙΣΜΑ

Ἡ ΣΚΕΨΗ μου γνωρᾶ πάλι στὸ δελί,
ποὺ ἐστάθηκαν ὁλόφωτη στὴν πύλη
τοῦ κήπου σου, ἀντίκρου στὸ ἀκρογιάλι:

Τὰ μάτια σου εἶχαν τότε καθρεφτίσει
τὸν ἥλιο, καθὼς ἔγεργε στὴ δύση.
—Μιὰ δύση, ποὺ παρόμοια δὲν εἶδα ἄλλη,

γιατὶ ἔχω πιά χαμένο τὸν καθρεφτή,
ὅπου ἔβλεπα τὸν ἥλιο ἀργὰ νὰ πέφτει,
στῆς θάλασσας νὰ πέφτει τὴν ἀγκάλη...

ΝΥΣΗΣ ΜΕΣΣΗΝΕΖΗΣ

ΕΛΕΓΕΙΟ

ΕΣΥ ξεκίνησες γιὰ τὸ “Ἀγνωστο
κι ἴσως ποτὲ δὲ θὰ γνοῖσεις...
Θὰ σὲ ξεχάσουνε τὰ βλέμματα
τοῦ τρυφεροῦ φωτός τῆς δύσης,

καὶ τὴ συνήθεια ποὺ ἔχαν ἄλλοτε,
νὰ μᾶς φιλοῦν στὸ παραθύρι,
σ’ ἄλλη πιά γρίλλια θὰ χαρίζουνε,
ἀφοῦ ἡ δική μας θὰ ἔχει γείρει.

Καὶ θορηνωδεῖ στὸ ρεῖθορο ἀσήμαντο
καὶ θορηνωδεῖ φτωχὸ στὸ στίχο,
καὶ σὺ σωπαίνεις ἔτσι, ἀσάλευτη,
γοητευτικὴ μορφή, στὸν τοῖχο...

ΝΟΤΗΣ Κ. ΡΥΣΣΙΑΝΟΣ

ΜΕΝΕΛΑΟΥ ΛΟΥΝΤΕΜΗ

ΟΙ ΚΕΡΑΣΙΕΣ Θ’ ΑΝΘΗΣΟΥΝ Κ’ ΕΦΕΤΟΣ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ (*)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β’

ΚΕΙΝΟ τὸ
βράδυ, στὸ ἐν-
τεκα, ἀπὸ βρα-
δὺς ὡς στὸ
πρωῖ ἔκαιε,
ἔκαιε, ἡ λάμ-
πα. Βαρειά
σύννεφα κα-
πνίλας εἶχαν
κατακαθίσει
πάνω στὰ
ρουχικά καὶ
τὰ ἐπιπλά. Ὁ Βεργωλῆς, τυλιγμένος
σὲ μιὰ κουβέρτα, ἀγρυπνοῦσε πάνω
στὴν καρέκλα του κι ἔβηχε. Ὑπόφερε
ἀπὸ βασανιστικὴ ἀπνία. Στὸ βάθος
τῆς κάμαρας, ὁ Βενετός, ξαπλωμένος
τοῦ καλοῦ καιροῦ στὸ ντιβάνι του,
ροχάλιζε ἀπελπιστικά. Κι ἡ λάμπα
ἔκαιε, ἔκαιε κι ὁ Βεργωλῆς ἔβηχε...

Αὐτὴ ἡ βραδυὰ ἦταν ἀποφασιστικὴ
γιὰ τοὺς δύο τους. Ἡ τύχη τῆς τε-
λευταίας ἀπόπειρας τοῦ Βεργωλῆ κρι-
νότανε τὸ ἐρχόμενο βράδυ. Ἡ γενικὴ
δοκιμὴ τοῦ τελευταίου του ἔργου, σὰ
δοκιμὴ εἶχε, ναί, πετύχει... μὰ τί θὰ
ἔλεγε ἡ κριτικὴ; τὸ κοινό; Θὰ ἔβρι-
σκαν ἀνταπόκριση οἱ ἀπεγνωσμένες
αὐτὲς κραυγές του ἐκεῖ κάτω στὴν
ἐρημο τῆς πλατείας; Θὰ βγαίνουν τ’
ἀδρανημένα χέρια τους ἀπ’ τὴν τσέπη
γιὰ νὰ τὸν καλέσουν στὸ προσκήνιο;
Θὰ ζωντάνευαν τὰ κλειδωμένα στό-
ματα στὴν ἐπευφημία, στὸ λαχταρι-
στὸ μειδίαμα; Ἐπρεπε νὰ περιμένει.
Νὰ περιμένει ὅλη τὴ νύχτα κι ὅλη
τὴ μέρα. Κι ὅλον αὐτὸ τὸν ὄγκο τοῦ
χρόνου νὰ μὴν ἔρχεται οὔτε μιὰς σι-
γμούλας ὕπνος νὰ τὸν λιγοστέψει.

Ὁ ἄλλος ροχάλιζε ἀννοιαστος στὸ
κρεβάτι του, μὲ πολλὴ ἀδιακρισία
καὶ θόρυβο. Ἄν ἔσκυβε ὅμως κανεὶς

προσεχτικὰ ἀπὸ πάνω του, θὰ τὸν
ἀνακάλυπτε ν’ ἀνοίγει πονηρὰ κάποιο
τοῦ μάτι καὶ νὰ κρυφοβλέπει τὸ φίλο
του. Καὶ μέσα σ’ αὐτὸ τὸ πονηρὸ
μάτι θὰ διάβαζε τὴ λύπη, τὴ στορ-
γικὴ ἔννοια, τὴν ἀνησυχία.

Ἡ νύχτα ὅξω ἀποκοιμήθηκε πάνω
στὶς στέγες κι εἶχε βουβάνει μὲ τὸ πέν-
θος τὸν κόσμο. Ἦταν μιὰ ἀπ’ αὐτὲς τὶς
νύχτες τὶς ἀσάλευτες, τὶς χωρὶς ἄκρη,
ποὺ ὁ μαῦρος λογισμὸς τοῦ ἀνθρώ-
που τὶς μακραίνει, τὶς τεντώνει, τὶς
φτάνει ὡς στὸν Ἀδῆ. Τὸ πρωῖ σ’ ἀφί-
νει σκοτωμένο.

Μὰ ὅταν ἡ μέρα ἔσπασε τὰ θολὰ
τείχη τῆς καπνίλας καὶ μπῆκε στὸ
φτωχὸ καμαράκι τοῦ ἐντεκα, ὁ Βερ-
γωλῆς δὲν ἦταν οὔτε κἀν σκοτωμένος:
“Ελεῖπε. Ἡ λάμπα ἔκαιε ἀκόμα. Κι
ἦταν μιὰ λύπηση νὰ βλέπεις κείνο τὸ
φεγγερὸ ψευτοπραματάκι νὰ παλέβει
μὲ τὸν ἥλιο.

Ὁ Βενετός, ποὺ μόλις κατὰ τὶς πρω-
τὶνὲς ὥρες εἶχε ὑποκύψει στὸν ὕπνο,
παραμιλοῦσε: «Μπράβοοο! Μπράβο
σου! Τὸ συγγραφέα! Τὸ συγγραφέα
ἐπὶ σκηνῆς! Μπράβοοο!» Ἀλλὰ τὸ
τελευταῖο «μπράβο» τὸ εἶπε τόσο δυ-
νατὰ ποὺ ξύπνησε κι ὁ ἴδιος ἀπ’ τὶς
ἴδιες του τὶς φωνές. Εἶδε τὰ καθέκα-
στα καὶ βρέθηκε εὐτὺς στὸ πόδι.
Ντύθηκε μὲ βιάση καὶ χύθηκε ὀρμη-
τικὰ στὸ δρόμο. Εἶχε κατεβεῖ μὲ βου-
ερὰ καὶ ἀπρόσεχτα βήματα καὶ μιὰ
δωδεκάδα πόρτες χάραξαν στὸ πέρα-
σμά του. Στὸ πρῶτο σταυροδρόμι
σταμάτησε. Ποιὸ δρόμο νὰ εἶχε πά-
ρει τώρα ὁ ξεπορτισμένος του φίλος;
Ποιόν; Νὰ πῆγε στὸ θέατρο; Μὰ θὰ
ἦταν ἀκόμη κλειστό. Στὸ καφεενεδάκι
ποὺ πέρνανε τὸν πρωϊνὸ τους καφέ;
Ὁ καφετζῆς τοῦ εἶπε πὼς εἶχε περά-
σει χαράματα, πὼς εἶχε πιεῖ δυὸ κα-
φέδες καὶ εἶχε φύγει χωρὶς νὰ μιλή-

(*) Συνεχίζεται ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος.

σει και να πληρώσει. 'Ο Βενετός είχε πάρει το δρόμο για το πάρκο. "Ίσως εκεί... Μά ο φύλακας, που τους γνώριζε απ' τα τσιγάρα που τον κερνούσαν, του είπε απορώντας πως πέρασε, ναι, μα χωρίς να τον χαιρετήσει. Είχε καθήσει — λέει — σ' ένα παγκάκι ως μισή ώρα και κάπνισε. Και κατόπι ξανάφυγε χωρίς ούτε κι αυτή τη φορά να τον χαιρετήσει. Λοιπόν;... (Κακές φωνές βούιζαν μέσ' στ' άφτια του Βενετού). «Λοιπόν!» κάνανε κι οι ὦμοι του φύλακα και με μιὰ μεταβολή χάθηκαν πίσω απ' τὰ φυλλώματα μιᾶς σημύδας αφίνοντας τον στη μέση, εκεί, τῆς ἀλέας βαλαντωμένο κι ὀλομόναχο.

Στὸ μεταξύ ὁ ἥλιος, ἀφοῦ ξεσκάλωσε ἀπὸ κάτι πυκνὲς συστάδες περέχυσε τὸ δρόμο, κι ὁ δρόμος ἔλαμψε. Ἐνα κοτσύφι τόνιζε πᾶνω στὸ πίφερό του τὶς νότες τῆς πρῶνῃς του μελωδίας. Οἱ μέρες πῆραν πιά νὰ ξεμουδιάζουν. Μέσα στὰ μπουμπούκια ἐτοιμάζονταν οἱ λευκὲς ἐκρήξεις τῶν λουλουδιῶν. Ἡ ἀνοιξη ἦταν ἐτοιμὴ νὰ πετάξει καὶ τὸ τελευταῖο ρουχαλάκι τῆς καὶ νὰ ριχτεῖ ὀλόγυμνη μέσ' στὴ χλιαρὴ ἀτμόσφαιρα. Ὁ Βενετός, συνεπαρμένος ἀπὸ μιὰν ἀπροσδιόριστὴ μέθη, ἀγκάλιασε ἕνα πεῦκο κι ἔκλεισε τὰ μάτια του. Ὑστερὰ κόβοντας ἕνα κλαράκι τὸ ὄσφιξε με θερμὴ στὴ φρύχτα του καὶ ξαναβγήκε με μεγάλα βήματα στὸ δρόμο.

Ἀπόμεινε ἕνα ἀκόμη μέρος που θὰ μπορούσε ν' ἀναζητήσει τὸ φίλο του: Ὁ κ. Μ. ὁ θεατρικὸς ἐπιχειρηματίας, γνώριμος, ἄλλοτε συμμαθητῆς τοῦ Βεργωλῆ. Χάρη σ' αὐτὸν ἀνέβαιναν τὰ ἔργα καὶ χάρη σ' ἀνεξιχνίαστες αἰτίες — ἴσως στὴν κακοδαιμονία του — ἔπεφταν. Τὸ ἀποκαρδιωτικὸ ἦταν πού αὐτὲς οἱ ἀποτυχίες ἀντὶ νὰ τὸν ἀντρώουν, τὸν γονάτιζαν. Πήγαινε νὰ διορθώσει ἕνα σφάλμα κι ἔκανε ἄλλα δυό. Καὶ νὰ σκέφτεται κανεὶς πὼς ὁ ἴδιος αὐτὸς ἄνθρωπος ὡς «ἰνκόγνωστο» θαυματουργοῦσε. Ὡς Μπίρ ἔλ Χαλοῦλα, ὡς Στήβεν Στάρκ, ὡς Ντομίγκο ντ' Ἀλκαντάρας, ὡς Πῶλ Φεζάλ κτλ. γινόταν σπάνιος καὶ περιζή-

τητος. Αὐτὸ τὸν ἔκανε καὶ ν' ἀποστραφεῖ διὰ παντὸς ὅλα αὐτὰ τὰ νόθα ὀνόματα που τὸν ξεπέρασαν καὶ θάψανε ὀριστικὰ τὸ δικό του.

Ὁ κ. Μ. τελείωνε με ἡδονὴ τὸ πρόγευμά του. Τὸν δέχτηκε χωρὶς ἐκπληξη, σχεδὸν με βαρετὴ ἀδιαφορία.

— Χμ... θέλετε λοιπὸν τὸ φίλο σας. Κι ἐγὼ τὸν ἤθελα. Ξέρετε τί ἀπέδωσε ἡ χτεσινὴ πρόβα τζενεράλε; Φοῦσκες! Ἄν κι ἀπόψε δὲν ἔχουμε τὴν «προσδοκώμενη» πιέννα, (χτύπησε τὰ χέρια του σὰ νὰ τὰ ξεσκόνιζε:) ὡς ἐδῶ! Δὲν φαντάζομαι νὰ ὑπάρχουν κι ἄλλοι φίλοι που νὰ δέχονται νὰ θυσιάσουν τόσο βλακωδῶς!

Ἐσπασε τὴ στάχτη τοῦ τσιγάρου του πᾶνω σ' ἕνα φανταχτερό μονόπετρο καὶ τὴ φύσηξε με λαϊκὸ τουπέ. Σηκώθηκε.

— Καθὼς λοιπὸν εἶπαμε, (ξαναρχίζει μετὰ ἀπὸ λίγο) δὲν πέρασε ἀποδῶ ὁ δικός σου. Δὲν εἶναι δύσκολο δὰ νὰ τὸν βρεῖς. Θὰ χαζεύει σὲ καμιὰ θάλασσα, ἢ θ' ἀποβλακώθηκε μπροστὰ στὴν ἀνατολή! Τοὺς ξέρω ἐγὼ αὐτοὺς τοὺς ἀεροχάφτηδες. Κρίμα στὸ παιδί! Ξέρεις, στὸ σκολεῖο περιμέναμε πολλὰ ἀπ' αὐτόν. Πῆρε φόρα γιὰ σοφὸς καὶ κατὰληξε νοῦλα.

Ὁ Βενετός φουρκίστηκε:

— Σκέψου... (λέει τσουχτερὰ) τελείωσε ἀπὸ κεῖ που ἄλλοι ἄρχισαν καὶ συνεχίζουν ἀκόμα!

— Εἶδες τὰ ρούχα του τί παραδαρμὸ ἔχουν πάθει; Ἄφισε τὸν ἴσιο δρόμο καὶ πῆρε τὰ ρουμάνια... Νὰ τί ἔπαθε! Δὲν πῆρες ὅμως τσιγαράκι!

— Πῆρα ἀπ' τὴν ταμπακέρα μου... Τοῦ ἀπαντᾷ κρῦα ὁ Βενετός.

— Πᾶρε κι ἀπ' τὴ δική μου.

— Συνηθίζω νὰ καπνίζω ἀπὸ ἕνα.

— Τὸ καπνίζεις ἀργότερα. Ξέρω ἀπὸ ἀτσιγαρίες. Κι ἐγὼ ἀπὸ τὸ τίποτα ξεκίνησα.

— Πάντοτε τριγυρίζει κανεὶς γύρω ἀπὸ κεῖ που ξεκίνησε.

— Ναί, ναί... μπράβο! Λοιπόν, ὅπως εἶπαμε. Δὲ μπορεῖς νὰ μὴν τὸ δεχτεῖς ἕνα τσιγαράκι. Δὲ με ζημιώνει δὰ, διάβολε!

— Ζημιῶνω τὸν ἑαυτό μου. Γιατί,

πρέπει νὰ ξέρετε, ὅτι δὲν εἶναι τὰ τσιγάρα τὸ μόνο πρᾶμα που φουμάρω.

— Ἀ... ὑπάρχει καὶ κάτι ἄλλο;

— Ναί! Κι ἂν αὐτὸ τὸ «κάτι ἄλλο» εἶναι πρόστυχης ποιότητος, μοῦ χალάει τὸ στομάχι!

Ὁ ἄλλος ἄρχισε νὰ μυρίζεται τὸν ὑπαινιγμό, ἀλλὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ καμώνεται τὸν ἀφελῆ:

— Μὰ ἐγὼ ἀγοράζω πάντοτε καλῆς ποιότητος τσιγάρα.

— Δὲν ἐννῶ! τὸ ἐμπόρευμα ἀλλὰ τὸν καταναλωτὴ! τοῦ φώναξε με δύναμη κάτω ἀπ' τὴ μύτη του καὶ βγήκε χτυπώντας βροντερὰ τὰ πόδια του.

— Χασαπόσκυλα! ἔκανε κείνος μέσ' στὰ δόντια του καὶ σκούπισε μ' ἕνα ἀρωματισμένο μαντίλι τὸ στόμα του.

Κατόπι τραβώντας κατὰ τὸ τηλέφωνο συνδιαλέχτηκε γιὰ λίγο με τοὺς κριτικούς τῶν ἐφημερίδων, χαριεντίστηκε ἀπελέκητα μαζύ τους καὶ κατέβηκε τὴ μαρμαρόσκαλα τοῦ σπιτιοῦ του σφυρίζοντας χοντρὰ ἕνα συχαμερὸ μοτίβο τοῦ συρμοῦ.

Θὰ χρειαζόταν νὰ σταματήσει κανεὶς γιὰ λίγο πᾶνω στὴν ἀπίθανη αὐτὴ περίπτωσι τοῦ δεσμοῦ τοῦ Βεργωλῆ με τὸν κακόγουστο καὶ χοντροκομμένο αὐτὸν ἄνθρωπο. Ἦταν ἀπ' τὰ πιὸ ἀταίριαστα πράγματα τοῦ κόσμου, ποὺ ἡ αἰτία του χανότανε μέσα στὴν ὁμίχλη τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων.

Σὲ μερικοὺς ταλαίπωρους ἀνθρώπους ἡ αἱματηρὴ πάλη με τὴ ζωὴ ἀρχίζει ἀπ' τὰ θρανία. Ἄν μπορούσαν τὰ φτωχὰ αὐτὰ ξύλα νὰ μιλήσουν, θ' ἀράδιαζαν ὀλόκληρες Ὀδύσειες καημῶν, ἀτελείωτη ἄρμαθιά ἀπὸ σπαραγμένες ἐξομολογήσεις. Καὶ πόσα... καὶ πόσα... Πόσες φορές τὰ χυμένα πᾶνω στὰ θρανία μελάνια δὲν σκεπάζουν κηλίδες ἀπὸ αἷμα παιδικό! Πόσες φορές κάτι ἄσαρκα μισερὰ παιδάκια (κάτι ψίχουλα ἀπὸ ζωές) δὲ μαρτύρησαν πᾶνω σ' αὐτὰ τὰ ἐδώλια τῆς ζωῆς!

Ὁ Βεργωλῆς, ἀπὸ πολὺ μικρὸς, ἦταν προικισμένος με μιὰ σπάνια εὐαισθησία κι ἕναν ὀπλισμένο νοῦ, που τὸν ἔκαναν ἀξιαγάπητο στὰ φρόνιμα

καὶ φτωχὰ παιδιά τῆς τάξης του. Μὰ σὲ μιὰ τάξη δὲν εἶναι ὅλοι ταπεινοὶ καὶ φρόνιμοι. Ὑπῆρχαν ἐκεῖ καὶ τὰ θορυβώδη βλαστάρια τῶν διακεκριμένων πατεράδων, οἱ καλοταϊσμένοι νεοσοοὶ τῶν κροίσων καὶ οἱ σκληροτράχηλοι καρποὶ τῶν φουσκομένων νεοπλούτων.

Στοὺς τελευταίους ἀνήκε κι ὁ Μ. Μόλις ἐνέσκηψε στὴν τάξη, φουσκομένος με κομπασμὸ καὶ με αὐταρέσκεια, ἄρχισε νὰ παριστάνει τὸν αὐτοσχέδιο τυραννίσκο.

Ἡ λάμψη του ὅμως αὐτὴ θάμπωνε, μόλις ἐρχότανε ἀντιμέτωπος με τὴν ἡρεμὴ ἀξιοπρέπεια τοῦ Βεργωλῆ.

Ἀλλὰ συνηθισμένος νὰ λυγᾷ, νὰ υποτάσσει τὰ πάντα με τὸ ὑπερφυσικὸ πορτοφόλι τοῦ πατέρα του, βάλθηκε ν' ἀγοράσει καὶ τὴν ἀξία τοῦ Βεργωλῆ. Τοῦ πρότεινε με ἀπλωχεριά ἕνα στρογγυλότητικο ποσὸ γιὰ κάθε ἐκθεση, καθὼς καὶ «ζαχαροπλαστεῖο, καὶ κινηματογράφο». Κεῖνος ἀρνήθηκε εὐγενικὰ τὸ ἀντάλλαγμα καὶ τοῦ ὑποσχέθηκε με μετριοφροσύνη καὶ ἀνιδιοτέλεια τὴ βοήθειά του σ' ὅ,τι τοῦ ἦταν δυνατό. Αὐτὸ γέμισε τὸν ἄλλο βουβὴ λύσσα καὶ ὀρκίστηκε ἐκδίκηση. Καὶ ἡ εὐκαιρία τοῦ παρουσιάστηκε μετὰ ἀπὸ δεκάδες χρόνια. Ὁ Βεργωλῆς, κείνος ὁ περήφανος καὶ ἀτιθάσσευτος συμμαθητῆς, ποὺ τόσο τοῦ εἶχε μαστιγώσει τότε τὴ φανταχτερὴ του κενοδοξία, ἔπεφτε ἀπροσδόκητα στὰ χέρια του.

Τὸν εἶχε ἐπισκεφθεῖ μ' ἕνα θεατρικὸ ἔργο καὶ ντροπαλὰ τὸν παρακάλεσε νὰ τὸ δεῖ, νὰ τὸ μελετήσει κι ἂν τὸ βρῖσκε ἱκανὸ ν' ἀνεβῇ, νὰ τ' ἀνεβάξει. Τὸν δέχτηκε με τρελλὴ χαρὰ καὶ τραβώντας ἀπ' τὴ μασχάλῃ του τὸ χειρόγραφο, τοῦ ὑποσχέθηκε, χωρὶς νὰ τὸ δεῖ ἢ νὰ τὸ διαβάσει, τὸ ἀνεβασμὰ του. Δὲν παρέβη τὸ λόγο του. Ἐκανε, ναί, τὸ κάθε τι γιὰ ν' ἀνεβῇ καὶ ἀμέσως μετὰ, τὸ κάθε τι γιὰ νὰ πέσει. Ἡ ἴδια τακτικὴ ἀκολούθησε καὶ τὸ δεύτερο καὶ τῶρα τοῦτο, τὸ τελευταῖο. Ἀνεβάζε τὰ ἔργα ἄγουρα, ἀδούλευτα. Οἱ ἡθοποιοὶ δὲν προλάβαν ὅχι νὰ χωνέψουν τοὺς ρόλους

τους μὰ οὔτε καὶ νὰ τοὺς συλλάβουν, νὰ τοὺς ψυχολογήσουν. Καὶ καθὼς τὰ ἴδια τοῦτα ἔργα δὲν εἶχαν ἀπὸ μόνους βιώσιμη ἀξία, καθὼς ἦσαν σχεδὸν ἄρρωστα καὶ χωρὶς ἀνταπόκριση στὰ τρέχοντα γοῦστα, δὲ μπορούσαν ν' ἀντέξουν στὰ χτυπήματα κι ἐπεφταν ἀπ' τὴν πρώτη βραδυά. Ὁ Βεργωλῆς, τὸ εὐαίσθητο, τὸ σεμνὸ παιδί, εἶχε παραμείνει καὶ τώρα ἓνα παιδί, μαζὺ μὲ τ' ἄλλα καὶ κούρασμένο. Ἡ ἐξόρμησή του στὸ στίβο τῆς πάλης εἶχε ἀνακοπῇ ἀπ' τὸ πρῶτο ξεκίνημα. Τ' ἀπαντᾷ χτυπήματα τὸν ἔθεσαν, καθὼς λένε, «ἐκτὸς μάχης».

Ὁ Μ- καὶ μὲ τὸ τελευταῖο τοῦτο ἔργο ἀνακάλυψε ὅτι «πῆρε τὸ αἷμα τοῦ πίσω»· μ' ὅλες δὲ τίς ἀπάνθρωπες ἀδυναμίες του, ἦταν κι ἔμπορος κι ἐπειδὴ ἔβρισκε ὅτι ἡ ἐκδίκηση τοῦ στοίχιζε ἀκριβά, ἀποφάσισε νὰ χορτάσει. Αὐτὴ ἦταν καὶ ἡ ἐξήγηση τῆς σημερινῆς του στάσης.

Ὁ Βενετός ἄφησε πίσω του τὸ πλούσιο κι ἐχτρικὸ σπῆτι φυσώντας καὶ βαρυγγομώντας καὶ τρύπωσε σ' ἓνα σκοτεινὸ καφεενδάκι πού βρῆκε στὸ δρόμο του καὶ παράγγειλε ἓνα βαρὺ, φαρμακερὸ καφέ. Τὸν ἔπινε γουλιὰ γουλιὰ ἀκουμπώντας μὲ βαρυθυμιά στὸν ἀγκῶνα του. Τὸ τραπέζι πού ἀκουμποῦσε ἦταν ἓνα παμπάλαιο σκουληκιασμένο τραπέζι ὅπου πολλοὶ πικροὶ καφέδες πιώθηκαν.

Στὴ μικρὴ του αἵθουσα βασίλευε μιὰ μουντή, καταπιεστικὴ σιωπή. Οἱ τοῖχοι ἦσαν θαμποὶ ἀπ' τὴν πολυκαιρία, οἱ κορνίζες βαρυεστισμένες στὰ καρφιά τους πού δὲν εἶχαν τὴ δύναμη οὔτε νὰ πέσουν. Τὸ ταβάνι δὲν εἶχε κανένα χρῶμα. Ὅλα μύριζαν παλιὸ σῦνη ὡς καὶ τὰ φλιτζάνια, καὶ τὸ νερό. Ὁ καφετζῆς, σκουριασμένος κι αὐτὸς μέσα στὸ γενικὸ σκούριασμα, ἀκούμπησε πάνω στὸ τεζάχι καὶ κοιτοῦσε μὲ βιβλικὴ μελιχιότητα τὸ Βενετό. Τὸν κοιτοῦσε σὰν ἀποστεωμένος ἅγιος καὶ μόνο ἡ κορνίζα τοῦ ἔλειπε. Ἀφοῦ παραμόνεψε, περιτριγύρισε, περιεργάστηκε τὸ Βενετό, σίμωσε στὸ τραπέζι, ἔσυρε πρὸς τὰ κεῖ

μιὰ καρέκλα καὶ κάθησε. Σκούπισε τὰ μουστάκια του γιὰ νὰ πάρει θάρρος:

—Ξέρεις τί σακάτεμα κάνει στὸν ἄνθρωπο ὁ καημός;

Ὁ Βενετός τὸν κοίταξε παραξενεμένος.

—Λοιπὸν... (συνεχίζει πῶς ἐνθαρρύνει τώρα) σαράντα χρόνια ὅλο μαρμαζωμένους ἀνθρώπους κερνάω. Συνήθισα νὰ τοὺς γνωρίζω πιά, τοὺς ξεσκόλιω.

—Δὲν εἶμαι γιὰ λογαριασμό μου λυπημένος... Τοῦ ἀπαντᾷ χωρὶς νὰ στραφῇ ὁ Βενετός:

—Μὰ μήπως ποτίζεται κανεὶς ποτὲς μόνος του; Ὅλα οἱ ἄλλοι μᾶς τὰ ποτίζουν.

—Δὲν ποτίσαν ἔμένα· ἄλλον.

—Γιὰ ξένη καῖλα καίγεσαι; Χὰ χάσαι! Ἄλλος πίνει κι ἐσὺ μεθᾶς; Καλὸ καὶ τοῦτο!

—Κεῖνος εἶναι πιὸ λυπημένος ἀπὸ μένα.

—Στάσου τότες, μωρὲ παιδί μου, γιὰ τὸ πράμα ἀλλάζει: Σὰς πείραξε ἓνας; Πειράχτε τον δυό.

—Πῶς; Σ' αὐτὸ τὸν κόσμο κεῖνος πού μπορεῖ νὰ πειράζει μένει ἀπειράχτος.

Ἦταν περιέργος ὁ Βενετός τοῦτο τὸ πρῶτ. Αὐτός, πού οἱ ἀναποδιές περνοῦσαν ξώπετσα ἀπὸ πάνω του, πού νέρωνε τὴ λύπη του μὲ ξεγνοιασιά, νὰ πέσει σ' ἓναν τέτοιο τραγικὸ στοχασμό!

Ὁ γέρος, σπρώχνοντας πρὸς τὸ μέρος του μιὰ ταμπακέρα, συνέχισε μὲ ἥρεμη καὶ πειστικὴ φωνή:

—Λοιπὸν, δὲς ἐδῶ: Λένε γιὰ τὴν ὀχιά πῶς εἶναι φαρμακερὴ, ἔ; γιὰ τὴν μέσα σ' ἓνα δοντάκι τῆς ἔχει μιὰ τὸση δὲ σταλίτσα φαρμάκι—καὶ δὲ λένε τίποτα γιὰ τὸν «πλησίον» πού εἶναι ἀπ' τὴν κορφή ὡς στὰ νύχια γεμάτος φαρμάκι! Καὶ τί γίνεται; Σὲ ρωτῶ. Τὴν ὀχιά τὴ σκοτώνουμε, τὸν ἄνθρωπο τὸν ἀγκαλιάζουμε. Καλὰ νὰ τὰ πάθουμε! Φταίει κεῖνος πού μᾶς ποτίζει, ἢ ἐμεῖς πού πίνουμε;

Μιλοῦσε χτυπώντας τὸ τοιγάρα πάνω στὸ κίτρινό του νύχι. Ὁ Βενετός θυμήθηκε εὐτὺς τὸ φανταχτερὸ μονό-

πेत्रο τοῦ θεατρῶνι κι ἔπιασε μὲ συμπάθεια τὸ χέρι τοῦ γέρου:

—Μίλα, παπποῦ! σ' εὐχαριστῶ.

Κι ὁ «παπποῦς», πιὸ πειστικὰ καὶ πιὸ ἐγκάρδια τώρα, συνέχισε:

—Βλέπεις τί σαρακοφαγωμένος εἶμαι... Κι ὅμως δὲν εἶμαι, καθὼς μὲ εἶπες, παπποῦς! Θὰ μὲ ρωτήσεις τί ἦταν αὐτὸ πού ἔκανε τὰ νιάτα νὰ βιαστοῦν τόσο πολὺ νὰ μ' ἀφίσουν; Χ-έ... Κάνε μιὰ βόλτα σ' ὅλα τὰ μικροκαφενεῖα τῆς πολιτείας, σ' ὅλα τὰ κοντινὰ καὶ μακρυνὰ φτώχομάγαζα: πάνω στοὺς πάγκους, στὰ τραπέζια, στοὺς νεροχύτες, ἔχω ἀφιμένα κι ἀπὸ λίγα νιάτα.

Τράβηξε μιὰ ρουφηξιὰ πού 'κανε τὰ μάγουλά του νὰ ρουφηχτοῦν τόσο πού λίγο καὶ θὰ 'σμιγαν:

—Λοιπὸν... Λένε, πῶς ἡ βροντερὴ καὶ σκονισμένη τούτη πολιτεία ἔχει κήπους μὲ συντριβάνια καὶ μουσικὲς, θέατρα μὲ βελουδένιες πολυθρόνες καὶ λουσάτο κόσμὸ, ἐξοχὲς μὲ γάρφαρο νερό καὶ παχὺ ἴσκιον. Ἔτσι λένε. Μὰ, δὲ μὸς λές, πότε τὰ εἶδα ἐγὼ αὐτά; Τ' ἀφεντικὰ μὲ σκύλιαζαν μερονηχτὶς στὴ δουλειά, κι ὅσο πιὸ πολὺ ἀνάγκη εἶχα, τόσο περισσότερο μὲ φόρτωναν... ὥσπου πιά κοψομεσιάστηκα κι ἀχρηστεύτηκα.

Ἐβῆξε μιὰ δυὸ φορές, σκουπίστηκε μὲ τὸ μαντήλι του καὶ συνέχισε μὲ πιὸ ἀνεβασμένον τόνο:

—Καὶ τώρα θὰ μὲ ρωτήσετε: Ποιὸς ἔφταιξε; Ἡ φτώχεια, λένε. Μὰ τί εἶναι τέλος πάντων αὐτὴ ἡ φτώχεια, πού τὴ μεταχειριζόμαστε γιὰ παρηγοριά; Τί; Καμιὰ ἀρρώστεια; Καμιὰ θεομηνία; Καὶ ποῖος τὴν ἔφερε, ποιὸς μᾶς τὴ φόρτωσε αὐτὴ τὴν ἀρρώστεια; Χ-έ... Ὁ πλοῦτος, λένε. Ὁ πλοῦτος ἔφκιαξε τὴ φτώχεια, σὰ νὰ ἦταν καμιὰ μηχανὴ πού κάνει κλώστες! Νὰ σοῦ πῶ ἐγώ, φιλαράκο μου, ποιὸς τὴν ἔφκιαξε: Ἡ τιμιότη! Γελᾷς; Ναι, ναι, ναι, καλὲ μου... Μὴν παρᾶξενεύεσαι. Σὲ βρίζω! Δὲν πῆρες ἀκόμα εἶδηση, ὅτι σὲ βρίζω; Εἶσαι ὁ πιὸ βρωμερός, ὁ πιὸ σκάρτος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου! Εἶσαι ἓνα τίποτα. Ἐνας παλιοτίμιος!

Ὁ Βενετός τὸν κοιτοῦσε ζαλισμέ-

νος, κατάπληχτος. Κεῖνο τὸ κακόχυμο, τὸ μαραγκιασμένο σκαρὶ ἦταν πού ἔλεγε ὅλες αὐτὲς τίς φονικὲς ἀλήθειες; Κεῖνος ὁ ξεζουμισμένος μικρο-οργανισμὸς ἦταν πού ἔβγαζε ἀπὸ μέσα του αὐτὴ τὴ φωτιά;

—Υπάρχουν λοιπὸν ἀκόμη τίμιοι; Ρωτᾷ τὸ γέρο μὲ στρογγυλεμένα μάτια: Ἐγὼ νόμιζα πῶς εἶχαν τελειώσει.

—Νὰ τελειώσουν; Τώρα εἶναι πού πλήθαιναν! Θὰ μᾶς πνίξουν τὰ κοπάδια τους! Θὰ μᾶς ἀφανίσουν!

—Μὰ, πού εἶναι; Ποιοὶ εἶναι;

—Δὲ διακρίνονται πιά! Εἶναι φριχτὰ παραμορφωμένοι ἀπ' τὸ κακοπάθημα. Εἶναι τὰ παιδιὰ τῆς συφοράς. Ναι, δὲ διακρίνονται, ξέρεις γιὰτί; Γιὰτί εἶναι ὄχλος ἀμέτρητος, καὶ στραβός!

—Μὰ ἀφοῦ εἶναι τόσο πολλοὶ πῶς δὲν ἐπικρατοῦνε;

—Ἀκριβῶς γιὰτί εἶναι τόσο πολλοί. Ἐδῶ δὲ μποροῦν νὰ συνεννοηθοῦνε δυὸ καὶ θὰ συνεννοηθοῦν οἱ μυριάδες;

Ὁ Βενετός δὲ μπορούσε ἀκόμη νὰ συνέρθει. Κεῖνη ἡ κουβαριασμένη κακομοιριά, ὁ συνομιλητὴς του, ξεδιπλωνότανε ξαφνικά κι ἀπὸ μέσα τῆς ἀναπηδοῦσε μιὰ ἠλεκτρισμένη σκέψη, ἓνα πνεῦμα βίαιο καὶ σοφόν.

—Καὶ εἶσαι ἓνας καφετζῆς, ἔ; Τοῦ λέει μὲ κάποια ἐπίπληξη ὁ Βενετός: κι ἐξακολουθεῖς, καὶ ἐπιμένεις ἀκόμα νὰ εἶσαι ἓνας καφετζῆς;... Ἀ-α, εἶχα ἓνα κέφι νὰ σουβλίσω ἄνθρωπο σήμερα καὶ σὺ μοῦ ἔκοψες τὴ φόρα! Μὰ πού τὰ μάθες ὅλα αὐτά; Τρελλαῖνομαι! Πές μου!

Ὁ γέρος τοῦ 'δειξε τὸ τεζάχι.

—Τόσα πολλὰ πράματα διδάσκει τὸ τεζάχι; ρωτᾷ ὁ ἄλλος.

—Τὸ τεζάχι; Εἶναι θεωρεῖο πρώτης σειρᾶς. Εἶδα καὶ ἀκουσα χωρὶς νὰ μιλῶ—ἴσως καὶ γι' αὐτὸ ν' ἀκουσα καλά! Μὰ τὸ τεζάχι γιὰ μένα δὲν ἦταν μόνο θεωρεῖο. Ἦταν καὶ θρανίον. Ἀκόμα καὶ τώρα ἀπὸ κάτω εἶναι γεμάτο βιβλία.

—Ὅλο ὅλο αὐτὰ εἶναι πού διδάσκει;

—Ὅλο ὅλο αὐτά! Ἐνα τεζάχι βι-

βλία κι ένα τεζάχι ζωή! Διάβασα λίγα, καθώς βλέπεις. Μά μπορεί να μη μ' ωφελοῦσαν καὶ τὰ περισσότερα. Αὐτὰ ὅμως τὰ λίγα τὰ μεταχειρίστηκα. Ἐκανα τὴν ἐπαλήθευσή τους μετὰ τὴν ζωή. Τὰ διάβασα ἀπὸ πολλές φορές τὸ καθένα.

—Καὶ τώρα τ' ἄφησες;

—Τώρα διαβάζω τὸ μεγάλο βιβλίο, πὺν μόνο μιὰ φορά ὁ ἄνθρωπος προφταίνει νὰ τὸ διαβάσει.

Ὁ Βενετὸς κοίταξε τὸ χέρι του πὺν ἀπλώθηκε σὰ νὰ ἔδειχνε τὰ πέρατα.

—Ἐπρεπε κάτι νὰ γράφεις... Τοῦ λέει λίγο πὺν ὕστερα.

—Ναί, κάποτε εἶχα πάρει μιὰ τέτοια ἀπόφαση. Μά, εἶχα τόσα πολλὰ νὰ πῶ, πὺν δὲν ἤξερα ἀπὸ πὺν νὰ πρωταρχίσω καὶ τ' ἄφισα.

Ἡ κοβέντα εἶχε σχεδὸν ἀτονήσει. Ὁ γέρος τότε σηκώθηκε, κάνοντας νόημα στὸ συνομιλητὴ του νὰ τὸν περιμένει, καὶ πλησίασε ὡς στὸ τεζάχι. Ξαναγύρισε ἀμέσως κουβαλώντας μιὰ μπουκάλια ρακὶ καὶ δυὸ ποτηράκια. Κατόπι πήρε ἀπ' τὴν πιατοθήκη ἕνα πιατάκι, τὸ γέμισε στραγάλια καὶ ξανακάθησε στὸ τραπέζι:

—Ὀνομάζομαι Ραματᾶς, Ἀνάργυρος Ραματᾶς, εἶπε γεμίζοντας: δὲ θὰ σοῦ χρησιμέψει, ἀλλὰ τὸ λέω ἔτσι, ἀπὸ ἔθιμο. Ἐβίβα! Πᾶρε καὶ στραγαλάκια... Ξέρεις ποιά εἶναι ἡ πελατεία μου; Δέκα ξεκληρισμένα γεροντάκια πὺν πίνουν στὰ κουφὰ καὶ σωπαίνουνε. Χρόνια καὶ χρόνια ἔχουν ν' ἀκούσουνε φωνὴ τοῦτοι οἱ τοῖχοι.

—Δέκα πελάτες, λοιπόν!...

—Δὲ χρειάζομαι καὶ περισσότερους. Τί τοὺς θέλω; Τὸ περισσότερο εἰσόδημα θὰ ἦταν καὶ πειρασμός. Θὰ μοῦ πεις, τώρα, μέσα σ' ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια δὲν πέρασε καταδῶ ἡ τύχη; Ναί, πέρασε. Μά ἦταν πολὺ ὑποπτη καὶ τὴν πέταξα ὅξω μετὰ τὶς κλωτσιές. Ξέρεις πόσα χέρια μοῦ ἀπλώθηκαν γεμάτα χρυσάφι;

—Καὶ γιατί δὲν τὰ δέχτηκες;

—Ἦταν πολὺ βρώμικα!

Ἄρχισε νὰ ἐρεθίζεται πάλι κι ἦταν ἔτοιμος ν' ἀρχίσει πάλι τὰ μαστιγώματα, μά κάτι σημειώθηκε ἔξω ἀπ'

τὴν τζαμόπορτα. Μιὰ λυγρὴ σιλουέτα ἦρθε νὰ κορνιζωθεῖ στὸ πλαίσιο τῆς πόρτας καὶ νὰ κοιτᾷ διστακτικὰ μέσα. Ὁ γέρος τῆς ἔκανε νόημα ν' ἀνοίξει καὶ νὰ μπεῖ.

—Δὲν πιστεύω νὰ πετάξεις κι αὐτὴ τὴν τύχη! Τοῦ λέει γελώντας ὁ Βενετὸς.

—Αὐτὴ εἶναι ξένη τύχη...

Ἡ γυναῖκα εἶχε μπεῖ. Ἦταν μιὰ νέα, λυγρὴ, ντελικάτη γυναῖκα. Γέλασε ὅπως θὰ γελοῦσε ἡ ἴδια ἡ χάρη καὶ ρώτησε γιὰ τὸ νούμερο 8.

—Τίνος σπίτι; ρωτᾷ ἀπὸ συνήθεια ὁ γέρος.

Ἡ δεσποινὶς ἔπεσε σὲ ἀμηχανία:

—Τὸ... τὸ νούμερο 8 ζητῶ. Δὲν ἔχω πρόχειρο τ' ὄνομα...

Ὁ Ραματᾶς δὲν περίμενε ν' ἀκούσει περισσότερα. Ἀπλώσε τὸ μπράτσο του:

—Τράβα δεξιά. Τρεῖς πόρτες σιδερένιες, μιὰ ξύλινη. Ἀνοίξε τὴν ξύλινη.

Ἡ νέα εὐχαρίστησε ντροπισμένη καὶ βγήκε. Ὁ γέρος κουνούσε θλιβερά τὸ κεφάλι.

—Γιατί εἶπες «ἀνοίξε» κι ὄχι «χτύπα»; τὸν ρωτᾷ σκανδαλισμένος ὁ Βενετὸς.

—Κι ἅμα χτυποῦσε ποῖος θὰ τῆς ἀνοίγε;

—Καλά... καὶ πῶς εἶναι δυνατό ν' ἀνοίξει τὸ σπίτι ἀνθρώπου πὺν δὲν θυμάται οὔτε τ' ὄνομά του;

—Ἐχει ὅμως τὸ κλειδί του. Μὴ μένεις μετὰ τὸ στόμα ἀνοιχτό: Μάλιστα! Αὐτὸς ὁ ἄγγελος πηγαίνει στὴ γκαρσονιέρα ἐνὸς ἔμπορα προβιῶν.

—Αὐτὴ; Αὐτὸ τὸ πᾶναγνο πλᾶσμα; Στὴν ἀγκαλιά ἐνὸς ἐμποροῦ προβιῶν; Ἀπορῶ!

—Ἄμα τὸν δεῖς κιόλα θ' ἀποβλακωθεῖς ἀπ' τὴν ἀπορία.

—Μά ὄχι! Δὲν εἶναι δυνατό! Δὲν πρέπει!

—Καὶ πότε ἔγινε στὸν κόσμο ἐκεῖνο πὺν πρέπει; Ἐπρεπε ν' ἀπορήσεις γιὰ τὸ σωστὸ ἂν τὸ βλεπες. Μά, ἀπελπίσου: Αὐτὸ δὲν πρόκειται νὰ τὸ δεῖς ποτέ! Ἄστα!... Στὴ γειά σου! Καὶ σὲ μένα, καλὰ τέλη... Πφ! Εἶναι ἕνα παλιόσπιρτο.

—Δὲν βρίσκεις πιά ἀγνὸ τσίπουρο... Λέει δυσφορώντας ὁ Βενετὸς.

—Κι' ὕστερα περιμένεις νὰ βρεῖς ἀγνὴ γυναῖκα!

Σκοτείνιασε ξάφνου ἀπὸ βαρεῖα θλίψη. Τὰ μάτια του γιόμισαν σκιές. Ξεχείλισε ἕνα ποτήρι ρακὶ καὶ τὸ χύσε θυμωμένα μέσα στὸ ἀνοιχτό του στόμα.

—Θὰ σοῦ πῶ μιὰ ἱστορία, Βενετέ!

Ὁ Βενετὸς ἀπόρησε, γιατί δὲ θυμήθηκε ποτὲ νὰ τοῦ εἶχε πεῖ τ' ὄνομά του: μά δὲ θέλησε νὰ τοῦ ταραξεί τὸν εἰρμό του. Ἀκούμπησε λοιπὸν στὴν παλάμη του καὶ τὸν ἄκουσε.

—Ναί, μιὰ ἱστορία, μά κουτὴ, θεόκουτη. Ἐχουν περάσει χρόνια πολλὰ ἀπὸ τότε, μά κάθε φορά πὺν τὴ θυμοῦμαι, πνίγομαι. Μοῦ εἶχε συμβεῖ ἔδῳ, στὸ ἴδιο αὐτὸ μαγαζάκι πὺν τότε κρατοῦσα καὶ τὸ διπλανὸ παραμάγαζο. Κοιμόμουν χειμῶνα καλοκαίρι ἔδῳ. Κοιμόμουν—ὁ λόγος τὸ λέει, γιατί τὴν περισσότερὴ νύχτα τὴν περνοῦσα ἀγρυπνας. Ἡ νύχτα γιὰ ἕνα μόνο ἄνθρωπο μοιάζει με φυλακή, με κόλαση. Ἡ μέρα ἀποχεχνιέται, ποῖος ξέρει πὺν, καὶ δὲ λέει νὰ φτάσει. Μιὰ τέτοια νύχτα, πὺν δὲν ἦταν νὰ ξεμερώσει, καθόμουν κι ἀφουγκραζόμουν τὴν βροχή. Ἐκανα τὸ κάθε τί γιὰ νὰ ῥθεῖ ὁ ὕπνος καὶ κείνο πὺν κατάφερα ἦταν νὰ ῥθεῖ ἡ ἀϋπνία. Μά ἡ ἀϋπνία αὐτὴ τὴν φορά δὲν ἦταν κάτι ἄψυχο. Ζωντάνεψε: Ἦρθε μετὰ τὴ μορφὴ μιᾶς σκύλας, μιᾶς ξεπαγιασμένης νιάς σκύλας, ἀπ' αὐτὲς τὶς σκύλες πὺν μόνο γυναῖκα μπορεῖ νὰ τὶς παραβγεῖ. Καὶ γυναῖκα ἦταν! Ἐξῶ ἔβρεχε λυσασμένα. Ὁ τσίγκος τῆς γειτονικῆς παραγκας ἔπαιζε ἕνα μονότονο ἀηδιαστικὸ σκοπὸ. Τὸ ἴδιο μονότονο σκοπὸ πὺν ἔπαιζε ἀπὸ δεκάδες χρόνια τώρα καὶ μοῦ ἀρρώσταινε τὸ κεφάλι.

Θὰ ἦταν ἡ ὥρα τρεῖς κι ἡ βροχὴ εἶχε ἀρχίσει ἀπ' τὶς ἔξη τὸ ἀπόγεμα. Κάπου κάπου ὁ ἀέρας ἄρπαχνε μιὰ δέσμη νερὸ καὶ τὴν ἔρριχνε μετὰ φόρα στὸ τζάμι μου. Ὑστερὰ πάλι ὁ ρυθμὸς τῆς θύελλας ἐξανέπεφε στὴ βασιαντικὴ μονοτονία του. Ξαφνικὰ λοιπὸν (στὴν ἀρχὴ νόμισα πῶς ἦταν ἀπ' τ' ἄφτιά μου), μέσα στὸ χαλα-

σμό, ἄρχισαν νὰ ξεχωρίζουνε κάτι βιαστικὰ χτυπήματα, κάτι κομμένες φωνές. Ἐπνίξα τὴν ἀναπνοή μου. Τὰ χτυπήματα δυνάμωναν ὀλοένα, ὀλοένα... Φώναξα: «Ποῖος;» Ἐνα ξεψυχισμένο τουρτούρισμα, κάτι ἀνάμεσα σὲ λυγμὸ καὶ παρακάλιο, μοῦ ἀπάντησε καὶ χτυπήματα, πολλὰ χτυπήματα. «Τί ζητᾶτε;» Εἶχα ἀνασηκωθεί στὸ μεντέρι μου. «Ἀνοίξτε! ἀνοίξτε... ἀνοίξτε!» ἦταν ἡ ἀπάντηση, κομμένη ἀπ' τὰ ρίγη καὶ τὰ κλάματα. «Περιμένετε!» Πέρασα βιαστικὰ στὰ πόδια μου καὶ συρτοπάπουτσα, ἔρριξα πάνω μου μιὰ κουβέρτα καὶ πήγα ν' ἀνοίξω. Δὲν πρόφτασα νὰ χαράξω τὸ πορτόφυλλο κι ὁ ἀγέρας μαζί μ' ἕνα κύμα βροχῆς πέταξε μέσα κι αὐτὴν. Ἔσταξε σὰ νὰ ἦταν ἡ ἴδια βροχή. Ἐνα τίτινο, ψεύτικο ρουχαλάκι εἶχε κολλήσει ἀπάνω τῆς τόσο πὺν σχεδὸν τὴν εἶχε γυμνώσει. Ἐκλεισα βιαστικὰ τὴν βροχὴ ὅξω πὺν τὴν καταδίωκε, καὶ γύρισα σ' αὐτή. — «Γλυτώστε με: τελειῶνω!» πρόφτασε νὰ μοῦ πεῖ κι ἔπεσε, ἕνας μουσκεμένος σωρὸς στὸ πάτωμα. Ἐβαλα κάθε δύναμη, κάθε μέσο γιὰ νὰ τὴν συνφέρω. Τὴ γδύνω, τὴν τυλίγω στὴν κουβέρτα, τὴν ποτίζω κονιάκ. Ἀνάβω φωτιά, ζεσταίνω πετοσέτες καὶ τὴ στεγνώνω, ζεσταίνω ἕνα κουστοῦμι μου καὶ τῆς τὸ φορῶ, τὴν ξαναποτίζω κονιάκ, τῆς βράζω φασκόμηλο, τὴν ταίζω, τῆς στρώνω μαλακά νὰ κοιμηθεῖ... Μοῦ γέλασε μετὰ μιὰ πρωτόγνωρη εὐτυχία. Μοῦ εἶπε «εὐχαριστῶ» μετὰ τὰ μάτια, ἕνα εὐχαριστῶ! Τέτοιο μεγάλο καὶ ἀληθινὸ «εὐχαριστῶ», μόνο μετὰ τὰ μάτια μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ...

Πέρασε τὸ χέρι του ἀπ' τὸ μέτωπο καὶ σῶπασε. Τὰ μάτια του λαμπύριζαν.

—Νὰ πῶ περισσότερα; Λέει λίγο ὑστερώτερα: Ἡ γυναῖκα κείνη, πὺν οὔτε τὴ ρώτησα ποτὲ ποῖος τὴν ἔφερε (γιατὶ ἕνα ἤξερα: πῶς τὴν ἔφερε ὁ ἀέρας), σὲ λίγο, μετὰ τὶς φροντίδες μου, μετὰ τὶς θυσίες μου ἔγινε ἕνα λουλούδι πὺν ρίζωσε μετὰ στὸ σπίτι μου, κι ἔδω... (ἔπιασε τὴν καρδιά του:) Ἦταν σὰ νὰ εἶχε γκρεμίσει ὁ τοῖχος αὐ-

τοῦ τοῦ κοιμητηριοῦ μου καὶ νὰ μπή-
κε ὁ ἥλιος μέσα! Κι ἐγώ, ὁ μίζερος,
ὁ παραπονιάρης, ποὺ ζήλευα ὅλους
τοὺς χαϊδεμένους τῆς ζωῆς, ἄρχισα νὰ
ζηλεύω, γιὰ τὴ χρυσή του τύχη, νὰ
ζηλεύω τὸν ἑαυτό μου!

Ὁ Βενετὸς τὸν κοίταξε ἀσυναίσθη-
τα καὶ βαθειὰ στὰ μάτια

— Μὴ μὲ κοιτᾷς πιά, καλέ μου! Τοῦ
λέει παραπονεμένα ὁ γέρος: Εἶναι εἴ-
κοσι χρόνια πιά ποὺ ἔπαψα νὰ τὸν
ζηλεύω. Ὁ ἥλιος ἔμεινε ἐδῶ μέσα ἔξη
μῆνες, κι ὕστερα... βασιλεψε γιὰ παν-
τοτινά. Ὁ τοῖχος ξαναορθώθηκε μόνος
του, πιὸ βαρὺς καὶ πιὸ μαῦρος καὶ μ'
ἔθαψε μαζί μὲ τὰ παλιά μου ἔπιπλα...

— Ἐξή μῆνες λοιπόν;

— Ναί! Στους ἔξη ἀπάνω εἶχε ἀρ-
χίσει νὰ μοῦ παραπονιέται ὅτι βρω-
μοῦσα... «καφεδίλας». Ναί. Τόσο λε-
πτὴ μύτη εἶχε ἡ ἀρχόντισσά μου!
Στὸ τέλος τότε μ' ἄφισε, χωρὶς προει-
δοποίηση, χωρὶς λέξη, δίχως ἀφορμή...
Καί, ξέρεις, ἴσα ἴσα τὴ μέρα, ποὺ εἶχα
ἀγοράσει ἕνα μπουκαλάκι μυρωδιά...
Νά, αὐτό! Ναί: ἴσα ἴσα, αὐτὴ τὴ μέρα...

Ἐψαξε σὲ μιὰ μωστικὴ τσέπη κι ἔ-
βγαλε ἕνα κίτρινο μπουκαλάκι. Τὸ
ἄφισε ἀπάνω στὸ τραπέζι καὶ ἀφο-
σιώθηκε νὰ τὸ βλέπει μὲ ἀπερίγρα-
πτὴ θλίψη. Κατόπι κοίταξε τὸ Βενετὸ
θολά:

— Γιατί; Γιατί; Καὶ σὲ λίγο: Ἄν
θέλεις τώρα, ἄκουσε καὶ τὸ τέλος. Θά
νομίζεις, βέβαια, πὼς ἡ γυναῖκα αὐτὴ,
ποὺ τὴν πείραζε ἡ μυρωδιά τοῦ καφέ,
θά 'φυγε μὲ κανέναν μυρωδάτο ἄνθρω-
πο, ἔ; μὲ κανέναν ἴσως μυροπώλη. Ἐ,
ὄχι! Ἐφυγε — πὼς νὰ στὸ πῶ; μ' ἕνα
λαγουμιτζή! Μ' ἕναν ἄνθρωπο ποὺ
ἦρθε νὰ μᾶς καθαρῇ τὸ βόθρο! Ναί,
μ' ἕναν τέτοιο ἔφυγε... Μά, ἄχ! γιὰτί
νὰ μὴ μὲ περίμενε ὥς στὸ βράδυ; Θά
'βλεπε τότες πόσο ὠραία θά μύριζα!

Σήκωσε τὸ μπουκαλάκι εὐλαβικά,

τὸ τύλιξε καὶ τὸ ξανάχωσε στὴν τσέπη
του. Καὶ ξανακοίταξε πάλι τὸ Βενετὸ
μὲ κείνη τὴν πικρὴ, τὴ θλιμμένη του
ἀπορία:

— Γιατί;...

Ἐγινε μιὰ παρατεταμένη ἡσυχία.

— Καὶ δὲν ἔμαθες τίποτα πιά γι' αὐ-
τὴν; Ρώτησε ὁ Βενετὸς.

— Ποτέ! Χάθηκε σὰ νὰ τὴν κουβά-
λησαν φαντάσματα. Ἄχ, δὲν ἤθελα
τίποτα, τίποτα, παρὰ νὰ τὴν ἀντάμω-
να κάποτε, ὄχι γιὰ τίποτ' ἄλλο, μὰ
γιὰ νὰ τῆς ἔδειχνα τὸ μπουκαλάκι.
Ἄχ, γιὰτί νὰ μὴ μὲ περίμενε ὥς στὸ
βράδυ;...

Ἐνας πελάτης μπήκε στὸ μαγαζί.
Ὁ Βενετὸς σηκώθηκε. Προτοῦ νὰ φύ-
γει, ἔσκυψε ἀπὸ πάνω του καὶ τὸν ἔ-
πιασε ἀπ' τὴν πλάτη:

— Θέλεις νὰ γίνεις, σύντροφός μας,
νὰ γίνεις δικός μας; Τοῦ λέει κοιτῶν-
τας τὸν θερμὰ στὰ μάτια: Θὰ εἴμα-
στε ἀχώριστοι.

— Ὅχι! ἀπαντᾷ σταθερὰ ὁ γέρος:
Γιὰ νὰ μέινετε ἀχώριστοι θὰ εἶναι
ἀνάγκη νὰ μέινετε δυό. Ἐνας κι ἕνας
κάνουν δυὸ καὶ κάποτε ἕνα ν. Οἱ τρεῖς
ὁμως δὲν κάνουν κανέναν...

Καὶ σηκώθηκε:

— Ἀειντε, καλὴ ἀντάμωση!

Καὶ καλὴ τύχη!

Ὁ Βενετὸς κατέβηκε μὲ φορτωμένο
κεφάλι τὸ πέτρινο σκαλοπάτι καὶ χά-
θηκε μέσ' στὶς γειτονιές. Τὸ κέφι του,
κεῖνο τὸ γάργαρο, εἶχε γίνεϊ τώρα
συλλογή. Περπατοῦσε ὅλη μέρα χω-
ρὶς κατεύθυνση καὶ σκοπὸ, μέσα στὰ
λασπωμένα σοκάκια, καὶ μόνο σὰν
ἔπεσε μουντὴ κι ἀνεξιχνίαστη ἡ νύ-
χτα, μπήκε στὸ θέατρο, ὅπου μπροστὰ
σ' ἕνα κοινὸ στρυφνὸ κι ἀκατανόητο
ἄρχιζε νὰ παίζεται ἡ τύχη τους σὲ
τρεῖς καὶ τελευταῖες πράξεις...

(Συνεχίζεται στὸ ἐρχόμενο)

ΕΠΙΤΑΦΙΟ ΣΧΕΔΙΟ

ἘΤΟΝ Ἄγγελο, ποὺ κάποτε θὰ φτάσει,
δῶσε ξανθὸ κρασί σὲ μαῦρο τάσι.

Καὶ μίλησε στὸν Ξένο: — Σύντροφιά του
εἴταν τὸ σύγγεφο, ποὺ φεύγει κάτω...

Μὰ τί νὰ πεῖς ἐσὺ γιὰ τὰ ὄνειρό μου;
σκῦψε καὶ στήσε πύργους μὲ τὴν ἄμμο.

Γιὰ τὴ χαρὰ μου, σφράγισε τὸ στόμα
κ' ἕνα σταυρὸ χαράκωσε στὸ χῶμα.

Καὶ πὲς στὸν Ἄγγελο, ποὺ θὰ 'χει φτάσει
πάνω ἀπὸ θάλασσες, πέρα ἀπὸ δάση,

μὲ φωνή, ποὺ σὰ δρόσο θὰ μὲ ράνει:
— Γὰ τὴν ἀγάπην ἔχει αὐτὸς πεθάνει...

ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΑΜΑΡΑΚΗΣ

ΤΟ ΜΩΒ ΤΑΖΙΔΙ

ΜΙΑ φρεγάδα ἀπὸ μώβ θαμπό μετάξι
μες στο λιμάνι σύρθηκε ν' ἀράξει.

Γλωστράει σὲ θάλασσα ρηχὴ
σαν παραμύθι σὲ παιδιοῦ ψυχὴ,

ἀπογερμένη στό 'να πλάϊ, καθὼς
τὴν πασχαλιά βαραίνει ὁ μώβ ἀνθός.

Στὰ γνάλινα πανιά τῆς ἔχει πάρει
τὴ νύχτα, τ' ἀστρα, τὸ φεγγάρι.

Δίχως ναύτη καὶ δίχως τιμονιέρη
ἀπὸ τῆς καταχνιάς ἦρθε τα μέρη...

Σε λίγο το μετάξι θα ξεφτῇσει
καὶ θα το πάρει ὁ ἀνεμὸς στὴ δόση.

ΡΕΝΑ ΚΑΡΘΑΙΟΥ

KARABANI

ΝΕΡΟ μιὰ στάλα νὰ 'βρεχα τὰ φλογισμένα χεῖλη,
νὰ δροσίζα τὸ μέτωπο, ποὺ φλέγει ὁ πυρετός...
Βαρὺ τὸ σῶμα σέρνεται στὴν ἄμμο, ξετυλίγει
τὴν ἀμανοῇ σιλουέττα του στὸ θάμπος τῆς νυχτός.

Σ' αὐτὸ τὸ χέρι σὲ φορῶ, ρουμπίνι; Νά 'σουν τώρα,
ὅσο εἶσαι ἐδῶ στὸ δάχτυλο, γλυκόπιτο νερό,
εἶτε αἶμα στάλα, νὰ σὲ πιῶ! Κι ἴσως περάσῃ ἡ μπόρα
τῆς ἄγριας φλόγας, ποὺ ἀναψε τῆς δόρας τὸν καιρὸ...

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΡΕΠΙΕΤΟΣ

ΑΙΣΘΗΜΑ

ἘΑ ΜΙΑΣ πηγῆς ἀνάβουσμα βαθὺ
ἡ ἀγάπη αὐτὴ μέσ' στὴν ψυχὴ μου τρέχει
κ' ἔχει, κρυφὸ ποτάμι, ξαπλωθῇ
καὶ γύρω τὶς ξερὲς βραγιές μου βρέχει.
Καὶ νά, μέσ' στὰ καθάρια του νερά
σκύβουν τὰ ρόδα, λούζονται φτερά,
κόκκινους ἴσκιους ρίχνουν οἱ ἀνεμῶνες,
σ' Ἀπρίλη ἀναστημένες ξαφνικό.
Καὶ τὸ τραγούδι τώρα ποὺ ἀγριῶ
οἱ εὐγενικὲς καρδιὲς τὸ νοιώθουν μόνες.

Π. Ν. ΜΑΡΑΒΕΓΙΑΣ

ΔΕΜΕΝΑ ΑΡΜΟΝΙΚΑ...

ΔΕΜΕΝΑ ἀρμονικά μὲ τέχνη τόση
ὅλα: τὸ ἄνθος, τὸ σύγγεφο, ἡ φωνή
φωτιά ἡ ζωὴ καὶ σ' ὅλα ἔχει φωντῶσει,
τὸ κάθε ζούδι χαϊδεῖται ἡ ποιεῖ.

Καὶ μόνο 'εσύ, ψυχὴ, σ' αὐτὴ τὴ βράση
καὶ στὸ γοργοξετύλιγμα τῆς ζωῆς,
στέκεις μακριά, τὸ πᾶν σὰ νὰ 'χεις χάσει,
ἐρημὸ δέντρο ποὺ φυλλοροεῖς...

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΟΤΑΝ πρωτοβγήκε στα βιβλιοπωλεία η κρατική «Νεοελληνική Γραμματική», που ανάμεσα στα μέλη της συντακτικής-της επιτροπής το έβλεπε η μοίρα να είμαι κι' εγώ, μερικοί φίλοι που τύχαινε ν' ανταμώσω μου έλεγαν πολλά καλά λόγια για να παινέσουν αυτή την εργασία. Όμως τί ειρωνεία! Τα παινέματά-τους τόνιζαν ακριβώς εκείνα τα σημεία που για μένα είναι καυτερά βελόνια μέσα στη συνείδησή-μου. Και ένιωθα την ανάγκη να δικαιολογήσω τον εαυτό-μου και όχι να τους ευχαριστήσω γι' αυτά! Γιατί όλα αυτοί, που, φυσικά, τύχαινε να είναι άνθρωποι συντηρητικοί και αναποφάσιστοι, μου έκαναν τα κυπλιμένα-τους ίδια-ίσια για όσα συντηρητικά α ν α γ κ α σ τ ή κ α μ ε να δεχτούμε σ' αυτή τη γραμματική.

Ώστόσο, ύστερ' από το άρθρο που δημοσίεψε ο κ. Μανόλης Τριανταφυλλίδης στο χρονικό-επικριτικό τεύχος τούτου του περιοδικού, θαρρώ πως δεν έχω να πώ πολλά πράγματα γι' απολογία-μου. Εκεί δηλώνεται καθαρά πως η γραμματική που έβγαλε ο «Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων» γράφτηκε «με πρωτοβουλία του Κράτους για να ρυθμίσει τη σχολική δημοτική». Ακούτε; Τη σχολική δημοτική! Αυτό καταλαβαίνει ο καθένας τί πάει να πεί. Πάει να πεί πως, όπως γράφει ο κ. Τριανταφυλλίδης, αυτό το βιβλίο «προορίζεται για παιδιά των σχολείων, που διδάσκονταί, καθώς είναι πολύ γνωστό, και την ν α θ α ρ ε ύ ο υ σ α, με την ορθογραφία-της κι' αυτήν» και που είναι υποχρεωμένα να διαβάζουν τα νεοελληνικά αναγνώσματα όπου παρουσιάζονται και κείμενα σε μιχτή γλώσσα. Ο κ. Τριανταφυλλίδης προσθέτει πολύ σωστά πως «αυτή είναι η γλωσσική πραγματικότητα για τον Έλληνα μαθητή».

Όστε όσοι βρέθηκαν τόσο πρόθυμοι να παινέσουν την εργασία που έγινε — και το κυριότερο και επιστημονικότερο μέρος απ' αυτήν το χρωστούμε στον πρόεδρο και εισηγητή της συντακτικής επιτροπής, τον κ. Τριανταφυλλίδη — ας μελετήσουν καλά τον πρόλογο της γραμματικής και το άρθρο αυτό του προέδρου. Και ας προσπαθήσουν να ωφεληθούν από τη «Νεοελληνική Γραμματική», ξεκαθαρίζοντας το τί ανήκει στη ζωντανή-μας γλώσσα και το τί ανήκει στο σχολικό βουρλάκι που λέγεται καθαρεύουσα και στις παιδαγωγικές-του ανάγκες. Ας λογαριάσουν ακόμη πως αυτή η γραμματική έπρεπε να έχει την έγκριση του Υπουργού της Παιδείας, και πως στο Υπουργείο της Παιδείας υπάρχει και εκπαιδευτικό συμβούλιο που έχει χρέος να προστατεύει τόσο τη δημοτική όσο και την καθαρεύουσα, και που έχει να υπολογίσει τα όσα προσταίζει η παιδαγωγική. Όσο για την παιδαγωγική, αν θέλει κανείς να λάβει μια ιδέα ως πού αυτή μπορεί να φτάσει, στον τόπο-μας, ας σκύψει να μελετήσει τη «Δίχη των τόνων», αυτό το μνημειακό για τη νεοελληνική επιστήμη βιβλίο που μας χάρισε η «παιδαγωγική δίωξη του καθηγητή Ι. Θ. Κακριδή». Εκεί, μαζί με πολλά άλλα θα βρεθώ και μαζί διασκεδαστικά, θα δει πως στοχάζεται ο πρύτανης της ελληνικής παιδαγωγικής, που υποστηρίζει πως, όπως θέλουν «ορισμένες ψυχολογικές αρχές», αν γινότανε πιο απλή η ορθογραφία-μας, θα δυσκολυνόμαστε να τη...μάθουμε!

Υστερ' απ' αυτά λέω στον καθένα καλοπροαίρετο άνθρωπο να θυμάται πάντα:

1) Πως η «Νεοελληνική Γραμματική» είναι γραμματική της σ χ ο λ ι κ ή ς δημοτικής, όπως είναι, δυστυχώς, ανάγκη να διδάσκεται γι' α τ ή ν ώ ρ α στα σχολεία-μας.

2) Πως η «Ν. Γραμματική», όταν με το καλό η δημοτική-μας γλώσσα θα γίνει η αποκλειστική γλώσσα των σημερινών Ελλήνων, θα ξανατυπωθεί αλλαγμένη σε πολλά σημεία, γιατί δε θα έχει πιά να λογαριάζει ούτε την καθαρεύουσα, ούτε την παράδοση παιδαγωγική του αθηναϊκού πανεπιστημίου.

3) Πως, για την ώρα, εμείς όλοι οι άλλοι, που δεν είμαστε αναγκασμένοι να κανονίζουμε τη γλώσσα-μας μέσα στα όρια της σχολικής πολιτικής, πρέπει να τη μελετήσουμε, αυτή τη γραμματική, γιατί έχουμε να μάθουμε απ' αυτήν πολλά πράγματα, μα όχι και να την ακολουθήσουμε τυφλά και υπάκουα. Ιδίως οι λογοτέχνες πρέπει να συλλογιστούν πως γι' αυτούς δεν υπάρχει καθαρεύουσα, πως στο δούλεμα της γλώσσας-μας αυτοί πρέπει να τη γαίνουνε μπροστά, και πως η μελλούμενη γραμματική της δημοτικής α υ τ ο ύ ς θα έχει υπεύθυνους οδηγούς όταν θα διατυπώνει τους κανόνες μιάς σωστής, κανονισμένης και καθαροαίματης νεοελληνικής γλώσσας.

4) Πως στην ορθογραφία εμείς δεν είμαστε υποχρεωμένοι να λαβαίνουμε υπόψη πως υπάρχει καθαρεύουσα. Και ούτε είναι σωστό γα γυρίζουμε πίσω. Δε θα σημειώνουμε την υποταχτική εκεί που δεν υπάρχει. Θα κρατήσουμε την κατάληξη ε ι και στη μοναδική που υπάρχει υποταχτική του αορίστου, γιατί είναι αρκετή η ιδιαίτερη μορφή-της για να

τη χαρακτηρίσει (οι τύποι: φύγω, γράψω, φύγεις, γράψεις, δεν υπάρχουν παρά μόνο ως τύποι της υποταχτικής).

5) Πως η τονική μεταρρύθμιση είναι απαραίτητη για να πάψει η ψευτιά της τάχατε ιστορικής ορθογραφίας στη δημοτική και ο μάταιος κόπος για να τη μαθαίνουμε.

Και στην ορθογραφία, όπως και στη γραμματική, η λογοτεχνία πρέπει να πρωτοπορεί. Όταν η συντακτική επιτροπή της «Νεοελληνικής Γραμματικής» ζήτησε από τον τότε υπουργό της Παιδείας την έγκρισή-του για να τυπωθεί η γραμματική μ' έ ν α ν μόνο τόνο και χωρίς τα πνεύματα, ο υπουργός αποκρίθηκε πως έβρισκε το πράγμα κάπως πρόωρο, αφού και από τους λεύτερους λογοτέχνες όσοι εφαρμόζουν αυτό το σύστημα μετριούνται ακόμη (έτσι είπε) στα δάχτυλα του ενός χεριού. Αυτό ακριβώς έγινε τότε αφορμή να συναχτούμε στη «Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών» πολλά από τα μέλη της «Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών» και ν' αποφασίσουμε την απλοποίηση γενικά της ορθογραφίας και ειδικά την τονική μεταρρύθμιση, που από τότε την εφαρμόζει και αυτός που γράφει τούτα τα σημειώματα. Την απόφαση αυτή είχε σκοπό να την τυπώσει η «Εταιρεία Λογοτεχνών» και να την κυκλοφορήσει ανάμεσα στα μέλη-της και σ' άλλους ανθρώπους των γραμμάτων. Όμως τα εθνικά γεγονότα που ακολουθήσαν μας ανάγκασαν ν' αναβάλουμε ένα πράγμα που αργά ή γρήγορα θα το κάνουμε.

Για την ώρα, θα είτανε καλό να συμφωνήσουμε, όσοι γράφουμε, σε μερικά κύρια σημεία από κείνη την απόφαση. Αυτά θα τα διατυπώσω στο ερχόμενο σημειώμά-μου.

K. ΚΑΡΘΑΙΟΣ

R.-M. RILKE
(1876 - 1926)

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΡΙΝΗ ΒΡΟΧΗ

ΜΕ ΜΙΑΣ στο πάγκο απ' ό,τι προαινίζει
κανείς δεν ξέρει τί μα κάτω έχει χαθή
νοιώθει πώς πιο κοντά στο τζάμι τον θά 'ρθη
και θα σιωπά. Μόνο έντονα σφυρίζει

το νεροποίλι απ' το δρομύ με φόρα,
σ' έναν Ίερώνυμον ή σκέψη μας πηγαίνει:
"Ετσι πολύ ζήλος και μόνωση πληθαίνει
από τη μιάν αυτή φωνή που ή μόρα

θ' ακούσει. "Εχουν της σάλλας τραβηχτή
με τις εικόνες τους οι τοίχοι να χαθούνε,
σάν ό,τι λέμε να μην πρόπει να το ακούνε.

Στά ξέθωρα ταπέτα ως σε καθρέφτη
το άβέβαιο φως απογεννιάτων πέφτει
που σάν παιδιά τά 'χαμε τόσο φοβηθή.

NANOYPIΣMA

ΑΝ ΣΕ χάσω έναν καιρό,
θα κοιμάσαι, τάχα, δίχως
ως κορφής φιλόρας ήχος
πάνω σου να ψιθυρώ;

Δίχως ν' αγροπιά κι ακόμα
λόγια, σά ματιών σκοπό,
εδώ στα στήθη να σκορπώ,
εδώ στα μέλη σου, στο στόμα;

Δίχως να σ' έχω αποκλείσει
και στον κόσμο σου μονάχη
αφήσει, ως κήπον όπου να 'χη
μελισσόχορτα γεμίζει;

Μετάφραση: ΙΣΙΔΩΡΑΣ ΚΑΜΑΡΙΝΕΑ

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1943

Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΜΑΣ

Ο αναγνώστης των «Πειραιϊκών Γραμμάτων» ἐπρόσβλεπε βέβαια πὼς δὲν εἶναι μόνο τεχνική ἢ τελευταία ἀναμόρφωσή τους. Φανερὴ γίνεται ἡ προσπάθεια, νὰ πλουτίζεται ὁλοένα ἡ ὕλη τοῦ περιοδικοῦ μὲ ποικίλα καὶ σημαντικὰ περιεχόμενα, λογοτεχνικοῦ κυρίως ἐνδιαφέροντος καί, προπάντων, ἑλληνικά. Νέα λοιπὸν σειρά ἀπὸ τοὺς ἀξιώτερους πνευματικούς μας δημιουργοὺς τιμοῦν, τακτικά ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος, τὸ περιοδικό μας, ἐνισχύοντας πολὺτίμα τὸ ἐπιτελεῖο τῶν διαλεχτῶν του συνεργατῶν. Οἱ ἀναγνώστες μας ἀπολαμβάνουν ἤδη τὸ μυθιστόρημα τοῦ κ. Μ. Λουντέμη, μετὰ ἀπὸ ἀνθρώπινο οἶκτο καὶ τόσο λυρικά διανθιζόμενο· ἐμβραθύνουν σὲ διδάγματα τῆς πρωτότυπης πραγματείας τοῦ μοναδικοῦ μας ἐπιστήμονα αἰσθητικοῦ καὶ αὐθεντικοῦ τῆς τέχνης ἱστορικοῦ κ. Θ. Μουστοξύδη, τόσο γλαφυρὰ δομένης ἀπὸ τὰ γαλλικά ἀπὸ τὸν κ. Αἰμ. Χουρμούζιο· ἐκτιμοῦν τὸ πνεῦμα τῆς κριτικῆς γιὰ τὸ θέατρο συνεργασίας τοῦ κ. Α. Κουκούλα, ποὺ εὐγενικά διαδέχεται τὸν κ. Μ. Ροδᾶν, εἰλικρινῆ πάντοτε καὶ ἀξιοβηθὲ τῆς προσπάθειάς μας. Καί, σήμε-
ρα, τ' ὄνομα τοῦ κ. Σ. Μυριβήλη, μὲ τὸ τακτικὸ ἄρθρο του, ὅπου θὰ ἐξετάζει κατὰ μὴ-
να θέματα τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς, κοσμεῖ τὰ «Πειραιϊκά Γράμματα», κοντὰ σ' ἐκεῖνα, τοῦ κ. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, ποὺ θὰ συνεχίσει τὴν σειράν των πολυεκτιμημένων μελετημάτων του σὲ ζητήματα τῆς λογοτεχνίας μας· τοῦ κ. Ρ. Γκόλφη, ποὺ ἐξασφαλίστηκε ἡ λυρική καὶ κριτική του συνεργασία· τοῦ κ. Κ. Καβαλίου, μὲ τὰ φωτεινὰ στοχασμοὺ γλωσσικὰ σημειώματά του. Μαζὶ δὲ μὲ τὸν εὐρύτερον συντακτικὸν αὐτὸν κύκλο τους τὰ «Πειραιϊκά Γράμματα» καταβάλλουν φροντίδα νὰ ἐμφανίζονται ἐκάστοτε μεταξὺ τῶν σελίδων τους καὶ οἱ λοιπές πνευματικὲς δυνάμεις τοῦ τόπου, ὥστε τὸ περιοδικὸ ν' ἀποβῇ ἓνα, μ' ἐκδηλώσεις συγχρονισμένου ἐνδιαφέροντος, βῆμα τῆς ἐθνικῆς μας λογοτεχνίας. Καί γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ, τὸ περιοδικό, ποὺ βασίζεται οἰκονομικά στὸ ἀναγνωστικὸ τοῦ κοινῷ, νομίζει πὼς ἔχει τὸ δικαίωμα, νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τοὺς φίλους του, νὰ τὸ περιβάλλουν πάντοτε μὲ συμπάθειαν, ἐνισχύοντάς το καὶ συντελώντας ὥστε νὰ εὐρύνεται διαρκῶς ὁ κύκλος τῶν ἀγοραστῶν, τῶν συνδρομητῶν του.

ΜΙΑ ΕΞΗΓΗΣΗ

Ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος περιωρίστηκεν ἐλαφρὰ τὸ σχῆμα τοῦ περιοδικοῦ μας. Σὲ τοῦτο μᾶς ἀνάγκασε ἡ ἔλλειψη πλέον χαρτιοῦ σὲ διαστάσεις ἐκείνου ποὺ πρὶν ἐχρησιμοποιού-

σαμε, ἐντελῶς δ' ἐξῆσαν κ' ἐνὼ ἦταν ὑπὸ τὸ πίεσθῆρι οἱ σελίδες, μεγαλύτερες μάλιστα κατὰ 4 στίχους ἐκάστη. Ἡ διαφορὰ λοιπὸν τῆς ἐμφάνισης εἶναι πὼς περιωρίστηκε ἡδη τὸ λευκὸ περιθώριο τοῦ χαρτιοῦ, ἐνὼ ἡ τυπωμένη ἐπιφάνειά του αὐξήθηκε καὶ συνεπῶς οἱ 48 σελίδες τοῦ νέου σχήματος περιέχουν ὕλην 50 σελίδων τοῦ παλαιοῦ τύπου. Καὶ αὐτὸ εἶναι, νομίζομε, τὸ οὐσιαστικώτερο.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΠΕΝΘΗ

Ἐχει καὶ ἡ τέχνη μας τὰ πρόσφατα πένθη τῆς μὲ τὸ θάνατο τῶν Κ. Μπέζου καὶ Εὐάγγ. Μαμμιά, νέων ἀκόμη. Εἶνε γνωστὲς οἱ πολλαπλές ἐκδηλώσεις τοῦ πρώτου, ποὺ συμπαθητικὰ πάντοτε τὸν ἐβλεπε τὸ κοινὸ τὸ σχέδιο, ἡ κιθάρα, τὸ τραγοῦδι ἦταν οἱ ὥραιες ἀσχολίες του, ποὺ ἂν καὶ δὲν ἔτυχε σοβαρώτερα νὰ ὁλοκληρωθοῦν, μαρτυροῦν ὥστόσο καλλιτεχνικὸ αἶσθημα. Μὲ τὸ χαμὸ τοῦ δευτέρου τὸ ἑλληνικὸ θέατρο χάνει ἓνα διαλεχτὸ ἡθοποιό· δημιουργὸς χαρακτηριστικοῦ τύπου τῆς κωμωδίας, ἀπὸ τὰ στελέχη τῆς ἐθνικῆς σκηνῆς καὶ συνεργάτης ἀργότερα σ' ἐλεύθερους θιάσους, ἐνεφανίστηκε ἀξία σὲ μεγάλα ἔργα, ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸ ἰδανικὸ τῆς τέχνης. Ἡ ἀνάμνηση καὶ τῶν δυὸ αὐτῶν καλλιτεχνῶν θὰ κρατηθῇ στοργικά ἀπ' ὅλους.

ΜΑΡΙΑ Κ. ΠΑΛΑΜΑ

Μ' αἶσθημα λύπης ξεχωριστὸ οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων καὶ γενικά τὸ διανοούμενο κοινὸ τῆς χώρας ἔμαθαν τὸ θάνατο (9 Φεβρουαρίου) τῆς Μαρίας Κ. Παλαμά, συζύγου τοῦ μεγάλου μας ποιητοῦ, γιὰ τὸν ὁποῖο ἡ εὐγενική δέσποινα—γόνος ἱστορικῆς οἰκογένειας ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι—ἐστάθηκε ἀφοσιωμένη συντρόφισσα, ἐμπνέοντάς του τὸν ἐνθουσιασμό τῆς ὑψηλῆς του τέχνης. Τὰ «Πειραιϊκά Γράμματα» συλλυποῦνται ἐγκάρδια τοὺς οἰκείους τῆς.

ΜΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Στὸ Ἀσκληπιεῖο Βούλας (Ἀττικῆς) λειτουργεῖ μὲ τίτλο «Ἀναγέννηση» βιβλιοθήκη τῶν νοσηλευομένων του, ποὺ πολλοὶ εἶνε σπουδαστὲς καὶ τραυματίες πολέμου. Μᾶς γράφουν λοιπὸν οἱ δοκιμασμένοι αὐτοὶ νέοι, νὰ παρακαλέσωμε τοὺς συγγραφείς μας καὶ ὅσους ἄλλους συμπαθοῦν τὸν πόνο τους, νὰ τοὺς στείλουν μερικά βιβλία, μὲ τὴ βεβαιότητα πὼς πνευματικὰ τοὺς ἀνακουφίζουν, κατάκοιτους.

Τὸ περιοδικό μας,—ποὺ τοὺς ἔστειλε ἡδη ἀρκετὰ τεύχη του—θερμὰ ἐπικαλεῖται τὸ ἐνδιαφέρον ὅσων δύνανται νὰ συντελέσουν στὸν πλουτισμὸ τῆς συμπαθητικῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης.

Τὸν περασμένο μῆνα, ὁ θάνατος τοῦ Ἀντ. Τραυλαντώνη καὶ τοῦ Μιλτ. Μαλακάση ἀπωφάνισε τὰ Γράμματά μας ἀπὸ δυὸ προσφιλῆ καὶ ἀξία στελέχη. Ἐφύγαν σχεδὸν μαζί οἱ συμπατριῶτες τοῦ Μεσολογγιοῦ... Πρῶτα ἐθρονήσαμε τὸ διαλεχτὸ συγγραφέα τοῦ «Κοροπόδαρου», τὸ σοφὸ παιδαγωγό, τὸν ἀληθινὸ Ἕλληνα καὶ σπάνιο ἀληθινὰ ἄνθρωπο, τοῦ ὁποῖου τὸ βίον ἐπιγραμματικὰ ἐξαχάρτησε ὁ ἀλχημύστης ἐπίσης Ἰωάννης Γουπάρης—πολὺ συγγενεύοντας μαζί του σὲ ψυχικὴ κλίμα· σιωπηλὸς κ' ἐκεῖνος ἀπὸ περίσσειμα ἀγάπης, πικρὸς τῆς ζωῆς στοχαστής—δταν μαζί στὸ Αἴγιο ἀσκοῦσαν τὸ ἐκπαιδευτικὸν τους χορὸς: «Ἀντώνη μου, ἐγὼ γράφω ποιήματα, ἀλλὰ ἐσὺ πράγματι ζῆς ποιητικά». Καὶ πενοῦμε τώρα τὸν ἄλλον νεκρό: Μᾶς ἔφυγε καὶ ὁ ποιητὴς τῶν «Ἀσφοδέλων», ὁ εὐγενικὸς ἄνθρωπος, ὁ γλυκύς λυρικὸς τῆς ζωῆς, τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ θανάτου· ὁ τραγουδιστὴς ποῦ, συγγενημένους ἀληθινὰ ἀπὸ τοῦ λαοῦ μας τὰ αἰσθήματα, τὰ ἐρμήνευσε ἀναμορφώνοντας γλαφυρὰ τῆς δημοτικῆς μούσας τὰ διδάγματα καὶ προσέθεσεν ἓνα προσωπικὸ τόνο σ' ἐκείνους τῆς ἑλληνίδας λύρας, τὸν τόνο τῆς χάριτος, συχνὰ «δακρυόεν» γελῶντα. Ἐφύγαν μαζί οἱ συμπατριῶτες τοῦ Μεσολογγιοῦ, γιὰ τὸ ταξίδι χωρὶς νόστο... Ἀλλὰ τῆς μνήμης τους ἡ δόξα θὰ μένει πάντοτε χλωρή!

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΤΡΑΥΛΑΝΤΩΝΗΣ

Ἐγεννήθηκε στὰ 1867 στὸ Μεσολόγγι. Ἀκούθησε τὸ ἐκπαιδευτικὸν στάδιο κ' ἔφτασε διανοητικὰ ὡς στὸ λειτούργημα τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ σύμβουλου. Στὰ γράμματα ἐνεφανίστηκε ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Ἄστυ» (1892) μὲ ἐντυπώσεις του τῆς στρατιωτικῆς ζωῆς, ποὺ, ὑπὸ τὸν τίτλο «Διότης θητείας», ἐξεδόθηκαν καὶ σὲ βιβλίο (1921). Συνεργάστηκε σὲ διάφορα φιλολογικὰ περιοδικὰ. Βιβλία ἐξέδωκε: «Ἡ Ἐφελόγικα», μυθιστόρημα (1919), «Διηγήματα» ἑξῆς τόμος (1921), «Διηγήματα» β' τόμος (1922), «Κρουσταλλένια», πεζογραφήματα (1922), «Δοῦλον» ψυχῆς—Ἡλιοστάλαχτη (1923), «Τρεῖς λόγοι» (1925), «Ἀπολογία μισανθρώπου» πεζογραφήματα (1930) καὶ «Ληλασία μῆς ζωῆς», μυθιστόρημα (1936). Στὰ 1931 ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τὸν ἐτίμησε μὲ τὸ λογοτεχνικὸ βραβεῖο Δ. Βικέλα. Ἔργα του ἔχουν με-
ταφρασθῇ γαλλικά, ἀγγλικά καὶ ρωσικά. Παραμένουν ἀνέκδοτα ἀρκετὰ ἔργα του καὶ μεταξὺ τους ἓνα θεατρικὸ «Τὸ τέλος τοῦ Ὀβριάνου».—Ὁ Α. Τραυλαντώνης εὗρε τὸ νοσοκομεῖο «Εὐαγγελισμός», ὅπου προηγούμενα τοῦ εἶχε ἀποκοπῇ ἡ κνήμη λόγῳ γάγγραινας.

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Ἐγεννήθηκε στὰ 1870, στὸ Μεσολόγγι καὶ 5ετῆς ἦρθε στὰς Ἀθήνας. Παρακολούθησε μαθήματα νομικῆς στὸ πανεπιστήμιον κ' ἐταξίδευσεν κατόπι στὸ ἑξωτερικόν, ἰδίως δ' ἔμεινε στὸ Παρίσι, μὲ τὸν Jean Moreas. Ἐπιστρέφοντας ἐδῶ ἐργάστηκε ἀρκετὸν καιρὸν τμηματάρχης τῆς βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς. Ἐτιμήθηκε μὲ τὸ ἐθνικὸ ἀριστεῖο γραμμάτων καὶ τεχνῶν (1922), κ' ἔγινε συχνὰ πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας ἑλλήνων λογοτεχνῶν. Πρωτόλειά του ἐδημοσίευσεν στὸ περιοδικὸ «Ἐβδομάς», ἔπειτα δὲ συνεργάστηκε στὰ ἐνομαστὰ περιοδικὰ «Διόνυσος», «Τέχνη», «Παναθηναῖα», «Νουμάς», ὡς καὶ στὰ σύγχρονά μας. Ποιητικὲς συλλογές του ἐξεδόθηκαν: «Συντρίμματα» καὶ «Ὑμνος» (1898), «Βραδινὸς Καμπάνης», «Κυρὰ τοῦ Πύργου» (λυρικὸν δράματιον) καὶ «Πεπρωμένα» (1909), «Ἀσφόμελοι» (1918), «Μπαταριάς-Τάκης Πλούμας-Μπαύρον» (1920), «Ἀντίφωνα» (1931), «Ἐρωτικὸ» (1939) καὶ πλήρης μετάφρασή του τῶν «Στροφῶν» τοῦ Ζᾶν Μορέας (1920). Ποιήματά του ἔχουν μεταφρασθῇ γαλλικά, γερμανικά καὶ ἀγγλικά.—Ὁ Μ. Μαλακάσης ἐξέλιπε τὴν 27ην Ἰανουαρίου, νοσηλευόμενος στὸν «Εὐαγγελισμό» γιὰ καρκίνον.

“Ὅσο γιὰ τὴν παράστασή τοῦ ἔργου, ὁ μολογοῦμε πὼς εἴταν ἀρκετὰ ἐνδιαφέρουσα. Ὁ κ. Τ. Μουζενίδης, ποὺ σκηνοθέτησε τὴ «Γυναικὰ -στοιχείο», παρουσίασε αὐτὴ τὴν φορὰ τὸν καλῆτερο ἑαυτοῦ τοῦ κι ἀξίζει κάθε ἔπαινο γιὰ τὸ κατόρθωμά του, ἂν μάλιστα λάβει κανένας ὑπόψει τοῦ πόσο λίγο καιρὸ εἶχε μπροστά του γιὰ τὴν ἐργασία ποὺ μᾶς πρόσφερε. Εἶναι ἀλήθεια πὼς οὔτε αὐτὴ τὴν φορὰ δὲν ἔλειψε ἡ ὑπερβολικὴ χρησιμοποίησι ἐξωτερικῶν μέσων ποὺ πολὺ συχνὰ ἀποσπᾷ τὴν προσοχὴ τοῦ κοινοῦ ἀπὸ τὴν ὁμορφιά τοῦ ποιητικοῦ κειμένου κι ἀπὸ τὴν καθαυτὴ σκηνηκίθ δρασί γιὰ νὰ τὴν ἐντοπίσει στὸ θέαμα. Μὰ στὴν περίπτωσιν τοῦ Καλντερόν καμμιά προσφυγὴ σὲ παρόμοια μέσα δὲ μπορεῖ νὰ μετριάσει τὴ σημασία τοῦ λόγου. Ἀλλωστε τὸ ποιητικὸ παίχινδι τοῦ Ἰσπανοῦ δραματουργοῦ ποὺ ἔζησε, πρὶν ἀφιερωθεῖ σὰ μονάχος στὴ διακονία τοῦ Θεοῦ, μέσα στὸ φανταχτερὸ περιβάλλον τοῦ Καρόλου τοῦ Ε’ καὶ τοῦ Φίλιππου τοῦ Δ’, δὲν ἀποστρέφεται τὴς ὀπτικῆς ἐντυπώσεις, καθὼς δὲν τὴς ἀποστρέφεται οὔτε τὸ λειτουργικὸ τυπικὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Εἶναι ἓνα παίχινδι τοῦ ποιητικοῦ καὶ ζωγραφικοῦ μαζί. Γι’ αὐτὸ δὲ τι μᾶς πείραζε ἄλλοτε στὸ ἀρχαῖο δράμα, σκετικὰ, βέβαια, μὲ τὴς σκηνοθετικὰς ἀντιλήψεις τοῦ κ. Μουζενίδη, αὐτὴ τὴν φορὰ δὲ μᾶς ξένισε. Τὸ ὅφος καὶ ὁ ρυθμὸς, ὅ,τι προπάντων θὰ ζητούσαμε ἀπὸ μιὰ τέτλια παράσταση, δὲν ἔλειψαν. Ὁμως ὁ δεῦτερος σὲ μερικὰ σημεῖα χαλάρωσε αἰσθητὰ ἐξ αἰτίας τοῦ μαλατέου, ποὺ κινήθηκε χωρὶς κέρι καὶ ζωηρότητα στὴν ἀρχή, γιὰ νὰ ὑποταχθεῖ ἀργότερα στὶς ἀπαιτήσεις μιᾶς μουσικῆς ἀναχρονιστικῆς κι ἀταίριαστῆς. Γιατὶ

“Όσο για την έρμηνεία, χρέος μας είναι να ξεχωρίσουμε την κ. Βάσω Μανωλίδου στο ρόλο της δόνιας Άγγέλας. Κινήθηκε με μιαν άερινη χάρη πολύ ταιριασμένη με το ποιητικό παιχνίδι του δραματουργού. Περισσότερο στέρ-οι στο παίξιμό τους οί κ. κ. Δενδραής, Καρούσος και Κατράκης, συνέβαλαν μια φορά στην έπιτυχία της παράστασης, γιατί δέν ξέχασαν πώς παίζουν κωμωδίας. Την κάποι· βαρύτητα κι άκαμψία του· την υπέρνικρε άλλωστε το γενικό tempo της παράστασης. Μονάχα ό κ. Χρ. Νέζερ παίζοντας το ρόλο του Κόσμά με μία μπουφονιερία σέ στιγμές υπέρβολική· τάραζε την ίσορροπία. Οί μέθοδοι της Ιταλικής τεχνικής κωμωδίας δέν ταιριαζουν σέ ποιητικά παιχνίδια του είδους αυτού, όπου το γκροτέσκο και το χοντρό των τύπων μπαίνει σέ δεύτερη μοίρα μπροστά στην εξυπνάδα της μυθοπλαστίας και της πλοκής και στή χάρη γενικά της συνολικής σύλληψης.

✻ ✻ ✻

Μὰ ἡ πρόθεσή μας δὲν εἶναι σήμερα νὰ λύσουμε τὸ ἱπνεϊκὸ πρόβλημα. Γράψαμε ἄλλωστε πολλές φορές πάνω στὸ θέμα τοῦτο κ' ἐλπίζουμε νὰ μᾶς δοθεῖ ἡ εὐκαιρία νὰ συγκεντρώσουμε καὶ νὰ ταξινομήσουμε σε μιὰ συνθετικώτερη καὶ συστηματικὴ κριτικὴ ἐργασία τίς γνώμες πού διατυπώσαμε κατὰ καιροῦς γιὰ τὸ μοναδικὸ ἀληθινὰ πνευματικὸ τοῦτο φαινόμενο καὶ τὰ ἀπειρα ζητήματα πού ἀνακινεῖ. Σκοπὸς μας εἶναι τώρα νὰ δοῦμε μὲ ποῖον τρόπο ἐρμηνεύεται ὁ Ἵψεν ἀπὸ τὰ καλλιτεχνικὰ συγκροτήματα πού προαναφέραμε κι ἂν ὁ τρόπος αὐτὸς συντελεῖ στὴν πληρέστερη κατανόηση τοῦ νορρηγοῦ δραματούργου ἢ, ἀντίθετα, ἔρχεται νὰ ἐνιδραματίζει τὴν ἀντίληψη κεινῶν πού πιστεύουν σὺν τῷ Ὅψεν εἶναι σκοτεινὸς κ' αἰνιγματικὸς καὶ πῶς ἡ ὁριζα γοητεία ἀσκοῦν τὰ ἔργα του εἶναι ζήτημα ἐξωτισμοῦ, ζήτημα φυσικοῦ κλίματος καὶ γεωγραφικοῦ πλάτους.

Δεν υπάρχει αμφιβολία, Κούν είναι ένας καλλιτέχνης με προσωπικό-
τητα. Κι ακόμα πώς εμπνέεται από μια φα-
νταχτική, σχεδόν ασκητική, πίστη στο ιδανικό
του θεάτρου. Κι ακόμα πώς έχει την ικανό-
τητα να διοχετεύει αυτή την πίστη του, σάν
ξανα πολύτιμο ρευστό, στα φιλότιμα παιδιά
που μάζεψε γύρω του. «Ολ' αυτά είναι καλά
και άγια κι ο ίδιος ο κ. Κούν γνωρίζει πολύ
καλά πόση σημασία δίνουμε κι εμείς προ-
σωπικά στον ήθικό τουτο παράγοντα. Μα η
τέχνη δεν είναι δυστυχώς ζήτημα αγαθής
προαίρεσης. Είναι ζήτημα φυσικής μπόρεσης
συνδυασμένης με τεχνική πληρότητα. Στο
κεφάλαιο της μιμικής ή τέχνη κ' ή τεχνική
έχουν τόσο στενήν αλληλεξάρτηση, ώστε ή
έναι να 'ναι άδιανόητη χωρίς την άλλη. Έν-
δέχεται ένας ή δυο ή και περισσότεροι από
τους νέους και τις νέες του κ. Κούν να 'χουν
ταλέντο. Όστόσο τὸ ταλέντο ἑνὸς νέου ἤθο-
ποιού θὰ γίνεῖ τότε μόνο γόνιμο κι ἀποδο-
τικό, ὅταν ὁ ἡθοποιὸς αὐτοῦ ἀποχτήσει τίς

«Ἡ παράσταση λοιπὸν τοῦ «Ρόσμερσχολμ» ἔχει ὅλα τὰ γνωρίσματα μιᾶς ἐπίδειξης πειραματικοῦ σχολείου. Ὁ ἴδιος ὁ κ. Κουν ποὺ ἐρμηνεύει τὸ ρόλο τοῦ Ρόσμερ, ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ὀρθὴ ἀντίληψη πὼς ὁ ψευνικός αὐτὸς ἦρως εἶναι μιὰ ἠθικὴ προσέκταση καὶ μεταλλαγὴ τοῦ Γρέγκερ Βέρλε, μιὰ ξεχνώντας ταυτόχρονα πὼς ὁ δευτέρος εἶναι μάλλον κωμικὸ πρόσωπο, ἐνῶ ὁ Ρόσμερ αὐτοχρημα-τραγικός, παρουσιάζεται ὁ ἴδιος κι ἀπαράλ-λατος πᾶν ὡς σκηνὴ καθὼς στὴν «Ἀγρι-όπια». Ἡ δ. Χατζηπαγγύρη πάλι στὸ ρόλο τῆς Ρεβέκκας Βέστ, παρερμηνεύοντας τὴν

Αυτή είναι η γνώμη μας για το «Ρόσμερ-
σχολι», γνώμη απόλυτα ειλικρινής που θα
δεχόμαστε να τη συζητήσουμε πλατύτερα
όπουδήποτε κι όπουδήποτε. Γιατί πιθανόν
να παραξηγείται η στάση μας από έναν
καλό φίλο και παλιό συνεργάτη μας, που
ιδιαίτερα τον εκτιμάμε για την αγάπη και
την πίστη που έχει στο θέατρο. Και γιατί
άκόμα ένας αγωνιστής σαν τον κ. Κούν πρέ-
πει να κάνει τον αναγκαίο διαφορισμό ανά-
μεσα μιας επιπόλαιης επιδοκιμασίας ή ενός
στιγματίου ενθουσιασμού που δεν αποκλείε-
ται να πραγματοποιεί τον τόσο γνώριμο
στην κοινωνία μας νόμο της μιμητικής έπα-

νάληψης και μιᾶς αὐστηρῆς κρίσης πού κι
 ἂν ἀκόμα δὲν εἶναι ἀντικειμενικά δίκαιη.
 μιὰ φορὰ ἐμπνέεται ἀπὸ καλὴ πίστη κι ἀπὸ
 σεβασμὸ στὴν ἰδέα τῆς τέχνης.

«Όσο γιά τὸ «Μικρόν» "Εὐόλφ», πὺ παίζεται στὴ «Βρετάνια» ἀπὸ τὸ θίασο τῆς κ. Κατερίνας Ἀνδρεάδου, δὲν ἔχουμε νὰ ποῦμε πολλά. Ἄν ἡ παράσταση τοῦ «Ρόσμερχολμ» φτάνει στὴν ὑπερβολὴ μιᾶς ἐξωτερικᾶς κυνηγημένης ὑποβλητικότητος, ἀντίθετα ἡ παράσταση τοῦ «Μικροῦ "Εὐόλφ» ἀποτίνει σὲ μιὰν ὑπερβολὴ λιτότητας πὺ ἀποκλείει τὸ θέλγητρο τοῦ ὑπονοουμένου καὶ τὴν ποιητικὴ μαγεία. Ὅχι ἔπειδὴ μὲ τὴν λιτότητα γενικὰ δὲν μπορεῖ νὰ φτάσει κανεὶς στὸ γνήσιο καλλιτεχνικὸ ἀποτέλεσμα, μὰ ἐπειδὴ, ἐξαίρεσι τῆς κ. Κατερίνας πὺ ἔδωκε μὲ τὴ θερμὴ κατανόηση καὶ τὴ συνθετικὴν ἀπλότητα τῆς μιᾶν ὑπέροχῃ Ρίτα Ἄλλμερς, ἡ λιτότητα πὺ εἶχε κατὰ τὰ λοιπὰ ἡ παράσταση τοῦ "Εὐόλφ», περισσότερο ἀπὸ μιὰ δημιουργικὴν ἀφαίρεση, μαρτυροῦσε μιὰν ἀνάγκη, μιὰ συστηματικὴν ἀπογύμνωσιν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν προσώπων, ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα πὺ τὰ διαποτίζει σὰ μιὰ διάφανη πᾶννη.

Ποῦ οφείλεται τὸ γεγονός; Ἀπὸ τῆς μιᾶς στὴν ἀδυναμία τοῦ κ. Ἀποστολίδη νὰ σχηματοποιήσει καὶ νὰ ἐκφράσει μὲ συγκίνηση ἀληθινὴ τὸ δραματικὸ βίωμα τοῦ Ἑλφρενι. Ἄλλωρς κι ἀπὸ τὴν ἄλληλ στὴν ἑλλειψὴ ἀπὸ τὴν παράσταση γενικὰ μιᾶς πνοῆς ποῦ διαρθρώνει τὰ ἐπὶ μέρους καὶ τὶς ἀπειρες πτυχες τοῦ ποιητικοῦ κειμένου ὅ' ἕνα ἐνιαιο καὶ γεμᾶτο παλμὸ σύνολο καὶ δημιουργεῖ στὸ θεατὴ τὴν ψευδαίσθησιν τῆς πραγματικῆς ζωῆς.

Μέ το πολύ σκοτάδι της ή μιά και μέ το άπογνωμιατικό φώς της ή άλλη, οί δυο παροστάσεις των ιψενικών δραμάτων δέ μάς ίκανοποίησαν. Όσοτόσo από τή δεύτερη έλλειψε ό κομπασμός της ύψηλης προσπάθειας και ή δογματική αδιαλλαξία και γι' αυτό μάς διέθεσε ευνοϊκότερα μάζι μέ τό άλλο, τό άναμφισβήτητο κέρδος πού μάς πρόσφερε, τήν εμφάνιση δηλαδή της κ. Κατερίνας σέ μιάν από τίς μεγαλύτερες και δυσκολότερες έπιτυχίες της.

ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ

ΠΑΥΛΟΥ ΦΛΩΡΟΥ

Ἐξεδόθησαν:

ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ	
Δράμα 5πρακτο	Δρχ. 2.000
ΑΠΟΙΚΟΙ, Μυθιστόρημα	, 3.000
Η ΑΜΑΡΑΝΤΑ, Διηγήματα	, 1.500
Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ	
Μυθιστόρημα (έξαντλημένο)	

Τυπώνεται :

FR. HOELDERLIN

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΕΜΠΕΔΟΚΛΗ
ἑμμετρο δράμα

Μετάφραση με προοίμιο καὶ σχόλια

ΠΑΥΛΟΥ ΦΛΩΡΟΥ.

ΗΧΩ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

‘Από τὸ προηγούμενο σημείωμά μου «Ἐκδόσεις τοῦ 1942» τοῦ προηγούμενου τεύχους, ἀπὸ ἀβυσσΐαν εἶχε παραλειφθῇ ὁλόκληρη παράγραφος γιὰ τὰ βιβλιογραφικὰ περὶ τῶν Μ. Μητσάκη καὶ Κ. Θεοτόκη τεύχη, ποὺ ἐξέδωκε ὁ κ. Γ. Κατσιμπαλῆς, τὸν ὁποῖο καὶ παρακαλῶ νὰ συγχωρήσῃ τὸ τεχνικὸ αὐτὸ λάθος. Περαιτέρω ἐδῶ τὸ σχετικὸ χωρίο:

Παραθέτω εδώ το σχετικό χωρίο:

Δυό νέα, κατά το 1942, βιβλιογραφικά τεύχη, για τὸ πνευματικὸ ἔργο τῶν Μιχ. Μητσάκη καὶ Κωνστ. Θεοτόκη αὐτὰ, μαρτυροῦν πόσο ἀκούραστα καὶ μὴ ἤλπιον πάντοτε ὁ κ. Γ. Κατσιμπαλὴς συνεχίζει τὸ ἔργο του τῆς βιβλιογραφικῆς ἔρευνας, γιὰ νὰ συγκεντρώσῃ καὶ γνωρίσῃ τὰ κείμενα τῆς νέας λογοτεχνίας μας, ἀνασύροντάς τα ἀπὸ τὴν λήθη, ἀπὸ τοὺς μὲν χᾶρος, ὅπου ἔχουν πομπιστῆ. "Ὅποιος ἐντυπώνει πόσο περιορισμένα μέσα διαθέτει ἐδῶ γνωρίζει πόσο ἀντιλαμβανέται τὸ ἀχάρι συχνὰ, ἡ βιβλιογραφικὴ σπουδὴ — τόσο ἀχαρὴ συχνὰ, λόγῳ τῆς ἐλλείψεως πηγῶν καὶ ἀρχείου τῆς λογοτεχνίας — ἐκεῖνος ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀσθένειαν τῆς μόχθου εἶναι ἡ ἀναδιόρθωσις, ἡ διακρίβωσις τοῦ ὕλικου τῆς βιβλιογραφίας, κ' ἐκτιμᾷ βαθύτερα τὸν ὅλον πρὸς ἐπιτελοῦν συστηματικῶς ὅπως τοῦ κ. Γ. Κατσιμπαλῆ καὶ τῶν ὁμοίων ἄλλων συναδέλφων του — μεταξύ τῶν ὁποίων προέχει ἡ, σημαντικὴ καὶ γιὰ τὸν κριτικὸν χαρακτῆρα τῆς, τοῦ κ. Γ. Βολᾶ. Ἰδίως τῶν δυὸ ρακτῆρα τῆς, τοῦ κ. Γ. Βολᾶ. Ἰδίως τῶν δυὸ τούτων βιβλιογράφων μας οἱ ἐργασίες — πού, τούτων γνωστό, γίνονται καὶ μετὰ πνεύμα σιωπηλῶς θυσιᾶς ἄλλων, πλὴν δημοιοργικῶν ἀσχολῶν τοὺς στὸ κεφάλαιο τῆς λογοτεχνίας — εἰλαὶ ἡ πρώτη βάση ὅπου θὰ στηριχθῇ ὁ γραμματολόγος, ὁ μελετητῆς τῆς νέας ἐλληνικῆς λογοτεχνίας γιὰ τὸ κριτικὸν ἔργο του.

ΚΛ. ΣΤ. ΜΙΜΙΚΟΣ

ΧΡΟΝΙΚΑ

Ἡ Ἀκαδημία καὶ τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν ἐστερήθησαν δυὸ τακτικά μέλη καὶ λειψουργούς τοὺς μετὰ τὸ θάνατο τῶν καθηγητῶν **Κ. Ράλλη** († 1942), καὶ **Π. Δουβουνιώτη**, τῆς σελογίας († 10 Φεβρουαρίου).

—Τὴν 20ὴν Ἰανουαρίου συνέβηκε ὁ θάνατος τοῦ διαπρεποῦς παθολόγου **Μ. Σακρόραρον**.
—Τὸ δημοτικὸν συμβούλιον Ἀθηνῶν ἐψηφίσε νὰ δοθῇ σ' ἐνα δρόμο τῆς πρωτεύουσας τ' ὄνομα τοῦ **Μ. Μαλακάση**.
—Ἡ **Α. Ε.** ὁ ἐδῶ Βασιλικὸς πληρεξούσιος τῆς Ἰταλίας προσέφερε 500.000 δραχμὰς στὸ ταμεῖο τῆς ἐταιρείας Ἑλλήνων λογοτεχνῶν γιὰ τ' ἄπορα μέλη τῆς, σὲ μνημόσυνο τοῦ **Μ. Μαλακάση**.

—Με τελευταίο νόμο συνεστήθηκε κρατική συμφωνική ορχήστρα με στελέχη κυρίως της ορχήστρας του Ώδειου Ἀθηνῶν.

—Ἡ σύγκλητος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν
γιά τὸ 1943 καταρτίστηκε ὡς ἑξῆς: Πρόε-
δρος κ. Σπ. Δοναῖς, ἀντιπρόεδρος κ. Κ. Ἀ-
μαντος, γ. γραμματεὺς κ. Γ. Π. Οἰκονόμος,
μέλη κ. Ι. Α. Κεραμόπουλος, Θ. Βορέας, Μ.
Στεφανίδης, Ἐμ. Ἐμμανουήλ καὶ Ν. Ἐξαρχό-
πουλος.

Ο ΤΥΠΟΣ

Σε ειδικά σημειώματα ὁ ἡμερήσιος τύπος ἀσχολήθηκε μὲ τὸ λογοτεχνικό ἔργο καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἀντ. Τραυλάντζου, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ θανάτου του. Ξεχωρίζουμε τὰ ἀρθρα τῶν κ. κ. Ἄγγ. Τερζάκη καὶ Π. Χάρη («Πρωΐα» 26-1 καὶ 2-11).

— Πολλά επίσης ἐγράφηκαν καὶ γιὰ τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ ἀλησμόνητου Μιλτ. Μαλακάση. Ἀναφέρομε τὰ σπουδαιότερα τῶν κ.κ. Μ Ροδά («Ἐλευθέρον Βῆμα», 28-Ι), Σ. Μελά («Καθ' ἡμερινήν», 29-Ι), Κ. Βάρναλη («Πρωία», 29-Ι), Σ. Σκίπη («Βραδυνή», 30-Ι), Γρ. Ξενοπούλου («Ἀθηναϊκὰ Νέα», 5-ΙΙ).

—Ἡ ἔνδιαφέρουσα συζήτηση ἀκολούθησε τὴ μελέτην «Ἡ νεοελληνικὴ κριτικὴ» τοῦ κ. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου («Πειραϊκὰ Γράμματα», 5ο τεῦχος 1942) : Ὁ κ. Η. Βενέζης («Πρωΐα», 18 Δεκεμβρίου π. ἔ.) ἀναγνωρίζοντας ὅτι λείπουν τὰ βιβλία κριτικῆς σύνθεσης τῆς νέας λογοτεχνίας μας, εὐρίσκει πῶς δὲν ἐλείπονται ὡστόσο οἱ σοβαρὲς προϋποθέσεις, τὰ λογοτεχνικά κείμενα τοῦ μεσοπολέμου, γιὰ ν' ἀσχοληθῇ ὁ κριτικὸς νοῦς. Ὁ κ. Μ. Ροδᾶς («Ἐλεύθερον Βῆμα», 25 Δεκεμβρίου) παραπονεῖται πῶς σχετικὰ παραγνωρίζεται ἡ συμβολὴ τῆς κριτικῆς στὴλης τοῦ. Ὁ κ. Η. Χάρσης σε σημειώμα του («Νέα Ἑστία», τ. 374) παραδέχεται τὴ χρησιμότητα τῆς κριτικῆς ἐνημέρωσης ποὺ δίνουν οἱ ἐφημερίδες. Σὲ τοῦτο συμφωνεῖ καὶ ὁ κ. Κλ. Παράσχος («Νέα Ἑστία», τ. 375) τονίζοντας ὅτι δὲν πρέπει νὰ ζητοῦνται περισσότερα ἀπὸ τὴν κριτικὴν, ἐνῶσα οἱ ἀντικειμενικοὶ ὁροὶ τῆς ἀσκήσεώς της εἶνε περιωρισμένοι, δὲν ἔχει δηλαδὴ, ἐμφανιστῇ κ' ἐδῶ ὁ «μεγάλος» πεζογράφος. Ὁ φιλόλογος κ. Ε. Κριαρᾶς («Πρωΐα», 16 Ἰανουαρίου) ἐνισχύοντας τοὺς στοχασμοὺς τοῦ κ. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, σαφηνίζει πῶς τὸ συνθετικὸ ἔργο τῆς κριτικῆς, ποὺ ζητεῖται, θὰ γίνῃ ἀπὸ τοὺς γραμματολόγους μας ἀργότερα. Δευτερολογώντας ὁ κ. Η. Βενέζης («Πρωΐα», 29 Ι. μ.) ἐξηγεῖ πῶς ζητεῖται ἕνα «κριτικὸ χρονικόν», ὅπου νὰ ἐξετάζωνται ἡ ἐξέλιξη τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς ἀπὸ τὸ 1922 καὶ οἱ διαμορφώσεις τῆς λογοτεχνίας μας τοῦ μεσοπολέμου. Ἀποκρίνεται, τέλος, ὁ κ. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος («Νέα Ἑστία», τ. 376) ποὺ ἀναλύοντας τὰ συζητημένα διαπιστώνει πῶς «στὸ βάθος εἴμαστε ὅλοι σύμφωνοι καὶ πῶς μονάχα ἐπιφανειακὰ διχογνωμοῦμε».

—Στὰ τελευταῖα τεύχη τῆς «Νέας Ἑστίας» δημοσιεύονται μελετήματα ἱστορικῶν καὶ φιλο-
λογικῶν θεμάτων κ' ἐνδιαφέρουσες ἄλλες συ-
νεργασίες γνωστῶν ποιητῶν καὶ πεζογράφων.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ν. Χρυσ. Ρυθμικό παιχνίδι, ναι, αλλά «τίποτε άλλο». — **Ν. Ευστ.** Οι στίχοι σας καλοί, ή αισθηματικοί τους όμως θέση έντελώς κοινή πλέον. — **Δ. Βαρ.** Πύργον: Συνήθεις έντυπώσεις βαλμένες σε στίχους. — **Τ. Καρτ.** Πύργον: Προσπάθεια προσωπικώτερης μιάς έκφρασης, που πρέπει ακόμη ν' αναπτυχθή: προσέξτε και το στίχο σας μορφικά. — **Β. Καθ.** Πάτρας: Πολύ «ύφος», που πρακαλεί ψυχρότητα αντί συγκίνησης. — **Α. Μπέσι.** Μάγειρα: Άτομικά αισθήματα που δεν μεταδίνουν το ενδιαφέρον τους. — **Μ. Αναγν.** Θυμική: Συγκινημένη, ασφαλώς, έντυπωση, που άξιζε λυρικώτερα — και τεχνικώτερα σε στίχο — να μορφωθεί. Οι μεταφράσεις, επίσης, άσχηματιστες. — **Ν. Χακ.** Πειραιά: Οι «σκέψεις» σας περιορισμένου ενδιαφέροντος. — **Δ. Σαβρ.** Πειραιά: Διαστρέφετε το πνεύμα της κρίσης μας: ή άσκηση βέβαια δεν βλάπτει, όταν δεν εκβιάζεται τη δυνατότητα σας εύχαρίστως λοιπόν να σας παρακολουθούμε. — **Κ. Γρηγ.** Σας μακαρίζουμε πού, ως φαίνεται, δεν δοκιμάζετε τους σημερινούς όρους της ζωής, υπό τους όποιους άσκείται και ή προσπάθειά μας και γι' αυτό είστε έντελώς έξω από το νόημά της. Άλλοιώς, έπρεπε ν' αντιληφθήτε πόσοι κόποι και ύλικές θυσίες καταβάλλονται από μέρους μας, για να δοθώ προπάντων περιεχόμενο ουσιαστικό της τέχνης, έστω με λιτά μέσα εμφάνισης, πού δεν είναι δά και, τόσο «μειονεκτικά». Ο αληθινά διανοούμενος άναγνώστης τουτο ιδίως πρέπει να έκτιμήση, άδιαφορώντας αν αύριο οι έλλείψεις μας άναγκάσουν να τυπώσωμε το τεύχος σε χαρτί... περιτυλίγματος! Έπειτα, ποιός σας είπε περί συναγωνισμού, τάχα, «ξεπεράσματος» κτλ.; Τά «Π. Γ.» δεν είναι επιχείρηση χάρτου και άδικείτε κ' έμάς και τον έαυτό σας αποδίδοντάς μας προθέσεις πού μόνο ή «έμπορική» ίσως νοστοροπία σας γεννά. Έμείς, φίλτατε, άσκοϋμε ένα χρέος πνευματικό, με σκοπό άνώτερο και με πνευματικά μόνο μέσα και για τουτο έξοδεύουμε από τα ύστερήματά μας, δυο άνθρωποι, και κοπιάζουμε άφάνταστα: τουτα δεν άξίζουν λοιπόν το σεβασμό σας; — **Θ. Φ. Παπ.** Νεοτάνην: Σας έγράψαμε ήδη: το α' τ. σας είχε σταλή χωριστά και, δυστυχώς, άλλα

Ο Κ. Α. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ... ΜΑΛΛΙΑΡΟΣ;

Έλάβαμε το παρακάτω γράμμα του άλησμόνητου Γιάννη Ψυχάρη, παρακαλούμε δε το... Medium πού μας το έστειλε, να περάση από τα γραφεία μας να το γνωρίσωμε και να το συχαροϋμε:

Παιδιά μου των «Πειραϊκών Γραμμάτων».
Ο λόγος λεί: ό φτωχός θέλει ν' άγιάσει μά τότε κολάζουν τα δαιμόνια. Άφτό παθαίνω και γώ τώρα. Όντας έδω πέρα, στο Καθαριστήρι της άλληνας ζωής, έμαθα 'πό το λεβέντη πού προχτές μάς ήρτε, το Μίλτο του «Τάκη Πλούμα», πώς ό κ. Άλέξαντρος Φιλαδερφέας 'μαζί μου τά 'βαλε κι άποθαμένο «χυδαίο άνθρωπάριο» με νειδίζει σ' ένα του φυλλάδιο «Νέοι Δρόμοι», και πώς σε τουτο —λέει— του άποκρίθηκε τσουχτερά κ' έξυπνα το περιοδικό σας, πού το φκαριστώ. Θύμωσα, βέβαια. Να τότε σιάξω, είπα, τον... άργολάβο τώ «Νέων Δρόμων», μά—διές, έχουμε και την Παράδεισο να σκεφτοϋμε. Το λοιπόν άς έχει χάρη ό άνθρωπος, πού δε διαφεντεύω τον άεφτό μου! Μολοντούτο, άγαναχτώντας να μου πειράζουνε τον έρωτα της καρδιάς μου και το βάσανο, τη λαϊκή μας τη γλώσσα, την άθάνατη, δεν άντεξα άνα το σκαρόσα ένα παιχνιδάκι: Άντίγραφα πρόχαρα 'πό «Το ταμπουλάκι» καμπόσα κομμάτια 'πό κεφάλαιά του και με ψευτόνομα τά 'στειλα στον κ. Άλέξαντρο. Κι αυτός μου μνησεί στην άλληλογραφία τώ «Νέων Δρόμων» (φύλλο 61—62) πώς «ένεκρίθησαν» και, τόντις, τα τυπώνει εκεί με τίτλο «Τα ξιδεύοντα» και με ύπογραφή... Ίω άννα (Ψυ) Χάρη! Άς με σχωρήσει ό κ. Άλέξαντρος για το χορατό τουτο. Το 'κανα για νάν του δείξω πόσο σεμνόπρεπη, όμορφη, ελληνική 'ναι ή γλώσσα μου, του λαού μας ή γλώσσα, πού την περιφρονάει άδικα, δίχως νάν την έχει διαβάσει. Όστόσο έλπίζω τώρα να γένει κι ό κ. Άλέξαντρος... μαλιάρός!

Γειά και χαρά σας: Ψυχάρης

δεν διαθέτομε. Τα σταλέντα (στίχοι και πεζό) κοινότοπα και πάλι. — **Α. Ραυτ.** Βόλον: Δημοσιεύομε το ένα, συμμορφωμένο μετρικά ως πρὸς τους α', ζ', η' στίχους του.

Έκυκλοφόρησε:

ΠΕΤΡΟΥ ΧΑΡΗ

Η ΤΕΛΕΤΑΙΑ ΝΥΧΤΑ ΤΗΣ ΓΗΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ, ΞΥΛΟΓΡΑΦΙΕΣ ΣΠΥΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Τελευταία άντίτυπα άριθμημένα, σε όλα τα βιβλιοπωλεία

ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: Μητροπόλεως 3—ΑΘΗΝΑΙ (Πλατεία Συντάγματος). Τηλ. 21685
ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ: Όδός Ριτισιώτη Γαριβάλδη 17 » 90606

ΤΜΗΜΑ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

Μεταξύ των ήδη κυκλοφορουσών έκδόσεων του Οίκου μας περιλαμβάνονται:

— ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΘΗΝΩΝ, όπου έκδίδονται, τη έπιμελεία Καθηγητών του Πανεπιστημίου τα συγγράμματα των Έλλήνων Κλασσικών και εις την σειράν της οποίας έξεδόθησαν μέχρι τουδε:

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΕΡΓΑ — Τόμος Α'
ΗΡΟΔΟΤΟΥ — Α'
ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Α' — Θησεύς - Ρωμύλος
Λυκοϋργος-Νουμάς
Β' — Σολων-Ποπλίκολας
Θεμιστοκλής-Κάμιλλος
ΠΛΑΤΩΝΟΣ Α' — Πρωταγόρας — Εϋθύδημος

ΠΛΑΤΩΝΟΣ Β' — Γοργίας—Λάχης
ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ ΕΙΔΥΛΛΙΑ Τόμοι Α', Β'
ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΟΥ ΜΩΡΕΩΣ
ΔΙΓΕΝΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ Τόμος Α'
» Β'

— ΠΑΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ με τ' άριστουργηματικώτερα της Έλληνικής και Ξένης παιδικής λογοτεχνίας. Έξεδόθησαν έσχάτως εις εικονογραφημένους τόμους:

ΙΟΥΛΙΟΥ ΒΕΡΝ — Μετάφρασις ΝΙΚΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

1) Πλωτή Πολιτεία (Διά πρώτην φοράν μεταφραζόμενον).

2) Από τον Καύκασο στο Περίνο (» »)

3) Χαχλή Στρογγύφ (κατά νεωτάτην μετάφρασιν)

Χωρίς Οικογένεια (Έκτορος Μαλώ) τόμος Α'.

— ΛΕΞΙΚΑ (Όμηρικών, Έλληνικής Γλώσσης, Λατινικών και των συγχρόνων ευρωπαϊκών γλωσσών) ΜΕΘΟΔΟΙ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ.

— ΣΧΟΛΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ άπαντα τα έγκεκριμένα όλων των τάξεων Δημοτικού και Γυμνασίου, νέου τύπου, άστικού κ.λ. ως έπίσης τα διάφορα βοηθητικά, Χάρται, έποπτικά όργανα διδασκαλίας και είδη γραφικής ύλης.

Ο ήμετερος Οίκος αναλαμβάνει την καλλιτεχνικήν έκδοσιν παντός είδους βιβλίων, περιοδικών και έν γένει πάσης φύσεως τυπογραφικήν εργασία, διαθέτων πρὸς τουτο τας άρτίας τεχνικάς εγκαταστάσεις του.

ΤΜΗΜΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΥ

Το βιβλιοπωλείον μας προμηθεύει, πλην των άνωτέρω έκδόσεων του ήμετέρου Οίκου και άπαντα τα κυκλοφορούντα έκδιδόμενα έκάστοτε ελληνικά βιβλία, (Λογοτεχνικά, Ιστορικά, Νομικά, Παιδαγωγικά, Έπιστημονικά, Τεχνικά, Έκκλησιαστικά κ. ά.) ως και τα εύρισκόμενα εις το έμπόριον ξένα.

Έκτελει ένκαίρως οίανδήποτε σχετικήν παραγγελίαν, επί έμβάσμητι της άξίας αυτής, χωρίς ύποχρέωσιν διά τυχόν αύξομειώσεις των τιμών.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ν. Χρυσ. Ρυθμικό παιχνίδι, ναι, αλλά «τίποτε άλλο». — **Ν. Ευστ.** Οι στίχοι σας καλοί, ή αισθηματική τους όμοια θέση εντελώς κοινή πλέον. — **Δ. Βαρ.** Πύργον: Συνήθεις εντυπώσεις βαλμένες σε στίχους. — **Τ. Καρτ.** Πύργον: Προσπάθεια προσωπικότερης μιας έκφρασης, που πρέπει ακόμη ν' αναπτύχθῃ: προσέξτε και το στίχο σας μορφικά. — **Β. Καθ.** Πάτρας: Πολύ «ύφος», που προκαλεί ψυχρότητα αντί συγκίνησης. — **Α. Μπέσκ.** Μάγειρα: 'Ατομικά αισθήματα που δεν μεταδίνουν το ενδιαφέρον τους. — **Μ. Αναγν.** Θυμική: Συγκινημένη, ασφαλώς, εντύπωση, που αξίζει λυρικώτερα — και τεχνικώτερα σε στίχο — να μορφωθῇ. Οι μεταφράσεις, επίσης, άσχημάτιστες. — **Ν. Χακ.** Πειραιά: Οι «σκέψεις» σας περιωρισμένου ενδιαφέροντος. — **Δ. Σαβρ.** Πειραιά: Διαστρέφετε το πνεύμα της κρίσης μας: ή άσκηση βέβαια δεν βλάπτει, όταν δεν εκβιάζεται τη δυνατότητα σας: ευχαρίστως λοιπόν να σας παρακολουθούμε. — **Κ. Γρηγ.** Σας μακαρίζουμε πού, ως φαίνεται, δεν δοκιμάζετε τους σημερινούς όρους της ζωής, υπό τους όποιους άσκείται και ή προσπάθειά μας και γι' αυτό είστε έντελώς έξω από το νόημά της. 'Αλλοιώς, έπρεπε ν' αντιληφθῆτε πόσοι κόποι και ύλικές θυσίες καταβάλλονται από μέρους μας, γιά να δοθῇ προπάντων περιεχόμενο ουσιαστικό της τέχνης, έστω με λιτά μέσα εμφάνιση, που δεν είναι δα και τόσο «μειονεκτικά». 'Ο αληθινά διανοούμενος άναγνώστης τοῦτο ιδίως πρέπει να έκτιμήσῃ, άδιαφορώντας αν αύριο οί έλλείψεις μας άναγκάσουν να τυπωσώμε το τεῦχος σε χαρτί... περιτυλίγματος! 'Επειτα, ποιός σας, είτε περί συναγωνισμού, τάχα, «ξεπεράσματος» κτλ.; Τά «Π. Γ.» δεν είναι επιχείρηση χάρτου και άδικεῖτε κ' έμάς και τόν έαυτό σας αποδίδοντάς μας προθέσεις που μόνο ή «εμπορική» ίσως νοστοροπία σας γεννά. 'Εμείς, φίλτατε, άσκοῦμε ένα χρέος πνευματικό, με σκοπό άνώτερο και με πνευματικά μόνο μέσα και γιά τοῦτο ξεφοδούμε από τά ύστερήματά μας, δυό άνθρωποι, και κοπιάζουμε άφάνταστα: τοῦτα δεν άξιζούν λοιπόν τό σεβασμό σας; — **Θ. Φ. Παπ.** Νεστόλην: Σας έγράψαμε ήδη: τό α' τ. σας είχε σταλή χωριστά και, δυστυχώς, άλλα

Ο κ. Α. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ... ΜΑΛΛΙΑΡΟΣ;

Έλάβαμε τό παρακάτω γράμμα τοῦ ἀλησμόνητου Γιάννη Ψυχάρη, παρακαλούμε δέ τό... Medium πού μάς τό έστειλε, να περάσῃ από τά γράφειά μας να τό γνωρίσωμε και να τό συχαροῦμε:

Παιδιά μου τῶν «Πειραϊκῶν Γραμμάτων».

‘Ο λόγος λέει: ὁ φτωχός θέλει ν’ ἀγιάσει μά τότε κολάζουν τὰ δαιμόνια. ‘Από τὸ παθαίνω καί γώ τώρα. ‘Οντας ἐδῶ πέρα, στό Καθαρίστηρι τῆς ἀλλήνας ζωῆς, ἔμαθα ‘πὸ τὸ λεβέντη πού προχτές μάς ἦρτε, τὸ Μίλτο τοῦ «Τάκη Πλούμα», πῶς ὁ κ. ‘Αλέξαντρος Φιλαδερφέας ‘μαζί μου τὰ ‘βαλε κι ἀποθαμένο «χυδαῖο ἀνθρωπάριο» με νειδίζει σ’ ἕνα του φυλλάδιο «Νέοι Δρόμοι», καί πῶς σὲ τοῦτο —λέει— τοῦ ἀποκρίθηκε τσουχτερὰ κ’ ἐξυπνα τὸ περιοδικό σας, πού τὸ φκαριστῶ. Θύμωσα, βέβαια. Νὰ τότε σιάξω, εἶπα, τόν... ἀργολάβο τῶ «Νέων Δρόμων», μὰ—διές, ἔχουμε καί τὴν Παράδεισο νὰ σκεφτοῦμε.. Τὸ λοιπόν ἄς ἔχει χάρη ὁ ἄνθρωπος, πού δὲ διαφεντεύω τὸν ἑαυτό μου! Μολοντοῦτο, ἀγαναχτῶντας νὰ μοῦ πειράζοντε τὸν ἔρωτα τῆς καρδιάς μου καί τὸ βάσανο, τὴ λαϊκή μας τὴ γλῶσσα, τὴν ἀθάνατη, δὲν ἀντέξα νὰ τοῦ σκαρόσω ἕνα παιχνιδάκι: ‘Αντίγραφα πρόχερα ‘πὸ «Τὸ ταξίδι μου» καμπόσα κομμάτια ‘πὸ κεφάλαιά του καί με ψευτόνομα τὰ ‘στείλα στὸν κ. ‘Αλέξαντρο. Κι αὐτὸς μοῦ μὴνάει στὴν ἀλληλογραφία τῶ «Νέων Δρόμων» (φύλλο 61—62) πῶς «ἐνεκρίθησαν» καί, τόντις, τὰ τυπώνει ἐκεῖ με τίτλο «Τὰ ξί δ’ εὐόντας» καί με ὑπογραφή... ‘Ιωάννα (Ψυ) Χάρη! ‘Ας με σχωρήσει ὁ κ. ‘Αλέξαντρος γιά τὸ χορατὸ τοῦτο. Τὸ ‘κανα γιά νὰν τοῦ δείξω πόσο σεμνόπρεπη, ὁμορφῇ, ἐλληνικὴ ‘ναί ἡ γλῶσσα μου, τοῦ λαοῦ μας ἡ γλῶσσα, πού τὴν περιφρονάει ἄδικα, δίχως νὰν τὴν ἔχει διαβάσει. ‘Ὡστόσο ἐλπίζω τώρα νὰ γένει κι ὁ κ. ‘Αλέξαντρος... μαλιαρός!

Γεῖα καί χαρά σας: Ψυχάρης

δὲν διαθέτομε. Τὰ σταλέντα (στίχοι καί πεζο) κοινότοπα καὶ πάλι.— **Λ. Ραυτ.** Βόλον: Δημοσιεύμε τὸ ἕνα, συμμορφωμένο μετρικά ὡς πρὸς τοὺς α', ζ', ἡ' στίχους του.

Ἐκυκλοφόρησε:

ΠΕΤΡΟΥ ΧΑΡΗ

Η ΤΕΛΕΤΑΙΑ ΝΥΧΤΑ ΤΗΣ ΓΗΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ, ΞΥΛΟΓΡΑΦΙΕΣ ΣΠΥΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Τελευταία αντίτυπα ἀριθμημένα, σὲ ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα

ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: Μητροπόλεως 3—ΑΘΗΝΑΙ (Πλατεία Συντάγματος). Τηλ. 21685
ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ: Ὁδὸς Ριτσιώτη Γαριβάλδη 17 » 90606

ΤΜΗΜΑ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

Μεταξὺ τῶν ἤδη κυκλοφορουσῶν ἐκδόσεων τοῦ Οἴκου μας περιλαμβάνονται:

— ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΘΗΝΩΝ, ὅπου ἐκδίδονται, τῇ ἐπιμελείᾳ Καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου τὰ συγγράμματα τῶν Ἑλλήνων Κλασσικῶν καὶ εἰς τὴν σειρὰν τῆς ὁποίας ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦδε:

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ ΕΡΓΑ — Τόμος Α' ἩΡΟΔΟΤΟΥ — » Α' ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Α' Ἡσέως - Ρωμύλος Λυκούργος-Νουμάς Β' Σολων-Ποπλικόλας Θεμιστοκλῆς-Κάμειλος ΠΛΑΤΩΝΟΣ Α' Πρωταγόρας — Εὐθύδημος

ΠΛΑΤΩΝΟΣ Β' Γοργίας—Λάχης ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ ΕΙΔΥΛΛΙΑ Τόμοι Α', Β' ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΟΥ ΜΩΡΕΩΣ ΔΙΓΕΝΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ Τόμος Α' » » Β'

— ΠΑΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ με τ' ἀριστουργηματικώτερα τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ξένης παιδικῆς λογοτεχνίας. Ἐξεδόθησαν ἐσχάτως εἰς εἰκονογραφημένους τόμους:

ΙΟΥΛΙΟΥ ΒΕΡΝ—Μετάφρασις ΝΙΚΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ (Διὰ πρώτην φοράν μεταφραζόμενον).

1) Πλωτὴ Πολιτεία (Διὰ πρώτην φοράν μεταφρασιν)

2) Ἀπὸ τὸν Καύκασο στὸ Πεινίνο (» » »)

3) Μιχαὴλ Στρογκώφ (κατὰ νεωτάτην μετάφρασιν)

Χωρὶς Οἰκονομεία (Ἐκτορος Μαλῶ) τόμος Α'. — ΛΕΞΙΚΑ (Ὀμηρικόν, Ἑλληνικῆς Γλώσσης, Λατινικόν καὶ τῶν συγχρόνων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν) ΜΕΘΟΔΟΙ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ. — ΣΧΟΛΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ἅπαντα τὰ ἐγκεκριμένα ὧν τῶν τάξεων Δημοτικοῦ καὶ Γυμνασίου, νέου τύπου, ἀστικοῦ κ.λ. ὡς ἐπίσης τὰ διὰ φορα βοηθητικά, Χάρται, ἐποπτικά ὄργανα διδασκαλίας καὶ εἶδη γραφικῆς ὕλης.

Ὁ ἡμέτερος Οἶκος ἀναλαμβάνει τὴν καλλιτεχνικὴν ἐκδοσιν παντὸς εἶδους βιβλίων, περιοδικῶν καὶ ἐν γένει πάσης φύσεως τυπογραφικὴν ἐργασίαν, διαθέτων πρὸς τοῦτο τὰς ἀρτίας τεχνικὰς ἐγκαταστάσεις του.

ΤΜΗΜΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΥ

Τὸ βιβλιοπωλεῖον μας προμηθεύει, πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐκδόσεων τοῦ ἡμετέρου Οἴκου καὶ ἅπαντα τὰ κυκλῶντα κ' ἐκδιδόμενα ἐκάστοτε ἑλληνικὰ βιβλία, (Λογοτεχνικά, Ἱστορικά, Νομικά, Παιδαγωγικά, Ἐπιστημονικά, Τεχνικά, Ἑκκλησιαστικά κ. ἄ.) ὡς καὶ τὰ εὐρισκόμενα εἰς τὸ ἐμπόριον ξένα.

Ἐτελεῖ ἐγκαιρῶς διανδύποτε σχετικὴν παραγγελίαν, ἐπὶ ἐμβάσματι τῆς ἀξίας αὐτῆς, χωρὶς ὑποχρέωσιν διὰ τυχόν αὐξομειώσεις τῶν τιμῶν.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ & ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ Δρχ. 1.205.000.000
ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ (τῇ 30 Ἰουνίου 1942)..... » 19.000.000.000

*

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΥ

Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς λαϊκῆς ἀποταμιεύσεως ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα δέχεται καταθέσεις Ταμιευτηρίου (ἀπὸ δραχμᾶς 100 καὶ ἄνω) μὲ εὐνοϊκὸν ἐπιτόκιον, παρέχουσα εἰς τὸ κοινόν, πλὴν τῆς ἀπολύτου ἀσφαλείας, καὶ πᾶσαν εὐκολίαν διὰ τὴν ταχεῖαν καὶ εὐχερῇ κατάθεσιν καὶ ἀνάληψιν τῶν χρημάτων. Τὸ Ταμιευτήριον τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἐργάζεται ἀπὸ πρωῒας μέχρι ἐσπέρας.

(Εἴσοδος εἰς τὴν γωνίαν τῶν ὁδῶν
Σταδίου καὶ Γεωργίου Σταύρου).

*

Ἡ ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΔΕΧΕΤΑΙ ΕΠΙΣΗΣ ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ
ΕΙΣ ΔΡΑΧΜΑΣ, ΟΨΕΩΣ, ΠΡΟΘΕΣΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΕΙΣ